

ELTE ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Inzelt Éva – Bezsényi Tamás

A VÁLLALATI BŰNÖZÉS JELLEMZŐINEK MEGÉRTÉSE:

ELMÉLETI MEGFONTOLÁSOK
ÉS EMPIRIKUS KUTATÁS
EREDMÉNYEI ALAPJÁN

**A vállalati bűnözés jellemzőinek megértése:
elméleti megfontolások és empirikus kutatás
eredményei alapján**

Inzelt Éva – Bezsenyi Tamás

**A vállalati bűnözés
jellemzőinek megértése:
elméleti megfontolások
és empirikus kutatás
eredményei alapján**

Budapest, 2021

A kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával valósult meg (nyilvántartási szám: FK124968, kutatásvezető: Dr. Inzelt Éva).

A kötet felelős szerkesztője:
Dr. Inzelt Éva

Szerzők:
Dr. Inzelt Éva, egyetemi adjunktus
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék
I., II., III. 1., IV. és V. fejezet

Bezsenyi Tamás, tudományos segédmunkatárs
Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
III. fejezet

Szakmai lektor:
Dr. Lévay Miklós, egyetemi tanár
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék

© Szerzők, 2021

ISBN 978-963-489-320-2

ISBN 978-963-489-321-9 (pdf)

Felelős kiadó: az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja
Projektvezető: Urbán László
Tördelőszerkesztő: Farkas Milán
Borítótervező: Bajnok Anna
Nyomdai kivitelező: Multiszolg Bt.

Tartalom

I. Bevezetés	7
I.1. A szervezeti bűnözés fogalmának elméleti megalapozása	7
I.2. A fehérgalléros/vállalati bűnözés: rövid történeti kitekintés	10
I.3. A szervezeti bűnözés fogalma és gyakorlata napjainkban	11
I.4. A fehérgalléros és a szervezeti bűnözést magyarázó kriminológiai elméletek	14
I.5. A vállalati bűnözés hazai kontextusa, a rendszerváltás öröksége	18
I.5.1. A gazdasági bűnözés jellemzői Magyarországon a rendszerváltás óta	19
I.6. A vállalati bűnözés elterjedtsége Magyarországon	20
I.6.1. A regisztrált gazdasági bűncselekmények	20
I.6.2. Az ágazati ellenőrző szervek adatai	23
I.6.2.1. A Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi szervezetek felügyeletéért és fogyasztóvédelemért felelős alelnöke alá tartozó igazgatóságok által lefolytatott eljárások 2019-ben	23
I.6.2.2. A Gazdasági Versenyhivatal által lefolytatott eljárások tendenciái	24
I.6.2.2.1. A Gazdasági Versenyhivatal jogállása	24
I.6.2.3. Korábbi kutatási eredmények a vállalati bűnözés területén	28
II. A vállalati bűnözés egy meghatározó területe: a kartellek jellemzői	31
II.1. Mi a kartell?	31
II.2. A kartellekre vonatkozó korábbi kriminológiai kutatások	34
II.3. Kutatásának indoklása, módszertana és elméleti keretei	34
II.4. A kartellek vizsgálatának jogi keretei	36
II.5. Esettanulmányok – kartellügyek a GVH eljárásaiban	37
II.5.1. A malomkartell	37
II.5.2. A gyógyszerkartell	37
II.5.3. Az információs kartell	38
II.5.4. Esettanulmány a pénztárgépek magyarországi értékesítéséről és szervizeléséről	38
II.5.5. Esettanulmány: kartellek közvetlen állami beavatkozások nélkül – kartell a biztosítási piacon	41
II.5.5.1. A biztosítási kartell az Európai Unió Bíróságának tükrében	42
II.5.6. Politikai haszonszerzésből fakadó kartellügyek, az állam által kezdeményezett kartellek	43
II.6. Mintázatok a rendszerváltást követő kartellügyekben	44
II.7. Cégadatok elemzése	45

III. Esettanulmányok a vállalati bűnözés elmúlt 40 évéből hazánkban	51
III.1. A rendszerváltás hatása a gazdasági és vállalati bűnözésre	51
III.1.2. Korai szárnyp próbálgatások: a bélyegzős csalások	54
III.1.3. Az olajüg yek vállalati és strukturális jelentősége	55
III.1.4. Piacgazdaság napjainkban	61
III.2. Az Agrobank hitelpolitikájának útvesztői	63
III.2.1. A bank vezetőinek gyanúsítása	66
III.2.2. Bankvezér vádlottak	70
III.2.3. Az egykori fővárosi főügyész véleménye az ügyről	75
III.2.4. Az eset összegzése, tanulságok	76
III.3. A Globex-ügy: az évezredforduló Magyarországnak banki csálása	77
III.3.1. A Globex indulása a büntetőeljárás anyagai szerint	77
III.3.2. A Globex-cégcsoport kialakulása és működése	78
III.3.3. A Globex-ügy – bírósági ténymegállapítások	82
III.3.4. A szakértői vélemények megállapításai	84
III.3.5. Az ítélet	85
III.4. Hitelezési csálások a magyar vállalkozások gyakorlatában	86
III.4.1. Bevezetés – a tőkeszegény és bizalomhiányos piac	86
III.4.2. A váderedményes bizonyíthatóság kérdése	88
III.4.3. Az esettanulmány módszertana és az elkövetők módszerei	89
III.4.4. Az esetek szövevényes láncolata és a központi figura, a T. Kft.	89
III.4.4.1. Első eset	90
III.4.4.2. Második eset	93
III.4.4.3. Harmadik eset	94
III.4.4.4. Negyedik eset	95
III.4.5. A működési mechanizmusok, az információk áramlásának útja és az esetekből levonható következtetések	95
IV. A vállalati bűnözés kontrollja és megelőzésének kérdései	99
V. Következtetések és javaslatok	103
Köszönetnyilvánítás	107
Felhasznált irodalom	109
Mellékletek	117

I. Bevezetés

A vizsgálat célja a szervezeti bűnözés¹ főbb jellemzőinek feltérképezése hazánkban, különösen a rendszerváltozást követő időszakról napjainkig. A kutatás egyik célkitűzése, hogy javítsa az együttműködést az ellenőrző hatóságok, a büntető igazságszolgáltatási szervek, valamint az üzleti szektor képviselői között annak érdekében, hogy hatékonyabban lehessen fellépni a vállalati bűnözéssel szemben. Alapvető érdek, hogy megértsük, milyen tényezők játszanak szerepet a szervezeti és fehérgalléros bűncselekmények kialakulásában. Ennek egyik oka az, hogy e cselekmények óriási morális károkat okoznak a társadalomban, rombolják az intézményekbe vetett állampolgári bizalmat, és aláássák a közbizalmat is.² A kutatás célja, hogy mélyebb ismeretekre tegyünk szert az elkövetés főbb okai és körülményei vonatkozásában, továbbá ezen ismeretek birtokában hatékony megelőzési és büntetési mechanizmusokat vázoljunk fel. A vizsgálat fő célkitűzése, hogy valamennyi releváns adatot összegyűjtse, és kialakítsa a vállalati bűnözés elméleti keretét a poszt szocialista közép-kelet-európai országok szempontjából. Ennek keretében a vizsgálat kiterjed arra is, hogy milyen komplex összefüggések és kölcsönhatások tapasztalhatóak a magyar vállalati bűnözés és a magyar piacgazdaság működése között.³

I.1. A szervezeti bűnözés fogalmának elméleti megalapozása

A szervezeti/vállalati bűnözés (*corporate crime*) fogalmának kialakulása visszanyúl Sutherland fehérgalléros bűnözés (*white-collar crime*) definíciójához. A fehérgalléros bűnözés fogalmát először Edwin H. Sutherland használta 1939-ben az Amerikai Szociológiai Társaság konferenciáján. 1949-ben megjelent könyvében Sutherland a következőképpen határozta meg a fehérgalléros bűnözést: „may be defined approximately as a crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation”.⁴ Azaz „közelítőleg olyan bűncselekményként lehet meghatározni, amit egy jó hírű és magas társadalmi státuszú személy foglalkozási

---

¹ Jelen kötetben a szervezeti és vállalati bűnözést szinonim fogalomként használjuk, az angol *corporate crime* magyar megfelelőjeként.

² JÁVOR I. – JANCICS D.: The Role of Power in Organizational Corruption. An Empirical Study. *Administration & Society*, 48. (2016) 5., 527–558. o.

³ Tóth M.: Piacgazdaság és büntetőjog. In LÉVAY M. (szerk.): *A piacgazdaság kiépülése és a gazdasági bűnözés*. Budapest, 1995. 4–35. o.

⁴ SUTHERLAND, E. H.: *The White Collar Crime*. Dryden, NY, 1949. 9. o.

körében követ el”. Sutherland főleg a nagy cégek vizsgálatával foglalkozott, tehát azzal a területtel, amely ma vállalati bűnözésnek (*corporate crime*) nevezünk. Ezek nagy része a gazdasági bűnözés (*economic crime*), a foglalkozás körében elkövetett törvényszegések (*occupational crime*) vagy a hatalommal való visszaélés (*abuse of power*) kategóriájába tartozik. Sutherland említett előadásában számos példát sorolt fel gazdasági és politikai korrupcióra, vesztegetésre, csalásokra, bennfentes kapcsolatokra épülő csalásokra, csalárd csődre, adócsalásra, biztosítási csalásokra, megtévesztő hirdetésekre, értékpapírokkal kapcsolatos bűncselekményekre, sikkasztásokra, munkaügyi visszaélésekre. Mint látjuk, ma a fehérgalléros bűnözés fogalmát ernyőfogalomnak tekinthetjük, amely magába foglal számos gazdasági, foglalkozási és vállalati bűncselekményt. Helmkamp, Ball és Townsend definíciója szerint minden „olyan illegális vagy etikátlan cselekmény, amely sérti a közbizalmat, amelyet egy tisztességes és magas társadalmi státuszú személy vagy szervezet követ el, általában jogszerű foglalkozási tevékenysége körében, személyes vagy szervezeti nyereség céljából”.⁵ Számos oka van annak, hogy miért olyan nehéz kutatni ezt az igen magas látenciával rendelkező bűncselekménytípust. Napjainkban – és ez mit sem változott a történelmi idők során – egy-egy ország társadalmi és gazdasági berendezkedése sikerként a pénzügyi nyereségeket, a jóllétet könyvelti el, ezért az állami kulcsintézmények szemet hunynak fölöttük, sőt néhány esetben akár ösztönzik is ezen cselekmények elkövetését.

Sutherland arra is felhívja a figyelmet, hogy az alsóbb osztályhoz tartozók bűncselekményeit rendőrök, ügyészek és bírák kezelik, amelynek során olyan büntetőjogi szankciókkal sújtják őket, mint például a pénzbírság, a börtönbüntetés vagy akár a halálbüntetés. A magasabb társadalmi osztályhoz tartozók által elkövetett bűncselekmények jó néhány esetben semmilyen hivatalos következménnyel nem járnak, vagy a vétkeseknek legfeljebb polgári jogi kártérítési igényeket kell kielégíteniük. Ritkább esetben ágazati ellenőrző szervek, testületek járnak el, és kvázi büntetőjogi szankcióként figyelmeztetéseket bocsátanak ki, a cég megszüntetését rendelik el, vagy visszavonják a tevékenység végzéséhez szükséges engedélyeket, és csak legvégső esetben alkalmaznak pénzbírságot vagy börtönbüntetést.⁶

Sutherland volt az első, aki szisztematikus kutatást végzett a vállalatok által elkövetett szabálysértések vonatkozásában. 70 nagy cég különböző típusú (büntetőjogi, közigazgatási vagy polgári jogi norma) jogszabálysértéseit vizsgálta. Számos ágazati

⁵ „Illegal or unethical acts that violate fiduciary responsibility of public trust committed by an individual or organisation, usually doing the course of legitimate occupational activity, by persons of high/respectable social status for personal/organisational gain.” Lásd: HELMKAMP, J. – BALL, R. – TOWNSEND, K.: *Definitional Dilemma: Can and Should There Be a Universal Definition of White Collar Crime? Proceedings of the Academic Workshop*. Morgantown, 1996. 6. o.

⁶ SUTHERLAND, E. H.: *White-Collar-Criminality*. *Sociological Review*, 5. (1940) February, 7. o.

ellenőrző szerv, mint például az amerikai Szövetségi Kereskedelmi Bizottság, az Államközi Kereskedelmi Bizottság, az Értékpapír- és Tőzsde Bizottság, a Nemzeti Munkaügyi Testület, valamint a Tiszta Élelmiszer és Gyógyszer Bizottság jelentéseit elemezte. Olyan cégek visszaéléseire bukkant, mint például a General Electric, General Motors, Goodyear, Procter & Gamble és az U.S. Steel. Jogszabálysértéseik a tevékenységek széles körére kiterjedtek, mint például a kereskedelem befolyásolása, a félrevezető hirdetés, a munkaügyi szabályok megsértése vagy éppen a jutalékkal való visszaélés. Sutherland egyik megállapítása az volt, hogy a bírósági ítéletek és a különböző szabályozó szervek elmarasztaló határozatai szinte alig befolyásolták a vállalatok társadalmi megítélését, részvényeik árát.

Sutherland koncepciója ellentmondott annak az akkori közmegegyezésnek, hogy a bűnözők az alacsony társadalmi státuszú, deviáns, marginalizálódott rétegek közül kerülnek ki. Rámutatott arra, hogy a gazdag és tiszteletre méltó emberek bűncselekményei nemcsak ténylegesen léteznek, hanem jelentős pénzügyi veszteségeket is okoznak, és úgy tűnik, hogy ez a bűncselekmények egyik legsúlyosabb típusa. Sutherland a fehérgalléros bűnözés elméletével megváltoztatta az bűnözésről való addigi kriminológiai gondolkodást, de számos kérdést és kétséget is teremtett teóriájával. Definíciója az elkövető karakterére fókuszál, nem pedig az elkövetett bűncselekményre. A közvélemény szemében különösen érdekesnek bizonyultak a fehérgalléros bűncselekmények, mivel úgy vélték, hogy a hagyományos bűnözők lőfegyvereket vagy kést használnak ahhoz, hogy ellopjanak valamit, és nem támaszkodnak dokumentumokra vagy számítógépes eszközökre a bűnelkövetéshez.⁷ E ponton érdemes kiemelni, hogy az elkövető társadalmi helyzete hogyan befolyásolja az általa elkövetett cselekmények jellegét, a társadalom és a bűnüldöző szervek e cselekményekre gyakorolt reakcióját és végső következményeit, annak büntetését. A fehérgalléros bűncselekmények, mint a vállalati bűncselekmények, az üzleti és/vagy kormányzati szakemberek által elkövetett, pénzügyileg motivált bűncselekmények.

Friedrichs szerint a fehérgalléros bűnözés fogalma alá esik minden olyan illegális, tiltott és bizonyíthatóan káros cselekmény, amely sérti a köz- vagy magánbizalmat, továbbá törvényes és tiszteletreméltó intézmények vagy egyének követik el annak érdekében, hogy anyagi előnyökre tegyenek szert, vagy fenntartsák széles körű hatalmukat, kiváltságaikat és privilégiumaikat.⁸ Friedrichs hangsúlyozza, hogy a fehérgalléros bűnözés fennállásának megállapításához az alábbi szempontokat szükséges áttekinteni: a *kontextus*, amelyben az illegális tevékenységet végzik (társasági, kormányzati szerv), és a szint a szervezeten belül (egyéni, munkacsoport, teljes szervezet); az *elkövető* státusza vagy pozíciója; az elsődleges *áldozatok* (társadalom vagy egyéni ügyfél); a *kár* fő formája (gazdasági vagy fizikai sérülés),

⁷ WEISBURD, W. – WARRING, E.: *White Collar Crime and Criminal Careers*. Cambridge, 2001. 9. o.

⁸ FRIEDRICHS, D. O.: *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society*. Belmont, 1996. 6. o.

illetve a *jogi klasszifikáció* (polgári, büntető vagy ágazati normasértés és konkrétan milyen cselekmény például csalás, sikkasztás, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat, vesztegetés).

I.2. A fehérgalléros/vállalati bűnözés: rövid történeti kitekintés

Az egyik legkorábbinak feltételezett fehérgalléros bűnesetet és az arra való reagálás jogi konstrukcióját a 15. századi Angliában jegyzik.⁹ A Carrier-ügyben egy flamand kereskedő felbérelt egy angol fuvarozót gyapjúbálák szállítására, de a fuvarozó ahelyett, hogy Southamptonba szállította volna a gyapjúbálákat, megtartotta azokat magának.¹⁰ A fuvarozót letartóztatták lopás miatt, de a probléma ebben az esetben az volt, hogy az angol *common law* szerint ebben az időben csak akkor számított lopásnak e cselekmény, ha a lopás tárgya nem jogosan került a tolvaj birtokába. Ebben az esetben azonban a flamand kereskedő adta a gyapjúbálákat a fuvarozónak. A bíró úgy ítélte meg, hogy a meglévő törvény nem ismeri el, hogy a fuvarozó cselekedete lopás volt, de a természet törvényeivel szemben ment.

Ha a sutherlandi fehérgalléros bűnözés definícióján keresztül elemezzük az esetet, akkor számos ponton illeszkedik e cselekmény a Sutherland által megfogalmazott deviáns magatartásokhoz. Nyilvánvaló, hogy az elkövető foglalkozása körében követte el a cselekményt, és nem használt erőszakot a megvalósításhoz. Az elkövető és az áldozat között bizalmi viszony állt fenn, hiszen a kereskedő nem adta volna át értéktárgyát egy olyan személynek, akiben nem bízott meg. Ezek alapján a cselekményt a fehérgalléros bűnözés körébe tartozónak mondhatjuk, még akkor is, ha ez – a mai felfogásban – nem egy tipikus fehérgalléros bűncselekmény.

A második korszak, amelyet érdemes kiemelni, az ipari forradalom, amely megnövelte a vállalatok hatalmát, amelyek képesek voltak monopolhelyzetet létrehozni a piacon, és elnyomni versenytársaikat. A közvélemény figyelemmel kísérte ezt a viselkedést, és felháborodott a növekvő árak miatt. Ennek a jelenségnek a hatására fogadta el 1863-ban az amerikai Kongresszus a Hamis követelésekről szóló törvényt (*False Claims Act*), amelyet más néven Lincoln-törvénynek is neveznek, miután mind az amerikai kormány, mind a konföderációs lázadók beteg lovakat, nem működő fegyvereket és lejárt, ehetetlen élelmiszereket adtak el. Ez a törvény volt az első lépés annak az irányába, hogy az ilyen cselekmények elkövetőit felelősségre vonják.¹¹ A következő lépés 1890-ben a Sherman-féle Trösztellenes törvény volt, melynek célja a

⁹ Lásd: <https://money.howstuffworks.com/white-collar-crime3.htm> (Utolsó megtekintés 2021. 02. 08.)

¹⁰ Lásd: <https://study.com/academy/lesson/history-of-white-collar-crime-developments-examples.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)

¹¹ Lásd: Uo.

trösztök létrejöttének megelőzése, a monopóliumok elleni fellépés, a széles körű verseny biztosítása mellett.

A 1914-es Clayton-féle Trösztellenes törvény kiegészítette a Sherman-féle Trösztellenes törvényt, megszüntetve néhány kiskaput. Ennek jelentősége 1927-ben az ún. Teáskanna (*Teapot Dome*) botrányként elhíresült korrupciós ügyben is megfigyelhető volt, hiszen ezen szabályozásnak köszönhetően tudtak elítélni amerikai kormánytagokat. Kiderült, hogy az amerikai belügyminiszter kenőpénzt fogadott el egy olajcég vezetőjétől azért, hogy az állami tulajdonban álló földterületet a kőolajtársaság számára bérbe adja, akik ott olajfúrási tevékenységet végeznek.

Az 1920-as években egy – a mai napig gyakori – csalási szisztémát dolgozott ki az olasz származású Charles Ponzi. Ponzi 1903-ban költözött Amerikába, gyakorlatilag vagyon nélkül, és mosogatóként kezdett dolgozni egy étteremben.¹² Nagy álmai voltak, amelyeket a magabiztos és karizmatikus személyiségének köszönhetően törekedett elérni. Amikor levelet kapott egy spanyol cégtől, amely egy válaszkuponot tartalmazott, az az ötlete támadt, hogy nemzetközi válaszkuponokat vásárol egy adott országban, majd egy másik országban a kuponok ellenértékéért azoknál értékesebb bélyegeket kér.

Ehhez más országok ügynökeit használta, és pénzt küldött nekik, hogy megvásárolhassák és elküldhessék neki a nemzetközi válaszkuponokat. Ezekkel a cserékkel 400 százalékos hasznot sikerült elérnie. Azonban még mindig nem volt elégedett az általa elért nyereséggel, ezért Ponzi úgy kezdett el befektetőket gyűjteni, hogy megígérte, hogy 50 százalékos hozamot kapnak 45 napig, és a második 45 nap után megduplázza a hozamot. Annak érdekében, hogy ezeket a befektetőket kifizesse 45 vagy 90 nap után, más befektetők pénzeit használta fel. Rendszere addig működött, amíg a *The Boston Post* el nem kezdett vizsgálódni annak érdekében, hogy valamennyi befektető visszakapja a pénzét. Végül postai csalás miatt emeltek Ponzi ellen vádat, és 14 év börtönbüntetésre ítélték. Az ún. Ponzi-séma alapvető koncepciója, hogy a befektetőnek magas kamatokat ígér, alacsony kockázat mellett.¹³ Ahogy láttuk, ez is egy olyan eset volt, ahol az újságírók fontos szerepet játszottak abban, hogy kiderítsenek egy olyan csalást, amelyet egy személy követett el sok befektető kárára.

I.3. A szervezeti bűnözés fogalma és gyakorlata napjainkban

Mai globális világunkban a vállalatoknak számos – sok esetben egymással ellentétes – elvárásnak kell megfelelniük. Beszélhetünk piaci nyomásról, a tulajdonosok elvá-

¹² Lásd: <https://www.biography.com/crime-figure/charles-ponzi> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)

¹³ Lásd: <https://www.investopedia.com/terms/p/ponzischeme.asp> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)

rásairól, az alkalmazottak elképzeléseiről, valamint fontos megemlíteni azt a konkrét (társadalmi, jogszabályi) környezetet, amelyben a cég működik. A piac egy folyamatos elvárást támaszt a vállalatok felé, aminek köszönhetően állandóan magas színvonalon kell teljesíteniük, hiszen ha nem így járnak el, akkor csökken a piacon betöltött szerepük, ami végső esetben a cég csődjét is jelentheti. A vállalkozás tulajdonosai a minél magasabb profit elérését szeretnék, ez az érdek azonban nem feltétlenül van összhangban a piac által támasztott elvárásokkal. Az alkalmazottak nyugodt, egészséges munkakörnyezetet és reális fizetéseket várnak el a cégtől. A tágran értelmezett környezet pedig megadja azokat a szabályrendszereket, amelyeknek a vállalatok minden körülmények között meg kell feleljenek. A fentiekből kitűnik, hogy számos – sok esetben egymással ellentétes – érdeknek kell egyszerre eleget tenni, ami magában hordozza a visszaélések lehetőségét.

Az 1970-es évektől a fehérgalléros bűnözésre vonatkozó megközelítések két nagy csoportra bomlanak aszerint, hogy szervezeti vagy egyéni az elkövetés.

A foglalkozás körében elkövetett bűncselekményeket (*occupational crime*) olyan jogtalan és káros cselekményekként definiálták, melyek pénzügyileg motivált cselekmények, és melyeket egy törvényes és tiszteletre méltó foglalkozás/állásban követnek el, pl.: a kiskereskedelemhez, szolgáltatáshoz kapcsolódó bűncselekmények, munkavállalók által elkövetett cselekmények.¹⁴ Jelen esetben az eredeti sutherlandi meghatározáshoz képest a társadalmi státuszról a foglalkozás jellegére helyeződik a hangsúly.

A szervezeti bűnözés (*corporate crime*), mely azon jogellenes és káros cselekményeket foglalja magában, melyet egy cég alkalmazottai követnek el a cég (vagy egyéni) érdekeinek előremozdítása érdekében. Formái a szervezeti lopások, a szervezeti pénzügyi manipulációk, a szervezeti politikai korrupció.¹⁵

Marshall Clinard és Peter Yeager amerikai szociológus professzorok 1980-ban a *Corporate Crime* című tanulmányukban a következőképpen határozták meg a szervezeti bűncselekményeket: „corporate crime is any act that is committed by corporations which is punishable by the state, regardless of whether it is punished under administrative, civil, or criminal law”,¹⁶ vagyis „vállalatok által elkövetett bűncselekmény minden olyan állam által büntetendő cselekmény, amelyet társaságok követnek el, tekintet nélkül arra, hogy az közigazgatási jogi, polgári jogi vagy büntetőjogi normába ütközik”. E definíció a fehérgalléros bűncselekményeknél már meghatározott elemeket használ, azonban szűkíti a kört a társaságokra, a társaságok által elkövetett cselekményekre. Emiatt a cégek jogsértései ellen elsősorban az állam kvázi igazságszolgáltatási-államigazgatási szervei járnak el, mint például Magyarországon a Gazdasági Versenyhivatal,

¹⁴ FRIEDRICH: *Trusted Criminals...* 26. o.

¹⁵ Uo. 28. o.

¹⁶ CLINARD, M. B. – YEAGER, P. C.: *Corporate Crime*. New York, 1980. 16. o.

a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi szervezetek felügyeletéért és fogyasztóvédelemért felelős alelnöksége, a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség. Az is kijelenthető, hogy a szervezeti bűnözés fehérgalléros bűnözés, annak egy különleges típusa.

A gazdasági bűncselekmények tágabb kört ölelnek fel, mint az előbb elemzett vállalati bűncselekmények, úgy is fogalmazhatnánk, hogy a vállalati bűncselekmények a gazdasági bűncselekményeknek egy kis szegmensét jelentik. Az EUROPOL a következőképpen határozza meg a gazdasági bűncselekményeket: „Economic crime, also known as financial crime, refers to illegal acts committed by an individual or a group of individuals to obtain a financial or professional advantage. The principal motive in such crimes is economic gain”.¹⁷ Vagyis „A gazdasági bűncselekmények (más néven pénzügyi bűncselekmények) egy vagy több személy által elkövetett jogellenes cselekmények, amelyek pénzügyi, vagy szakmai előny elérését szolgálják, a motívum ezeknél a bűncselekményeknél a gazdasági növekedés”. Tóth Mihály definíciója szerint gazdasági bűnözés: „a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési forma, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával, máskor az azokkal való visszaélés révén), akár eredményére tekintettel – alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse”.¹⁸ Ide tartoznak többek között a már előbb említett szervezeti bűncselekmények; a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények; a versenyjogi és fogyasztóvédelmi jog megsértését magukba foglaló bűncselekmények; a vagyon elleni bűncselekmények, amelyek a gazdálkodás rendjét is sértik, és amelyeket az elkövetők jellemzően a saját érdekükben követnek el (például a sikkasztás, hűtlen kezelés, hanyag kezelés); valamint a közélet tisztasága elleni bűncselekmények is, ha azokat gazdasági érdekek motiválták.¹⁹ A bűncselekményi kör tehát széles spektrumon mozog, mindegyikben közös azonban, hogy egy adott gazdasági rendet sértenek meg. Nagyon fontos leszögezni továbbá, hogy az előbb felsorolt bűncselekmények nem értelmezhetők valamely mögöttes gazdasági jogszabály nélkül. A gazdálkodás rendjét sértő cselekmények például mindig valamilyen közigazgatási vagy polgári jogi (leginkább számviteli és adójogi) normát sértenek. Van olyan szakirodalmi álláspont, mely szerint a gazdasági bűncselekmények csak közigazgatási jogsértések, és nem a klasszikus értelemben vett bűncselekmények, mint például az emberölés vagy a testi sértés. Az utóbbi bűncselekményeket nevezzük *mala per se* nék, azaz önmagában rossz és káros cselekményeknek, amelyek a társadalmi együtt-

¹⁷ Lásd: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)

¹⁸ TÓTH M. idézi GVÖRÝ CS. – INZELT É.: Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés. In BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KERÉZSI K. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, 2016. 459. o.

¹⁹ Uo. 458. o.

elés alapvető normáit sértik.²⁰ Ezzel szemben a gazdasági bűncselekmények attól bűncselekmények, hogy a jog tiltja azokat, azaz a *mala prohibita* elve érvényesül. Egyes büntetőjogászok (Winfried Hassemer és Kadish Sanford) szerint a gazdasági bűncselekmények erkölcsileg semleges cselekmények, és amiatt büntetendők, hogy egy mögöttes jogszabály tilalmaiba ütköznek, ezért csak *mala prohibita*nak nevezik azokat.²¹

I.4. A fehérgalléros és a szervezeti bűnözést magyarázó kriminológiai elméletek

A kriminológia mint tudomány a bűnözést egyrészt mint társadalmi tömegjelenséget, másrészt mint egyéni bűnelkövetést vizsgálja. E vizsgálata során attól függően, hogy a fenti két szempont közül mire helyezi a hangsúlyt, fogalmaz meg a bűnelkövetésre irányuló magyarázó elméleteket. Ezen elméletek egyrészt magyarázzák a bűnözést, másrészt a bűncselekményt, valamint az adott cselekmény kriminalizációs folyamatát. Ezen elméletek lehetnek mikro-, makro- vagy mezoszintű magyarázatok. A makroszintű magyarázatok a társadalmi vagy szervezeti körülményekre koncentrálnak, melyek elősegítik a fehérgalléros bűncselekmények strukturális elkövetését. A mikroszintű megközelítések az elkövetőre, a bűnözésre való hajlamára koncentrálnak. A mezoszintű elemzések pedig azon szituációs faktorokat veszik számba, melyek specifikus lehetőséget teremtettek a bűncselekmény elkövetéséhez.²² Friedrichs²³ az alábbi kérdéseket tartja fontosnak a fehérgalléros bűnözés vizsgálatának körében: Milyen típusú társadalmi és gazdasági berendezkedés idéz elő több fehérgalléros bűncselekményt? Milyen típusú szervezetekben követnek el több fehérgalléros bűncselekményt? Milyen szituációs tényezők járulnak hozzá a fehérgalléros bűnözés virulásához? Milyen, az elkövető személyében rejlő jellemzők járulnak hozzá ezen törvénytársítások megvalósulásához?

A bűnözésmagyarázó elméleteket három nagyobb csoportba tudjuk sorolni: az első az ún. tanulási elméletek csoportja, amely az egyéni bűnözésmagyarázatokat foglalja össze, és arra fókuszál, hogy az elkövető esetében, individuális szinten milyen körülmények játszanak szerepet a bűnelkövetésben. A második az ún. beteg társadalom elméletek, azaz társadalmi bűnözésmagyarázatok, amelyek a társadalomban fellelhető strukturális problémákból indulnak ki. A harmadik csoport pedig a szervezeti kriminológiai magyarázatok összessége, amelyek az intézmények szervezeti

²⁰ GYÓRY – INZELT: Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés... 458. o.

²¹ Uo. 461. o.

²² VAUGHAN, D.: Beyond macro-and micro-levels of analysis, organizations, and the cultural fix. In PONTELL, H. N. – GEIS, G. (eds): *International Handbook of white-collar and corporate crime*. New York, 2007. 3–24. o.

²³ FRIEDRICHS: *Trusted Criminals...* 221. o.

kultúrájára fókuszálnak, vizsgálva azt, hogy a vállalati elvárások hogyan hatnak a bűnelkövetésre.

Az egyéni cselekvések bűnözésmagyarázó elméletei közül a legfontosabbak Ronald Clarke és Derek Cornish racionális döntésemélete²⁴, Edwin Sutherland differenciális asszociáció elmélete²⁵, Sykes és Matza neutralizációs elmélete²⁶, valamint Travis Hirschi társadalmi kontroll elmélete²⁷. A társadalmi magyarázó elméletek közül hasznos számunkra Émile Durkheim anómiaelmélete²⁸, Robert K. Merton strukturális anomia elmélete²⁹, Robert Agnew felülvizsgált feszültség elmélete³⁰, valamint Messner és Rosenfeld intézményes anomia elmélete³¹. A szervezeti kultúrát leíró-magyarázó elméletek közül kiemelendő Maurice Punch *Suite Violence: Why managers murder and corporations kill*³² és William H. Whyte *The Organization Man*³³ című művei, továbbá Donna M. Randall *Commitment and the Organization: The Organization Man Revisited*³⁴ című tanulmánya.

A racionális döntés elméletét Ronald Clarke és Derek Cornish³⁵ dolgozták ki. Elméletük a klasszikus iskola utilitarista felfogásán³⁶, továbbá a hagyományos közgazdasági döntéseméleten³⁷ alapult. Ennek értelmében egy „potenciális” elkövető azért dönt egy bűncselekmény elkövetése mellett, hogy kielégítse szükségleteit. Ezt a céltudatos viselkedést annak fényében tanúsítja, hogy átgondolta a kockázatokat, erőfeszítéseket és előnyöket, melyekhez a bűncselekmény elkövetése által jut. A racionális döntés elmélete szerint a bűncselekményeket észszerűen gondolkodó emberek követik el, akik mérlegelik a lebukás esélyét, továbbá a potenciális nyereség nagyságát. Piquero, Exum

²⁴ CLARKE, R. V. – CORNISH, D. B.: Modeling offenders' decisions. *Crime and Justice*, 6. (1985) 147–185. o.

²⁵ SUTHERLAND, E. H.: *Principles of criminology*. 3rd ed. Philadelphia, 1939.

²⁶ MATZA, D.: *Delinquency and drift*. New York, 1964; SYKES, G. M. – MATZA, D.: Techniques of neutralization. *American Sociological Review*, 22. (1957) 664–670. o.

²⁷ HIRSCHI, T.: *Causes of delinquency*. Berkeley, 1969.

²⁸ DURKHEIM, É.: *A társadalmi tények magyarázatához*. Budapest, 1978.

²⁹ MERTON, R. K.: *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Budapest, 2002. 213–243. o.

³⁰ AGNEW, R.: A revised strain theory of delinquency. *Social Forces*, 64. (1985) 151–167. o.; AGNEW, R.: Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30. (1992) 47–88. o.

³¹ MESSNER, S. – ROSENFELD, R.: *Crime and the American dream*. 4th ed. Belmont, CA, 2007.

³² PUNCH M.: *Suite Violence: Why managers murder and corporations kill*. *Crime, Law & Social Change*, 33. (2000) 243–280. o.

³³ WHYTE, W. H.: *The Organization Man*. New York, 1956.

³⁴ RANDALL, D. M.: *Commitment and the Organization: The Organization Man Revisited*. *The Academy of Management Review*, 12. (1987) 3., 460–471. o.

³⁵ CLARKE – CORNISH: Modeling offenders' decisions. 147–185. o.

³⁶ Az utilitarizmus JEREMY BENTHAM (1748–1832) nevéhez köthető. Elmélete szerint minden emberi cselekedet aszerint történik, hogy milyen valószínűséggel okoz örömet vagy fájdalmat. „Az emberek a jelen és jövő örömeinek valószínűségét a jelen és a jövő fájdalmainak valószínűségével összevetve mérlegelik.” Lásd: ADLER, F. – MUELLER, G. O. W. – LAUFER, W. S.: *Kriminológia*. Budapest, 2002. 93. o.

³⁷ Lásd részletesen MAROSÁN Gy.: A gazdasági döntés evolúciós elméletének néhány kérdése. A döntési helyzet meta- és utóértékelése, mint a döntés alapeleme. *Köz-Gazdaság*, 6. (2011) 1. 107–122. o.

és Simpson³⁸ a racionális döntés elméletét integrálták a „vágyak kontrollálása” elméletébe annak érdekében, hogy magyarázatot találjanak arra, hogy a vágyak milyen mértékben befolyásolják a döntéshozatalt, és vezethetnek szervezeti bűnelkövetéshez. Az elméletük bizonyításaként lefolytatott empirikus kutatásuk eredménye azt mutatta, hogy a vágyak kontrollálása kapcsolatban áll a kötelességszegéssel. Arra a következtetésre jutottak, hogy a szervezeti bűnelkövetés ott tud megvalósulni, ahol a bizonytalan és irracionális környezet, tényezők felett átveszi az irányítást az elkövető.

A neutralizációs elmélet (a hazai szakirodalomban inkább *sodródás* néven ismert³⁹) Sykes és Matza⁴⁰ nevéhez köthető. Matza a társadalmi kontroll elméleteket alapul véve azt vizsgálta, hogy milyen okai vannak annak, hogy gyermek- és fiatalok a bűnelkövetés felé sodródnak, vagy miért nem követnek el deviáns cselekményeket. Azt állította, hogy a fiatalok értik, mi a különbség jó és rossz cselekedet között első deviáns tettük előtt, azonban neutralizálják vagy racionalizálják tettük helyességét. Benson⁴¹ rámutatott arra, hogy mi a különbség a neutralizálás és a racionalizálás között. A neutralizálásra a bűncselekmény elkövetése előtt kerül sor, az elkövető ezzel biztosítja maga számára a bűnelkövetéshez szükséges mentális erőt. A racionalizálás, elszámolás a bűncselekmény elkövetése után arra szolgál, hogy minimalizálják a bűnözői bélyeget magukon. A fehérgalléros elkövetőket tekintve a kutatások többsége a racionalizálás, elszámolás folyamatát vizsgálta. Sykes és Matza⁴² a neutralizálás öt technikáját írta le: az áldozat létének tagadása; a magasabb érdekekre hivatkozás; a felelősség elutasítása, a jogalkalmazók elítélése, valamint a sérelemokozás tagadása. Piquero, Tibbetts és Blankenship⁴³ kutatásaiban rámutatott arra is, hogy idősebb munkavállalók könnyebben alkalmazzák a neutralizációs technikákat törvényszegésük esetén, mint fiatalabb kollégáik. Dabney⁴⁴ azt tapasztalta, hogy a racionalizálási technikákat az alkalmazottak egymástól tanulják.

Hangsúlyozandó, hogy a szervezeti bűnözésnek milyen sajátos jellemzői és magyarázatai vannak. Az e területtel foglalkozó kutatók egy része a szervezeti bűnözés egyik okaként az adott szervezet felépítését és működését jelölték meg. Tillman és Pontell⁴⁵ azt hangsúlyozta, hogy az ilyen típusú cselekmények gyakrabban fordulnak

³⁸ PIQUERO, N. L. – EXUM, M. L. – SIMPSON, S. S.: Intergrating the desire-for-control and rational choice theory in a corporate crime context. *Justice Quarterly*, 22. (2005) 2., 252–280. o.

³⁹ ADLER – MUELLER – LAUFER: *Kriminológia*. 235. o.

⁴⁰ MATZA: *Delinquency and drift*. 664–670. o.

⁴¹ BENSON, M. L.: Denying the guilty mind: Accounting for involvement in a white-collar crime. *Criminology*, 23. (1985) 4., 583–607. o.

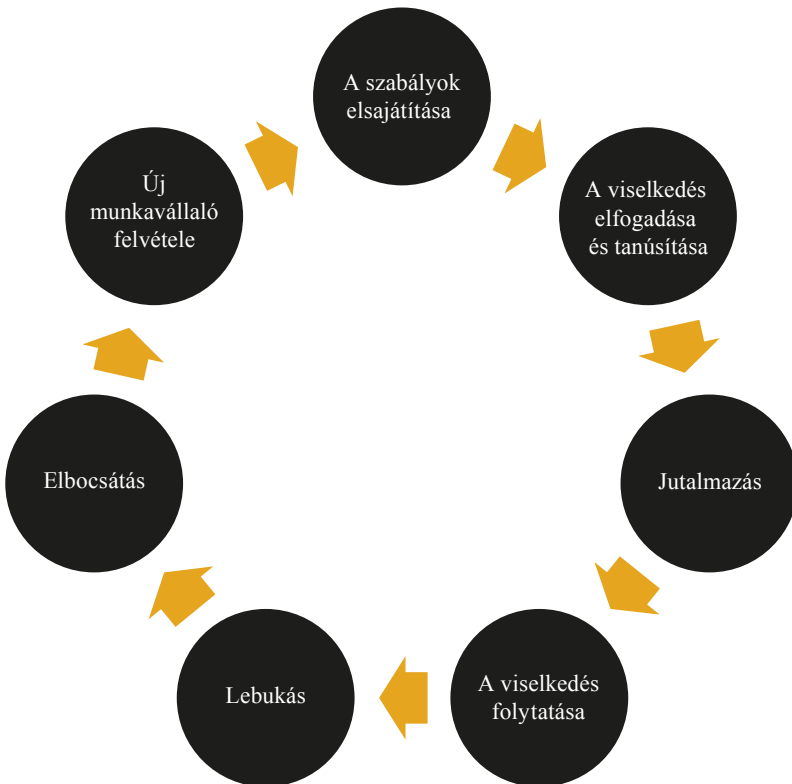
⁴² SYKES – MATZA: *Techniques of neutralization...* 664–670. o.

⁴³ PIQUERO – TIBBETTS – BLANKENSHIP: *Intergrating the desire-for-control...* 159–188. o.

⁴⁴ DABNEY, D.: Neutralization and deviance in the workplace: Theft of supplies and medicines by hospital nurses. *Deviant Behavior*, 16. (1995) 313–331. o.

⁴⁵ TILLMAN, R. – PONTELL, H.: Organizations and fraud in the savings and loan industry. *Social Forces*, 73. (1995) 4., 1439–1463. o.

elő nagyobb vállalatoknál, olyanoknál, melyek gyors ütemben növekednek, továbbá komplex tulajdonosi szerkezettel rendelkeznek. Egy másik szakirodalmi álláspont a szervezeti folyamatokban lát kriminogén faktorokat. Ermann és Ludman⁴⁶ azt állította, hogy egy szervezet különböző pozíciókból épül fel, melyeket helyettesíthető munkavállalók foglalnak el. Minden vállalatnak megvan a maga célja, tevékenységi köre, működési elve, amelynek mentén a munkavállalóktól elvár bizonyos viselkedést. Annak ellenére, hogy a célok és a szabályok meghatározottak, a cég felső vezetése nyomást helyezhet alkalmazottaira, melynek következtében azok törvénysértéseket követnek el. A szervezeti bűnözés ciklusa ábra azt mutatja meg, hogy hogyan sajátítják el az alkalmazottak a cég által elvárt magatartást, mely néha ellentétes a társadalmi normákkal, ennek ellenére a munkavállaló tanúsítja a kívánt magatartást a cég érdekében, amiért a munkáltatója megjutalmazza, ha pedig lebuknak, akkor kirúgja az alkalmazottat, aki könnyen helyettesíthető.

1. ábra. A szervezeti bűnözés ciklusa⁴⁷

⁴⁶ ERMANN, M. D. – LUDMAN, R. J.: *Corporate and governmental deviance*. 6th ed. New York, 2002.

⁴⁷ PAYNE, B. K.: *White-collar Crime. The Essentials*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC – Melbourne, 2013. 285. o.

A fentebb bemutatott, a fehérgalléros, szervezeti bűnözést magyarázó elméletek jól példázzák, hogy milyen sokszínű és változatos okai vannak e cselekményeknek. A fentiekből kiindulva számos kutató megpróbált egy integrált magyarázatot találni e jelenségre.⁴⁸ Az integrált elméletek az 1980-as évektől váltak népszerűvé. Donald Cressey⁴⁹ „Más emberek pénze” (*Other People's Money*) című könyvében leírta a sikkasztás okait, melyek a következők: eltitkolt anyagi probléma; a sikkasztás mint lehetőség arra, hogy rendezze e problémáját; egy elkövető, aki birtokában van olyan képességeknek, hogy elkövesse e cselekményt; valamint a neutralizálás, melyet az elkövető arra használ, hogy erőt gyűjtsön az elkövetéshez.

I.5. A vállalati bűnözés hazai kontextusa, a rendszerváltás öröksége

Ahhoz, hogy megértsük, miért olyan formában vannak jelen Magyarországon a vállalati bűncselekmények, ahogy az elmúlt években tapasztaltuk, szükséges a társadalmi és gazdasági környezet rövid áttekintése, különös tekintettel a rendszerváltás hatásainak értékelésére.

Az 1990-ben megtartott első szabad választások után a szovjet típusú egypárt-rendszert többpárti demokratikus rendszer, a korábbi tervgazdaságot pedig egy kapitalista piacgazdaság váltotta fel. Az 1989-es Alkotmányban rögzítették⁵⁰ azt, hogy Magyarországon bevezetésre kerül a piacgazdaság, kihirdették a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogúságát és egyenlő védelmét, valamint a vállalkozás jogának elismerését és támogatását, továbbá deklarálták a verseny szabadságát.

Ez az átalakulás óriási hatást gyakorolt az ország társadalmi, politikai és gazdasági életének minden aspektusára.⁵¹

A rendszerváltás előtt a gazdasági tevékenység szinte teljesen kockázatmentes volt. A szocialista időszakban „utánozták” a piacot, így a piaci verseny kockázata erősen korlátozott volt. A „csőd” ismeretlen fogalom volt, és a „pénzügyi átszervezés” nem a felszámolást, hanem a nyereség biztosítása érdekében meghozandó központi intézkedést jelentette. A felvázolt megközelítés mélyen rögzült a gazdasági szereplők gondolkodá-

⁴⁸ GERBER, J. – JENSEN, E. L. – FRITSCH, E. J.: Politics and white-collar crime: Explaining government intervention in the savings and loan scandal. *Critical Criminology*, 7. (1996) 2., 59–73. o.

⁴⁹ CRESSEY, D. R.: *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Glencoe, 1953.

⁵⁰ Lásd az 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról 9. § (1)–(2) bekezdés. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk09150.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 03. 05.)

⁵¹ LÉVAY M.: A gazdasági bűnözés jogi kontrollja Magyarországon a rendszerváltozás óta. In RÓTH E. (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professzor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Miskolc, 2012. 103–104. o.

sában, ahogy ezt látni fogjuk a rendszerváltás utáni jelentős vállalati bűncselekmények kapcsán. Az 1990–1994-es első, szabadon választott kormány ár- és kereskedelem-felszabadítási intézkedésekkel, megújult adórendszerrel és kialakulóban lévő piaci alapú bankrendszerrel kezdte meg a piaci reformokat. A keleti piacok összeomlása miatt az állami vállalatok képtelenek voltak versenyezni a külföldi versenytársakkal. Az ipari termelés 1989 és 1994 között 50%-kal esett vissza, az ország magas munkanélküliségi és inflációs rátával szembesült.

Ebben az időszakban tartott az ún. spontán privatizáció, amely az 1980-as években kezdődött. Ennek során a nemzeti vagyon jelentős része gyakorlatilag minden ellenőrzés nélkül magánkézbe került. Ezt a helyzetet a gazdaság és a banki szféra különböző területein több csoport is kihasználta saját céljaihoz.⁵²

1.5.1. A gazdasági bűnözés jellemzői Magyarországon a rendszerváltás óta

1989–1990-es rendszerváltás következtében hazánkban a piacgazdaság szabályai és eszméi kezdtek el működni. Azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a piacgazdaságra történő áttérés maga után vonta az új típusú gazdasági bűncselekmények megjelenését.⁵³

Barabás és Irk⁵⁴ megállapítja, hogy a szürke- és feketegazdaság, az adócsalás és az üzleti etika, a morál hiánya alapvető jellemzője volt a szocialista időszaknak. Kijelentik, hogy a napjainkra kialakult gazdasági és szervezett bűnözés a fent említett jellemzők és faktorok által fejlődött a rendszerváltás után.

Korinek⁵⁵ arra mutat rá, hogy a gazdasági és fehérgalléros bűnözés terén megvalósult cselekményeknek milyen „fertőző” hatásuk van. Példaként említi, hogy ha a piac egyik szereplője elkezd tisztességtelen eszközökhöz nyúlni annak érdekében, hogy erősítse piaci helyzetét, előbb vagy utóbb a többi piaci szereplő is követni fogja ezen az úton. Különösen akkor, ha a cselekményt nem követi gyors felderítés és megfelelő büntetés.

Korinek azt is hangsúlyozza, hogy a rendszerváltást követően nem volt elég magántőke, melynek oka a szocialista rendszer, amelyben nem lehetett magántőkét felhalmozni.⁵⁶ Ennek következtében az ún. kapcsolati tőke – amely „túlélte” a rendszer-

⁵² INZELT É.: White-collar crime during the political and economic transition in Hungary. *US-China Law Review*, 8. (2011) 4., 360. o.

⁵³ A rendszerváltás és a gazdasági, valamint fehérgalléros bűnözés közötti kapcsolatról részletes elemzés található itt: INZELT: White-collar crime during... 352–379. o.

⁵⁴ BARABÁS A. T. – IRK F.: Gazdaság, bűnözés, gazdasági bűnözés, szervezett bűnözés, szervezett gazdasági bűnözés I. rész. *Kriminológiai Tanulmányok*, 38. (2001) 60–66. o.

⁵⁵ KORINEK L.: A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. *Rendészeti Szemle*, 57. (2009) 7–8., 39–57. o.

⁵⁶ Uo. 48. o.

változást – hatalmas értékkel bírt. Sajnálatos módon a belső információkkal való visszaélés – például közbeszerzési eljárásokat illetően – még mind a mai napig tapasztalható hazánkban.

Pusztai⁵⁷ szerint a gazdasági bűnözés egyik oka a gazdasági ciklusok gazdasági bűnözést generáló hatása. Azt is megfogalmazza, hogy „az ezredfordulóig növekedni fognak hazánkban a társadalmi feszültségek. A társadalmi feszültségek feloldásának egyik módja pedig a bűnözés növekedése”.⁵⁸ Részletesen elemzi a (globális) gazdasági ciklusok hatását a bűnözésre. Hipotézise, hogy a gazdasági ciklus leszálló ága, a recesszió idején a bűnözés növekedésével, míg a gazdasági fellendülés idején a bűnözés csökkenésével kell szembesülnünk. Kijelenti azt is, hogy a gazdasági „ciklus mélypontján a vállalkozók olyan helyzetbe kerülhetnek, hogy gazdasági bűncselekményeket kell elkövetniük a cég fenntartása érdekében”.⁵⁹ Leszögezi továbbá azt is, hogy a gazdasági válságok a modern jóléti államban csak akkor lesznek a bűnözés kiváltó okai, ha az állami szociális háló nem kielégítően ellensúlyozza a válság okozta negatív hatásokat.

I.6. A vállalati bűnözés elterjedtsége Magyarországon

A vállalati bűnözés elterjedtségének meghatározása igen körülményes, hiszen sok cselekmény esetében nincsen közvetlen áldozat, illetve az áldozatok gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy bűncselekmény/jogellenes cselekmény sértettjévé váltak. Annak érdekében, hogy képet kaphassunk a szervezeti bűnözés volumenéről, különböző források, nevezetesen a kriminálstatisztikai adatok, a különböző közigazgatási szervek eljárásainak száma (például a Gazdasági Versenyhivatal, a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi Felügyeletet ellátó Igazgatóság, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal stb.), továbbá korábbi kutatási eredmények (például PricewaterhouseCoopers Globális gazdasági bűnözés kutatása) összegzése szükséges.

I.6.1. A regisztrált gazdasági bűncselekmények

Meglehetősen nehéz a gazdasági bűnözés volumenéről bármiféle következtetést levonni a kriminálstatisztikai adatok alapján (lásd *I. táblázat*). Az egyik felmerülő probléma, hogy a gazdasági bűncselekmények keretdiszpozíciók, és a mögöttes ágazati

⁵⁷ Lásd részletesen: PUSZTAI L.: *Gazdasági ciklus és bűnözés* (posztumusz mű). In IRK F. (szerk.): *A bűnözés jövője. Emlékkönyv Pusztai László tiszteletére halála első évfordulóján*. Budapest, 1997. 63–82. o.

⁵⁸ Uo. 67. o.

⁵⁹ Uo. 76. o.

norma folyamatosan módosul, mint például az adózás rendjéről szóló törvény vagy a csőd eljárásról és felszámolási eljárásról szóló törvény. Az alacsony esetszámok pedig nagymértékű látenciára engednek következtetni. A regisztrált esetek többsége a számvitel rendjének megsértése, a költségvetési csalás és a sikkasztás. Vannak olyan bűncselekmények is, amelyek esetében évekig nem történt regisztrálás, ilyen például a bennfentes kereskedelem, a gazdasági csalás, a piramisjáték-szervezés vagy éppen a versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban. Annak ellenére, hogy büntetőügy nem indult az utóbbi cselekményekkel kapcsolatban, látni fogjuk, hogy a Gazdasági Versenyhivatal folytatott eljárást kartellcselekményeket illetően az elmúlt években.

1. táblázat. A regisztrált gazdasági bűncselekmények Magyarországon 2009 és 2014 között

Bűncselekmény	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Fogyasztók megtévesztése	3	6	3	5	4	8
Áru hamis megjelölése	466	313	191	200	437	97
Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése	12	19	30	19	18	15
A számvitel rendjének megsértése	2890	3577	3522	994	584	630
Bennfentes kereskedelem	1	-	1	1	1	-
Csődbűncselekmény	402	295	316	333	311	271
Gazdasági csalás	-	-	-	-	-	1
Gazdasági titok megsértése	13	18	10 021	6	11	2
Hanyag kezelés	6	4	5	7	6	7
Hitelezési csalás	21	24	15	20	4	3
Hűtlen kezelés	54	75	97	92	81	87
Jogosulatlan pénzügyi tevékenység	22	41	20	44	36	15
Költségvetési csalás	1622	2009	1554	1523	2178	2284
Pénzmosás	46	17	13	16	16	21
Piramisjáték szervezése	-	-	-	-	-	1
Rossz minőségű termék forgalomba hozatala	16	16	6	7	7	-
Sikkasztás	4341	3966	4054	4782	4332	4634
Tőkebefektetési csalás	-	2	-	-	-	-
Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban	1	-	-	-	-	-

Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni a kriminálstatisztika vizsgálatakor, hogy a gazdasági bűncselekményekre vonatkozó statisztikai adatok drasztikusan megváltoztak a 2012-ben hatályba lépő 2012. évi C. törvénynek, az új büntető törvénykönyvnek köszönhetően. Átfogóan azt mondhatjuk, hogy a regisztrált bűncselekmények száma a jogszabályváltozást követő évben, 2013-ban is rendkívül nagyarányú, ám mégis 20%-os csökkenést mutatott a 2012. év adataihoz képest, amivel a rendszer-váltást követő időszak egyik legalacsonyabb értékét mutatta. Mindez olyan jogszabályi változásokkal magyarázható, amelyek meghatározzák a statisztikai számszerűsítést a regisztrált bűncselekmények esetében. Erre egy jó példa az okirattal visszaélés, amelynek az esetszáma a 2013-as évben a korábbi esztendővel szemben majdnem 70 ezerrel csökkent, noha a régi büntető törvénykönyvben kodifikált törvényi tényállás az új kódexben is azonos szövegszerűséggel szerepelt. Az okirattal visszaélés esetében a rendbeliség az eltulajdonított okiratok számához igazodott korábban (valós alaki halmazat), azonban ugyanezt a tilalmazott cselekményt egy rendbeli bűncselekményként (összetett bűncselekmény, *delictum compositum*) regisztrálták az utóbbi években. Az említett változás egyértelműen látszik a kriminálstatisztikai adatokban.

A büntetőpolitika másik vetületét, vagyis a regisztrált bűncselekmények számának jelentős mértékű csökkenését többek között a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény értékhatárra vonatkozó változásai befolyásolhatták. A 2014. évben regisztrált bűncselekményeinek száma 329 575 volt. Ez az előző évi adathoz képest 15%-os, abszolút számát tekintve mintegy 48 ezres visszaesést mutat. A bemutatott sarokszámok alapján nem meglepő, hogy a bűncselekmények 100 ezer lakosra jutó száma 1994 óta a legalacsonyabb volt a 2013-ban (3813), ami lényegében megegyezett a vizsgált időszak kezdő évének adatával (az 1994. év: 3780).

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 420. §-a tartalmazza a közbeszerzési és koncessziós eljárásban kötött versenyt korlátozó megállapodás megkötésének, illetve összehangolt magatartás tanúsításának tilalmát. Hangsúlyozandó, hogy ezen bűncselekmény elkövetéséhez minden bizonnyal titkos háttértárgyalásokon és korrupciós jellegű összefonódásokon át vezet az út, ennek feltárása azonban rendkívül nehéz a résztvevők érdekazonossága miatt. Nem véletlen, hogy a jogalkotó ezen bűncselekmény esetében is lehetővé teszi a büntetés korlátlan enyhítését, illetve mellőzését, hiszen nagyobb társadalmi érdek fűződhet egy titkos kartellmegállapodás feltárásához, mint az elkövető megbüntetéséhez. A tényállás felderítésének nehézségét – a korrupciós bűncselekményekhez hasonlóan – ebben az esetben is a résztvevők szoros érdekközössége rejti. A fentiek következtében óriási látenciával rendelkeznek ezen cselekmények.

1.6.2. Az ágazati ellenőrző szervek adatai

1.6.2.1. A Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi szervezetek felügyeletéért és fogyasztóvédelemért felelős alelnöke alá tartozó igazgatóságok által lefolytatott eljárások 2019-ben

A Magyar Nemzeti Bank (továbbiakban: MNB) elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása. A MNB fő feladata a hivatalos deviza- és aranytartalékok tartása és kezelése, a fizetési és elszámolási rendszerek fejlesztése és figyelemmel kísérése, forintbankjegyek és -érmék kibocsátása (a készpénz kibocsátásának kizárólagos joga), statisztikai információk gyűjtése és közzététele, hivatalos árfolyamok meghatározására és közzétételére, valamint a pénzügyi rendszer stabilitásának előmozdítására. Az MNB tagja a Központi Bankok Európai Rendszerének.

Az MNB a jegybanktörvény alapján⁶⁰ folyamatos felügyeletet gyakorol a pénzügyi ágazati törvények hatálya alá tartozó szervezetek és személyek felett.

Ennek keretében a prudenciális, azaz az üzleti megbízhatóságot vizsgáló felügyelés, valamint a piacfelügyelés és a fogyasztóvédelem eszközeivel – a helyszínen kívül és a helyszínen is – figyelemmel kíséri a pénz- és tőkepiaci intézmények, pénztárak, biztosítók és a pénzügyi infrastruktúrát alkotó intézmények (szabályozott piac, elszámolóház, központi értéktár) tevékenységét, szükség esetén pedig intézkedéseket hoz. A felügyelés célja a kockázatok időben történő felismerése és megfelelő kezelése, elkerülendő, hogy azok veszélyeztessék a rendszer stabilitását és a pénzügyi közvetítő rendszerbe vetett bizalmat.

A jegybank pénzügyi fogyasztóvédelmi tevékenységet is ellát. A piacfelügyelés területén a jogosulatlan, engedély vagy bejelentés nélküli pénzügyi szolgáltatók kiszűrését végzi.⁶¹

Az MNB a 2019. december 31-i adatok alapján összesen 1445 intézmény prudenciális felügyeletét látta el. Az intézmények típus szerinti megoszlását a 2. ábra ábrázolja.

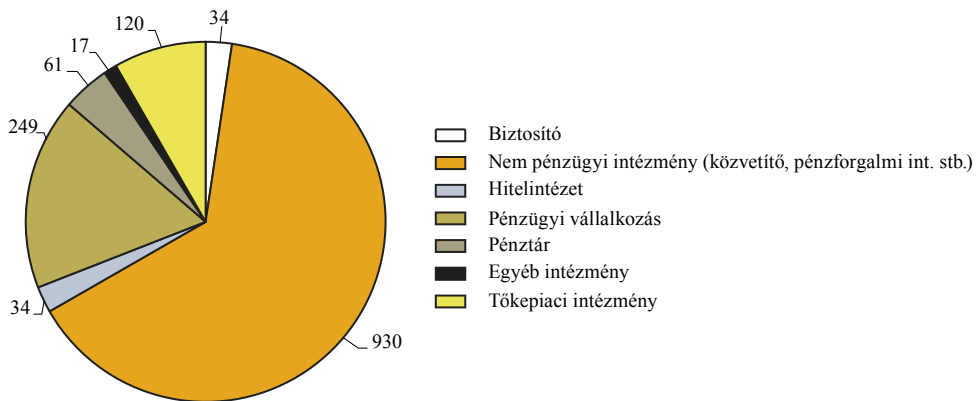
2019-ben 187 prudenciális, 22 piacfelügyeleti és 3 kibocsátói felügyeléssel kapcsolatos vizsgálat indult, illetve 161 prudenciális, 25 piacfelügyeleti és 2 kibocsátói felügyeléssel kapcsolatos vizsgálat zárult le. Az MNB a tárgyidőszakban összesen 3035 prudenciális engedélyező és jogérvényesítő döntést adott ki, továbbá a piacfelügyeleti és kibocsátói felügyelési és engedélyezési területen összesen 1698 hatósági döntés született. A prudenciális felügyeléshez kapcsolódó intézkedések során 1236,9 millió forint bírság, illetve 109,3 millió forint piacfelügyeleti és felügyeleti bírság kiszabására került sor.⁶²

⁶⁰ A 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról.

⁶¹ Lásd: <https://www.mnb.hu/felugyelet/felugyeleti-keretrendszer> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)

⁶² Vö.: Éves jelentés. A Magyar Nemzeti Bank 2019. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója. 30. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2019-hun-vegleges.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)

2. ábra. A felügyelt intézmények típus és darab szerinti megoszlása
2019. december 31-én⁶³

1.6.2.2. A Gazdasági Versenyhivatal által lefolytatott eljárások tendenciái

1.6.2.2.1. A Gazdasági Versenyhivatal jogállása

A Gazdasági Versenyhivatalt (GVH) az Országgyűlés hozta létre a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény elfogadásával. A hivatal a törvény hatályba lépésével egyidejűleg, 1991. január 1-jén kezdte meg működését. A versenyellenes magatartások tilalmának törvénybe iktatása és a szabályok betartása felett őrökődő GVH létrehozását a gazdasági hatékonyságot kikényszerítő piaci verseny szabadságának és tisztaságának védelme motiválta.

A jelenleg hatályos versenytörvény, az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról 1997. január 1-jén lépett hatályba. Magyarország uniós csatlakozásával a GVH tagja lett az Európai Versenyhálózatnak, s bekerült az uniós versenyjog alkalmazói közé. A GVH-nak a piacgazdaság működésében kiemelkedő szerepe van, mégpedig hogy a köz érdekében, a hosszú távú fogyasztói jólétet és így a versenyképességet is növelő módon érvényt szerezzen a hatáskörébe tartozó versenyjogi rendelkezéseknek, valamint hogy elősegítse a versenyt megteremteni vagy pótolni hivatott állami szabályozás kialakítását. A GVH-nak a verseny védelme érdekében folytatott tevékenysége alapvetően három pillérrre épül: versenyfelügyeleti munkája során érvényesíti a magyar versenytörvény és az uniós versenyjog szabályait, versenypártolás keretében a rendelkezésére álló eszközökkel igyekszik a verseny érdekében befolyásolni az állami döntéseket, illetve a verseny társadalmi elfogadottsága érdekében a versenypolitikai ismeretek terjesztésével,

⁶³ Vö.: Éves jelentés. A Magyar Nemzeti Bank 2019. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója.

<https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2019-hun-vegleges.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)

valamint a verseny közgazdasági és jogi kérdéseivel foglalkozó szakmai közélet fejlesztésével hozzájárul a versenykultúra fejlesztéséhez.⁶⁴

A Tptv. tartalmazza a tisztességtelen verseny általános tilalmát, valamint felsorol további esetköröket, mint például a versenytársak becsmérést, az üzleti titkok tisztességtelen megszerzését vagy felhasználását, az utánzást és az ajánlattételi eljárások tisztességességének megsértését.

Az alábbiakban a GVH által indított és lezárt ügyszámok alakulását tekintjük át azzal a céllal, hogy a rendszerváltástól napjainkig terjedő ügýtípusok és bírságösszegek mértékét és dinamikáját áttekintsük.

2. táblázat. A GVH által indított ügyek száma 1991 és 2019 között⁶⁵

Év	Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat	Versenykorlátozó megállapodás	Erőfölénnyel való visszaélés	Összefonódások ellenőrzése	Összesen
1991	6	4	n. a.	11	21
1992	24	3	32	24	83
1993	29	3	26	35	93
1994	50	13	28	23	114
1995	53	0	8	24	85
1996	56	6	51	20	133
1997	12	n. a.	46	61	119
1998	72	15	44	49	180
1999	56	9	51	20	136
2000	86	7	56	70	219
2001	59	9	37	81	186
2002	52	8	30	n. a.	90
2003	37	8	23	67	135
2004	n. a.	12	24	65	101
2005	25	25	25	70	145
2006	85	19	33	41	178
2007	n. a.	208	9	65	282
2008	167	115	7	n. a.	289

⁶⁴ Lásd Gazdasági Versenyhivatal (weboldal). <http://gvh.hu/> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)

⁶⁵ Saját szerkesztés a GVH éves Országgyűlési beszámolóí alapján. https://www.gvh.hu/gvh/orszaggyulesi_beszamolok/2321_hu_orszaggyulesi_beszamolok (Letöltés ideje: 2021. 02. 15.)

Év	Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat	Versenykorlátozó megállapodás	Erőfölénnyel való visszaélés	Összefonódások ellenőrzése	Összesen
2009	73	13	14	37	137
2010	n. a.	13	13	45	71
2011	46	14	6	31	97
2012	51	6	5	38	100
2013	62	11	5	31	109
2014	66	17	6	36	125
2015	66	12	8	54	140
2016	43	9	2	58	112
2017	19	10	5	61	95
2018	21	20	4	69	114
2019	24	6	4	66	100

3. táblázat. A GVH által lezárt ügyek száma 1991 és 2019 között⁶⁶

Év	Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat	Versenykorlátozó megállapodás	Erőfölénnyel való visszaélés	Összefonódások ellenőrzése	Összesen
1991	n. a.	n. a.	48	n. a.	48
1992	19	2	11	12	44
1993	14	2	7	29	52
1994	29	19	6	n. a.	54
1995	24	n. a.	34	26	84
1996	26	n. a.	8	4	38
1997	48	5	8	16	77
1998	30	n. a.	5	38	73
1999	26	15	8	4	53
2000	40	18	39	67	164
2001	25	10	19	76	130
2002	36	18	3	65	122

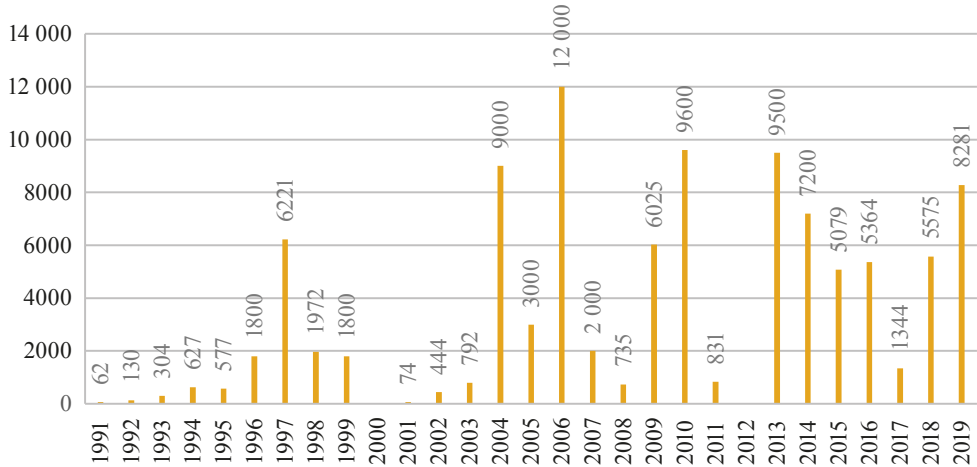
⁶⁶ Saját szerkesztés a GVH éves Országgyűlési beszámolója alapján. https://www.gvh.hu/gvh/orszaggyule-si_beszamolok/2321_hu_orszaggyulesi_beszamolok (Letöltés ideje: 2021. 02. 15.)

Év	Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat	Versenykorlátozó megállapodás	Erőfölénnyel való visszaélés	Összefonódások ellenőrzése	Összesen
2003	52	20	8	68	148
2004	n. a.	28	7	63	98
2005	54	13	6	69	142
2006	66	15	22	40	143
2007	n. a.	158	13	46	217
2008	66	116	7	35	224
2009	51	7	9	34	101
2010	45	6	n. a.	43	94
2011	71	114	6	n. a.	191
2012	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
2013	61	15	5	37	118
2014	69	17	6	36	128
2015	59	10	7	49	125
2016	53	7	7	63	130
2017	30	12	4	63	109
2018	28	12	4	68	112
2019	22	13	3	59	97

Az elmúlt évek tendenciája, hogy a kartellezésekkel kapcsolatos jelzések jelentős része (kb. 60–65%-a) közbeszerzési eljárásokkal összefüggésben érkezett a Hivatalhoz, elsősorban az uniós finanszírozású programokhoz kapcsolódó közbeszerzések tekintetében. Jelentős számú fogyasztóvédelmi típusú ügyben járt el a GVH, amelyek változatos termékekre és szolgáltatásokra vonatkoztak (probiotikumokra, mágneses alvópárnákra és karkötőkre, UV-lámpákra, étrend-kiegészítőkre vonatkozó megalapozatlan gyógy- és egészségre ható állítással kapcsolatos ügyekre). A további ügyek olyan piacokat érintettek, mint a pénzügyi szolgáltatások, a kiskereskedelmi piac, a közlekedési szektor, a szállásközvetítés, valamint a kozmetikai termékek és az élelmiszerek.

Az évente valamennyi ügytípusra kiszabott bírságokat tekintve azt látjuk a 3. ábra adatai alapján, hogy az 1990-es évektől egy dinamikusan emelkedő, szigorodó bírságkiszabási tendencia figyelhető meg. A bírságösszegekkel kapcsolatos érdekes adat viszont, hogy annak ellenére, hogy a versenyt korlátozó megállapodások az összes ügyszám alig egyharmadát teszik ki, az emiatt a magatartás miatt kiszabott bírságösszegek azonban a GVH által éves szinten összesen kiszabott bírságok 70-80%-át teszik ki.

Ebből következtethetünk arra is, hogy e jelenség az egyik legsúlyosabban büntetendő fajtája a tisztességtelen piaci magatartásoknak.

3. ábra. A GVH által éves kiszabott bírságok összege⁶⁷ (1991–2019)

1.6.2.3. Korábbi kutatási eredmények a vállalati bűnözés területén

Kevés kutatás foglalkozik a magyarországi vállalati bűnözéssel. Emiatt csak néhány empirikus kutatáson alapuló tanulmány áll rendelkezésünkre.

A PricewaterhouseCoopers (PwC) által végzett, világszerte ismert kutatás a „Globális gazdasági bűnözés felmérés”. A PwC a világ legnagyobb gazdasági tanácsadó szervezete. A csaknem 150 éve alapított vállalat 155 országban van jelen, és több mint 284 000 szakértőt foglalkoztat. A cég két évente felmérést készít és jelentést tesz közzé „Globális gazdasági bűnözés” (*Global Economic Crime Survey*) címmel.⁶⁸

2018. évi felmérés a globális és magyar gazdasági bűnözésről és visszaélésekről kutatás „A gazdasági bűnözés konstans veszélyt jelent” címet viseli.⁶⁹ Ez egy áldozati felmérés, amely keretében 2018-ban 71 magyarországi cég vezetőjét kérdezték meg arról, hogy az elmúlt 24 hónapban vált-e gazdasági bűnözés áldozatává, illetve

⁶⁷ Saját szerkesztés a GVH éves Országgyűlési beszámoló alapján. https://www.gvh.hu/gvh/orszaggyulesi_beszamolok/2321_hu_orszaggyulesi_beszamolok (Letöltés ideje: 2021. 02. 15.) Az adatsor millióra kerekítést tartalmaz. A 2010-es és 2012-es évre vonatkozóan nincsen nyilvános forrásból elérhető adat.

⁶⁸ Lásd: Fighting fraud: A never-ending battle. PwC’s Global Economic Crime and Fraud Survey. PwC, 2020. <https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecs-2020/pdf/global-economic-crime-and-fraud-survey-2020.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)

⁶⁹ Lásd: A gazdasági bűnözés konstans veszélyt jelent. 2018. évi felmérés a globális és magyar gazdasági bűnözésről és visszaélésekről. PwC, 2018. https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/gazdasagibunozes_hu_18.pdf (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)

milyen megelőző stratégiákat alkalmaznak ennek elkerülésére. A magyar válaszadók 51%-a nyilatkozott úgy, hogy visszaélés, illetve gazdasági bűncselekmény áldozatává vált. A magyarországi felmérés válaszadói a hűtlen kezelést (42%) jelölték meg a leggyakrabban elkövetett gazdasági bűncselekményként. Ezt követi a fogyasztók által elkövetett visszaélések (39%), a kiberbűnözés (31%) és az üzleti szabályszegések (28%),⁷⁰ majd a korrupció és a vesztegetés (19%), amely szintén jelentős arányt képvisel. 2007 óta először nem került a három leggyakoribb magyarországi gazdasági bűncselekmény közé a vesztegetés és korrupció. Polacsek Csaba erről így vélekedik: „Jelentős ugyanakkor azon magyarországi válaszadók aránya, akik nem biztosak benne, hogy az elmúlt 24 hónap során kértek-e vállalatuktól kenőpénzt (44%), illetve a szervezet került-e hátrányba kenőpénzt fizető versenytárral szemben (59%), ami komoly aggodalomra, illetve gyanúra ad okot. A fentiek jól illusztrálják a korrupció rejtett jellegét – ezért tekintjük a korrupciót egy valódi vakfoltnak Magyarországon.”⁷¹

A kutatás azt is hangsúlyozza, hogy a visszaélések továbbra is jelentős költségeket okoznak. A felmérésben részt vevő, gazdasági bűncselekményeket elszenvedő vállalatok 45%-a hozzávetőlegesen 100 000 amerikai dollárt veszített Magyarországon a bűncselekmények miatt.⁷²

A közvélemény és a hatóságok egyre inkább a felső vezetőket tartják személyesen felelősnek a gazdasági bűncselekményekért és a visszaélésekért. A magyarországi válaszadók 17%-a szerint elsődlegesen a vezérigazgatók felelősek a vállalat formális üzleti etikai és megfelelési programjáért. A vállalatok egyre több visszaélést derítenek fel rendszerszintű mechanizmusokon keresztül. A 2018-as kutatás alapján 54% azoknak a magyarországi vállalatoknak az aránya, amelyek a vállalati kontrollokra támaszkodnak a visszaélések felderítésében. Sajnos azonban a gazdasági bűncselekmények 21%-ára még mindig olyan módon derül fény Magyarországon, amelyre a vállalat vezetésének nincsen befolyása.

---

⁷⁰ Uo. 6. o.

⁷¹ Uo. 14. o.

⁷² Uo. 4. o.

II. A vállalati bűnözés egy meghatározó területe: a kartellek jellemzői

---

II.1. Mi a kartell?

Az Európai Bizottság a kartelleket hasonló, független vállalatok csoportjaként határozza meg, amelyek összefognak az árak rögzítésében, a termelés korlátozásában, illetve a piac vagy az ügyfelek megosztásában. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 101. cikke⁷³ tiltja a vállalatok közötti olyan megállapodásokat, amelyek megakadályozzák, korlátozzák vagy torzítják az EU-ban a versenyt, és amelyek hatással lehetnek a tagállamok közötti kereskedelemre (versenyellenes megállapodások).

Idetartoznak például az árrögzítés vagy a piacmegosztási kartellek. A versenyellenes megállapodások tilosak, függetlenül attól, hogy az ellátási lánc ugyanazon szintjén (horizontális megállapodások) vagy különböző szinteken (vertikális megállapodások) tevékenykedő vállalatok kötik-e.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) a kartelleket a következőképpen határozza meg: „versenyellenes megállapodás, versenyellenes összehangolt magatartás vagy versenytársak versenyellenes megállapodása az árak rögzítéséről, a meghirdetett licitek (összejátszó pályázatok) meghozataláról, a kibocsátás korlátozásainak vagy kvótáinak megállapításáról, vagy a részvények megosztásáról vagy megosztásáról piacokon az ügyfelek, beszállítók, területek vagy kereskedelmi ágak kiosztásával”⁷⁴. Hasonlóképpen, a Nemzetközi Versenyhálózat kijelenti, hogy

---

⁷³ Az EUMSZ 101. cikke:

„A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, így különösen:

- a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítése;
- b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése;
- c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása;
- d) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;
- e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.”

⁷⁴ OECD (2019). Number No.: OECD/LEGAL/0294 – *Recommendation of the Council concerning Effective Action against Hard Core Cartels*. Third report on the implementation the 1998 recommendation, Annex 1. Section 1.A.2.a.

a kartellek fő formái a következők: a versenytársak közötti megállapodás a verseny korlátozásáról, árrögzítéssel, kibocsátási korlátozásokkal, piacfelosztással és összehangolt ajánlattétel.⁷⁵

A GVH szerint a korlátozó megállapodások lehetnek horizontális megállapodások (versenytársak között) és vertikális megállapodások (a termelési és forgalmazási lánc különböző szintjein működő vállalkozások között, például a gyártók és a forgalmazók között). A verseny korlátozása a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény értelmében tilos, és az ilyen megállapodások semmiesek. A kisebb jelentőségű megállapodások (amelyekben a részt vevő vállalkozások együttes piaci részesedése nem haladja meg a 10%-ot) nem tilos, és ha a részt vevő vállalkozások nem függetlenek egymástól, megállapodásuk nem minősül korlátozónak a törvény értelmében.

E rendelkezés alapvetően összhangban áll az EU piaci visszaélésekről szóló rendeletével. A kép érdekes része, hogy a GVH előírja, hogy a közösségi versenyjog közvetlenül alkalmazandó a magyar vállalkozásokra is. A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatás összetett fogalom. A GVH eljárásaiban alapvetően használja az európai versenyszabályokat, ennek alkalmazása azonban esetenként változhat.

A legkárosabb korlátozó megállapodások az ún kemény kartellek. Ezek a megállapodások előírják a vételi vagy eladási árak közvetlen vagy közvetett rögzítését vagy egyéb üzleti feltételeket, amelyek újradefiniálják a piac elosztását. Érdemes megemlíteni, hogy a legkártékonyabb típusú kartelleket nemcsak a versenytörvény, hanem a büntető törvény is szabályozza (a 2012. szeptember 1-től hatályos 2012. évi C. törvény).

A Büntető Törvénykönyv szerint a közbeszerzési verseny és a koncessziós eljárások versenykorlátozásával kapcsolatos ajánlatkérési megállapodásokat büntetnek. A Btk. megtilt minden olyan megállapodást, amely korlátozza a versenyt közbeszerzési vagy koncessziós pályázati eljárásban az árak (díjak) és egyéb szerződéses feltételek rögzítésével vagy a pályázat eredményének manipulálása céljából történő piacmegosztás révén; összehangolt tevékenységek vagy vállalkozások társulásának részvételével a döntéshozatalban a verseny korlátozása érdekében.

A Btk. a fenti cselekményeket büncselekménynek minősíti, melyek egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. Úgy gondoljuk, hogy ez azt jelenti, hogy a kemény kartellek olyan mértékben veszélyesek a társadalomra, hogy azokkal szemben büntetőjogi eszközökkel is szükséges fellépni. Sajnos a közbeszerzési és koncessziós eljárásokban a verseny korlátozásában történő megállapodás esetén évek óta nincs bűnügyi nyomozás.

⁷⁵ ICN Network Group on Cartels. *Defining Hard Core Cartels Conduct, Effective Institutions, Effective Penalties*. European Communities ICN, 2005.

A vállalkozások versenyjogi magatartását vizsgáló versenyfelügyeleti eljárás megindítása nem az egyetlen módja a GVH-nak a verseny elősegítésében. A hatóságnak lehetősége van általános információk gyűjtésére az ágazatban vagy a piacon folyó verseny folyamatáról is. A verseny törvény felhatalmazza a GVH elnökét, hogy rendeljen el ágazati vizsgálatot, ha egy ágazat piaci folyamatai arra utalnak, hogy az adott ágazat versenyfolyamata korlátozott vagy torzult. A vizsgálat során jelentést készítenek a piaci szereplőktől összegyűjtött információk részletes elemzésének eredményeként. Az ágazati vizsgálatok végrehajtása nem ismeretlen az európai gyakorlatban, mivel az Európai Bizottságnak joga van ágazati vizsgálatokat is igénybe venni annak érdekében, hogy bizonyos piacok (iparágak) versenyproblémáit napvilágra hozzák.

Az egyik legfrissebb európai ágazati vizsgálat egy közép- és kelet-európai domináns gázszolgáltatóval kapcsolatos. 2018. május 24-én a Bizottság határozatot fogadott el, amely megszünteti a Gazprom által létrehozott akadályokat, amelyek befolyásolták a közép- és kelet-európai gáz szabad áramlását, és a Gazprom számára a jövőbeni magatartására vonatkozó kötelezettségeket állapított meg.⁷⁶

A Gazprom meghatározó gázszolgáltató számos közép- és kelet-európai országban. 2015 áprilisában a Bizottság aggályait fejezte ki amiatt, hogy a Gazprom megsértette az EU monopóliumellenes szabályait azáltal, hogy átfogó stratégiát folytatott a gázpiacok felosztására a nemzeti határok mentén nyolc tagállamban: Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Észtországban, Magyarországon, Lettországon, Litvániában, Lengyelországban és Szlovákiában. Ez a stratégia lehetővé tette a Gazprom számára, hogy ezek közül öt tagállamban (Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia és Lengyelország) magasabb gázárakat számítsen fel.

A Bizottság versenyjogi aggályainak kezelése érdekében a Gazpromnak teljesítenie kell egy sor olyan kötelezettséget, amelyek célja a gáz versenyképes áron történő áramlásának biztosítása Közép- és Kelet-Európában. Ezek a kötelezettségek nyolc évig érvényesek lesznek a Gazpromra. A Gazprom kötelezettségeinek négy csoportja van. Először is, a Gazprom ügyfeleit már nem korlátozza a megvásárolt gáz határon átnyúló újbóli értékesítése. Másodszor, nagyobb rugalmasságot élveznek annak a szabályozásában, hogy a Gazprom hová szállíthasson gázt. (Közép- és Kelet-Európa egyes részei, nevezetesen a balti államok és Bulgária a rendszerösszekötők hiánya miatt még mindig elszigeteltek a többi tagállamtól.) Harmadszor, az ügyfelek hatékony eszközt kapnak annak biztosítására, hogy gázáruk tükrözze a versenyképes nyugat-európai gázpiacok árszintjét, különösen a cseppfolyógáz-központokban. Negyedszer, a Gazprom nem tud semmilyen előnyt gyakorolni a gázinfrastruktúra tekinte-

⁷⁶ Commission Decision: Case AT. 39816. *Upstream gas supplies in Central and Eastern Europe*. Commission decision of 24 May 2018. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39816 (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)

tében. Ezek a kötelezettségek együttesen kezelik a Bizottság versenyjogi aggályait, és elérik célkitűzéseit, amelyek lehetővé teszik a gáz szabad áramlását Közép- és Kelet-Európában versenyképes árakon.

A Bizottság úgy döntött, hogy ezeket a kötelezettségeket (az ún. kötelezettségvállalásokat) jogilag kötelezővé teszi a Gazprom számára, ami azt jelenti, hogy ha a vállalat megszegi ezen kötelezettségek bármelyikét, akkor a Bizottság globális forgalmának legfeljebb 10%-áig terjedő bírságot szabhat ki.

II.2. A kartellekre vonatkozó korábbi kriminológiai kutatások

A kartellek természetének és felépítésének megértéséhez tisztában kell lennünk azzal, hogy általában mi okozza a kartellek létét. A korábbi kriminológiai tanulmányok azt a tényt hangsúlyozzák, hogy a különböző motívumok és lehetőségek elősegítik az egyének és/vagy szervezetek részvételét a kartellmegállapodásokban.

Geis szerint a következő tényezők ösztönzik a kartelleket: „a bizonytalanság elkerülése, az eredmény formalizálása és kiszámíthatósága, a kockázat minimalizálása”.⁷⁷ Egyetértünk Bensonnal és Simpsonnal abban, hogy a piacra lépés magas korlátai, a piaci szereplők alacsony száma (magas piaci koncentráció) és a termékek homogenitása a kartellmegállapodások lehetőségének tekinthetők.⁷⁸

Jaspers rámutat, hogy „az üzletemberek a versenyjogot elvontnak és összetettnek találhatják, vagy esetleg nem támogatják a kartell magatartásának erkölcsi jogtalanságát”.⁷⁹ Hangsúlyozza azt is, hogy a kartellek hogyan integrálódnak a hagyományokba bizonyos piacokon; a kartellisták internalizálták piaci gyakorlatuk igazolását.⁸⁰

II.3. Kutatásának indoklása, módszertana és elméleti keretei

Elemzéseink alapvető elméleti kerete az állami-vállalati bűnözés (*state-corporate crime*) fogalma: „illegális vagy kárt okozó cselekedetek, amelyek akkor fordulnak elő, amikor a politikai kormányzás egy vagy több intézménye egy vagy több gaz-

⁷⁷ GEIS, G.: *White Collar Crime: The Heavy Electrical Equipment Antitrust Cases of 1961*. IN ERMANN, M. D. – LUNDMAN, R. J. (eds): *Corporate and Governmental Deviance: Problems of Organizational Behavior in Contemporary Society*. New York, 1987. 206. o.

⁷⁸ BENSON, M. L. – SIMPSON, S. S.: *White-Collar Crime: An Opportunity Perspective*. New York, 2009. 139–156. o.

⁷⁹ JASPERS, J. D.: Leniency in exchange for cartel confessions. *European Journal of Criminology*, 17. (2019) 1., 106. o.

⁸⁰ Uo. 106–124. o.

dasági termelési és terjesztési intézménnyel közvetlen együttműködésben egy célt követ”.⁸¹

Az állam eltérő módon kezeli a vállalati bűnözés különböző formáit, mint például a kartelleket, ami jól látható lesz az általunk értékelt esetekben. Alaposan megvizsgáljuk, hogyan változtak a különböző állami előírások, és ezek a változások hogyan kapcsolódtak a kartellügyekhez. Azt is láthatjuk, hogy kik vagy milyen tényezők befolyásolhatják a kartell vizsgálatának eredményét a magyar gyakorlat szerint.

A következő esetek szemléltetik az állam hozzáállását és érdeklődését, hogy reagál-e egy kartellre vagy sem. Azért választottuk ezeket az eseteket, mert ezek tipikus példák a kartellek kivizsgálásának különböző állami megközelítéseire.

A jelenség mélyebb megismerése érdekében elemeztük a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) által 1997 és 2020 között versenykorlátozó megállapodás és összehangolt magatartás miatt folytatott eljárások aktáit. Az aktakutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- Ki(k) a kérelem benyújtó(i)?
- Mikor indult a versenyfelügyeleti eljárás?
- Mikor zárult? / Mikor hozta meg a döntését a versenyfelügyeleti tanács?
- Ki(k) az eljárás alá vont cég(ek)?
- Milyen törvényre hivatkozva kezdeményezi az eljárást?
- Ettől meddig tart a jogsértő időszak?
- Voltak-e előzményei az eljárásnak?
- Milyen eljárási cselekményeket fogantatosított a versenyhatóság?
- Az eljáró versenytanács határozatában mire kötelezi a feleket?
- Volt-e bírság? Ha igen, mekkora összegű?
- Az eljáró versenytanács mit engedélyez az eljárásban érintett felek számára?
- Volt-e utóvizsgálat? Ha igen, milyen eredménnyel?
- Ha megszűntették az eljárást, milyen indoklással?

A GVH kartellügyeiben érintett vállalkozások esetében a nyilvánosan elérhető források alapján (céginformációs portálok) a cégek adatait vizsgáltuk úgy is, mint a székhely, az alapítás éve, főtevékenysége, jegyzett tőkéje, tulajdonosok, piaci szektor, a foglalkoztatottak száma, külföldi–magyar tulajdonosi arány, továbbá az éves árbevétel. A fenti adatok alapján komplex összefüggések elemzésére került sor.

⁸¹ AULETTE, J. R. – MICHALOWSKI, R.: *Fire in Hamlet. A Case Study of State-Corporate Crime*. In TUNNELL, K. D. (eds): *Political Crime in Contemporary America. A Critical Approach*. New York, 1993. 171. o.

II.4. A kartellek vizsgálatának jogi keretei

A Gazdasági Versenyhivatalnak (GVH) és a magyar bíróságoknak az EU versenyjogát kell alkalmazniuk minden olyan korlátozó megállapodásra és erőfölényes visszaélésre, amely a magyar versenyjogban szerepel, és amely befolyásolhatja az EU tagállamai közötti kereskedelmet. Az EU tagállamai közötti kereskedelem hatása összetett jelenség, ami azt jelenti, hogy a magatartásnak tényleges, potenciális, közvetett vagy közvetlen hatása lehet a versenyre nemzetközi dimenzióban. Ezért az Európai Bizottság is vizsgálhat kartelleseket. Az Európai Bizottságnak joga van fellépni a tagállamokkal szemben a közösségi versenyjog érvényesítése érdekében, valamint kötelezettségszegési eljárást indítani az érintett tagállammal szemben az Európai Unió Bírósága előtt. Az Európai Bizottság még a magyar eljárástól függetlenül is kivizsgálhatja és megbüntetheti az összejátszó vállalkozásokat.

Annak érdekében, hogy átfogó képet kapjunk a magyarországi versenyt korlátozó megállapodásokra vonatkozó joggyakorlatról, a GVH által vizsgált kartellügyeket elemezzük. A kutatásunk során az alábbi kérdésekre keressük a választ: mi az állam szerepe a kartellesekre adott válaszban és a piaci verseny szabadságának biztosításában? Elemzésünkéből kiderül, hogy az állam megközelítése eltérő a vállalati bűnözés kezelésében, például kartellek esetében is.

Bizonyos esetekben az állam maga kezdeményezi a kartellt (lásd a görögdinnye-esetet), más esetekben az állam segíti a folyamatot (lásd alább a pénztárgépek ügyét). Az ilyen állami részvétel fényében az „állami-vállalati bűnözés”⁸² elméleti keretére támaszkodunk. Saját kutatásunk alapján látható, hogy a tisztességtelen és korlátozó piaci gyakorlatokra vonatkozó uniós jogszabályok megkerülése egyfajta magyar különlegesség. Ugyanakkor más EU-országokban is felmerülhetnek ötletek a hasonló állami előírások szerint működő versenyszabályok megkerülésére.

Az állami szabályozás és a szabályozó/ellenőrző szervek munkája akár közvetlenül, akár közvetve erős hatással vannak a magyarországi kartellügyek kialakulására és virágzására. Hipotézisünk igazolásához megvizsgáltuk az 1989–1990-es rendszer-váltás utáni Magyarország különböző korszakaiból származó eseteket, beleértve a különböző típusú piacokat és vállalatokat (kis, közepes, multinacionális cégek).

Ebben a fejezetben összefoglaljuk a kartellek meghatározásával és a közösségi versenyjog fontosságával kapcsolatos különböző megközelítéseket annak megértése érdekében, hogy az európai szabályozás miként befolyásolhatja a magyar vizsgálati gyakorlatokat kartellügyekben. Áttekintést nyújtunk e tevékenységek elméleti hátteréről. Számos esetet elemzünk részletesen hipotézisünk igazolására. Végül felhívjuk a figyelmet az állam szerepére ezekben az ügyekben

⁸² AULETTE – MICHALOWSKI: Fire in Hamlet... 172. o.

II.5. Esettanulmányok – kartellügyek a GVH eljárásaiban

II.5.1. A malomkartell

2010-ben fejeződött be a *malomkartell* néven ismert ügy⁸³, melyben tizenhat magyarországi gabonafeldolgozó vállalkozás a gazdasági verseny korlátozását célzó egységes és folyamatos, összetett jogsértést valósított meg, amikor 2005 februárjától 2008 áprilisáig egyeztették egymással egyes malmi búzaőrlemények árát, illetve árának változtatását, valamint egymás piacának meg nem támadására tett vállalásukkal felosztották egymás között a piacot. 2010. október 28-án „kökemény” kartellben való részvétel miatt összesen közel 2,3 milliárd forint bírságot szabott ki rájuk a GVH. A kartell, ezen belül az ár- és piacfelosztó megállapodás a legsúlyosabb jogsértésnek minősül a versenyjogban, amely az érintett termékek vásárlóit, adott esetben a fogyasztókat károsíthatja. A GVH által feltárt kartell elsősorban a magyar fogyasztásban alapvető élelmiszeripari terméknek minősülő étkezési búzaliszt piacát érintette. A GVH a súlyos jogsértést elkövető vállalkozásokkal szembeni bírság kiszabása során figyelemmel volt többek között az adott élelmiszer-gazdasági ágazat sajátosságaira és egyes vállalkozások különösen nehéz pénzügyi helyzetére is.

II.5.2. A gyógyszerkartell

2015-ben született döntés az ún. *gyógyszerkartell* ügyében⁸⁴. Az ügy még 2011 novemberében kezdődött, amikor a Budapesti Egészségközpont Zrt. évente ötmilliárd forint értékben írt ki gyorsított meghívásos közbeszerzési eljárást a Fővárosi Önkormányzathoz tartozó 12 kórház számára. A gyógyszerek és infúziós oldatok szállítására vonatkozó pályázatban külső szakértőként vett részt a PharmAudit Kft., amely tulajdonképpen a kiírásra jelentkező gyógyszernagykerék összejátszását szervezte meg a Mezadin Piackutató és Marketing-kommunikációs Kft. segítségével. A pályázati feltételeket mindössze az EUROMEDIC-PHARMA Gyógyszernagykereskedelmi Zrt., a HUNGAROPHARMA Gyógyszerkereskedelmi Zrt. és a TEVA Gyógyszergyár Zrt. (TEVA) tudta teljesíteni, így a keretmegállapodásos közbeszerzési eljárás csak e három nagykereskedő tudott indulni. A GVH döntése szerint a három gyógyszer-nagykereskedő cég jogsértést követett el, a két tanácsadó vállalkozás közreműködésével. Előbbiek befolyásolták a gyógyszerbeszerzésre kiírt közbe-

⁸³ A Vj-69/2008. számú GVH-ügy iratai alapján.

⁸⁴ A Vj/28/2013. számú GVH-ügy iratai alapján.

szerzési pályázatot, mert áraikat egyeztették ajánlataik benyújtása előtt, és felosztották a piacot egymás között. A kiíró a módosítást az eljárás alá vontak érdekei szerint hajtotta végre – figyelemmel a kartelltagok háttéralkuira –, ami azt eredményezte, hogy a többi potenciális pályázót, azaz más gyógyszergyárakat távol tartottak a tendertől. Ezt követően a PharmAudit Kft. koordinálásával a három nagykereskedő felosztotta egymás között a 12 fővárosi kórház számára kiírt pályázaton meghatározott 919 hatóanyagot annak érdekében, hogy mindannyian az általuk megfelelőnek tartott arányban legyenek a tender nyertesei. A jogsértésért közel 2,5 milliárd forint bírságot szabott ki a GVH.

II.5.3. Az információs kartell

A Gazdasági Versenyhivatal döntése szerint a Magyar Bankszövetség (Bankszövetség) – a Nemzetközi Bankárképző Központ Zrt. (Bankárképző) közreműködésével – 12 éven át a verseny korlátozására alkalmas módon működtette a BankAdat elnevezésű adatbázist, így lehetővé tette a bankok számára, hogy egyedi, üzleti titoknak minősülő, stratégiai adatokat osszanak meg egymással.⁸⁵ Az ún. *információskartellben* a GVH szerint a BankAdat keretében megvalósult információáramlás horizontális információcserének minősül, amely sérti mind a magyar, mind az uniós versenyjogi szabályokat. A Bankszövetség tagjai által az adatbázisban megosztott, egyedi, üzleti titkoknak minősülő stratégiai adatok (például mennyiségekre, költségekre, keresletre, nyereségességre vonatkozó adatok) biztosították, hogy a pénzügyintézetek naprakész információval rendelkezzenek a piacról, a piaci folyamatokról, versenytársaik teljesítményéről, üzletpolitikájáról, illetve stratégiájáról. Az elérhető információkat az érintett pénzügyintézetek elsősorban az üzleti tervezésnél, a stratégiaalkotásnál és a termékfejlesztésnél használták fel. A jogsértésért összesen 4,015 milliárd forint bírságot szabott ki a GVH 2016. január 12-én.

II.5.4. Esettanulmány a pénztárgépek magyarországi értékesítéséről és szervizeléséről

Bemutatva a pénztárgépek értékesítésének és szervizelésének piacát, feltárjuk az állami szerepvállalás kudarcait és lehetséges ellenőrzésének korlátait. A GVH jelentős vizsgálatokat folytatott a pénztárgéptársaságok ellen. Bemutatjuk, hogy a rendszer-váltás utáni állami gondatlanság hogyan eredményezte a kartell kialakulását.

⁸⁵ A Vj/8/2012. számú GVH-ügy iratai alapján.

Az első választott ügy S. Gy. ellen indult, aki szolgáltató technikusként dolgozott a pénztárgépek területén.⁸⁶ Az 1990-es évek elején a Mikrosystem még egy kis együttműködés volt, később korlátolt felelősségű társasággá alakult, a pénztárgépek forgalmazásával foglalkozott. Emellett tevékenységi körébe tartozott a szervizhálózat kiépítése, figyelembe véve a vonatkozó Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (a továbbiakban: APEH) előírásait. Az 18 tagú szervizhálózat az APEH jóváhagyásával mintegy 4000 importált BEKO/CASIO 108 SR és 109 SR pénztárgép forgalmazásáért, üzembe helyezéséért és szervizeléséért volt felelős.

Budapesten és Pest megyében négy vállalkozás volt jogosult erre a tevékenységre, amelyek közül az egyik S. Gy.-hez tartozott. Időközben megszűnt az ilyen típusú gépek importja. A selejtezés és a pénztárgépek 2000-es évek végi használhatósága következtében csökkent a pénztárgépek száma. Körülbelül 250 000 pénztárgép volt, 320 szervizjavítóval.

1996. január 1-jén hatályba lépett a számla, az egyszerűsített számla és a nyugta azonosítása, valamint a pénztárgép és a taxaméter használata a nyugta átvételének biztosítására. A Pénzügyminisztérium rendeleti úton bevezette a pénztárgépek telepítését és programozását, továbbá kimondta, hogy ezen a piacon csak a forgalmazó által nyújtott és az APEH által engedélyezett szereplők nyújthatják ezt a szolgáltatást. Ezen szolgáltatások engedélyezését a forgalmazók bejelentése alapján az APEH hagyja jóvá. A Mikrosystem 1997 júniusában felszámolásra került, de az eladott pénztárgépek szervizeléséről neki kellett gondoskodnia. Ezért 1997. június 18-án a felszámoló S. Gy. az értékesítés utáni szervizszolgáltatásokért való felelősnek nevezte ki korábbi szolgáltatási joga alapján, amelyet az APEH keretein belül működő Országos Pénztárgép és Taxaméter Műszaki Bizottságnak is bejelentettek.

Az APEH bizottság 1997. augusztus 7-én tájékoztatta a felszámolót, jóváhagyva a S. Gy. kizárólagos jogát és az E51 Betéti Társaság nem kizárólagos jogát, és felvette az országos szolgáltatási listára. Így a szóban forgó pénztárgépek esetében csak ez a két szereplő volt jogosult a szervizelésre, mivel az APEH a többi 16 szolgáltató központot már nem tekintette jogosultnak a javításra. A szervizt hivatalosan nem tájékoztatták az APEH határozatáról, és 1999 közepén nyilvánvalóvá vált, hogy a pénztárgépek törvényes kiszolgálásához csak S. Gy. közreműködésével lehet jogot szerezni – aki az 1997-ben a jogot és a kötelezettséget kapta.⁸⁷

Legalább 50 cég kereste meg S. Gy.-t, hogy szerződést kössenek vele. S. Gy. egy 34 tagú hálózatot hozott létre (beleértve saját magát és az E51 Betéti Társaságot), amelyet országosan kompetensnek tartott, saját megítélése, szakmai meggyőződése és ismeretsége alapján. A korábban szervizelésre felhatalmazott 16 vállalkozás közül 13-mal szerződést írt alá. S. Gy. szerviztechnikusként főleg Budapesten és Pest me-

⁸⁶ A Vj-6/2000/9. számú GVH-ügy iratai alapján.

⁸⁷ Uo.

gyében maradt. Saját gazdasági szerepének ellensúlyozása érdekében két másik vállalatot is megbízott e két területen. S. Gy. vállalkozóként szerződésben biztosította, hogy a kiválasztott vállalatok elvégezhesék javítási feladataikat (tanfolyamtartás, karbantartás, dokumentáció, alkatrészellátás és egyéb releváns javítási munkák).⁸⁸ A fent említett események miatt az állam S. Gy.-nek monopolszerepet adott a pénztárgépek karbantartási munkálatainak elvégzésére. Az APEH jóváhagyóan tudomásul vette S. Gy. által kialakított szervizszolgáltató kört.

A Gazdasági Versenyhivatal a Tpv. 69. § (1) bekezdésére figyelemmel, a Tpv. 70. § (1) bekezdés szerint gazdasági erőfölénnyel való visszaélés miatt indított eljárást S. Gy. ellen, mivel indok nélkül a korábbi jogosultak egy részével szerződést nem kötött. A készült jelentés a jogsértést csekély fokúnak tartotta, amelyet jóvátehetőnek tartott a kihagyott piaci szereplők számára történő szerződéskötés felajánlásával.

Ez az eset egyértelműen az állam által elősegített vállalati bűnözés (állam által elősegített kartell⁸⁹) kifejezés alá tartozik, amely akkor következik be, amikor egy bizonyos kormányzati szabályozó intézmény, jelen esetben az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, vagy a közvetlen összejátszás miatt, vagy azért mert nem korlátozza a deviáns üzleti tevékenységet, vagy mert ragaszkodnak olyan közös célokhoz, amelyek elérését az agresszív szabályozás akadályozná.⁹⁰ Az állami-vállalati bűncselekményt Kramer szerint azon bűnös magatartásokra vonatkozik, melyeket egy vagy több kormányzati/állami intézmény és egy vagy több gazdasági társaság/intézmény közösen, direkt kooperációban követ el egy közös cél elérése érdekében.⁹¹ Az állami-vállalati bűnözés fogalma azt hangsúlyozta, hogy hogyan működnek együtt illegálisan állami és piaci szereplők oly módon, hogy az akár halálos áldozatokkal, sérüléssel, egészségkárosodással, pénzügyi veszteségekkel és kulturális pusztítással jár.

Ez magában foglalja két vagy több szervezet aktív részvételét, amelyek közül legalább az egyik privát, az egyik pedig állami, amelyek hozzájárulnak az üzleti és kormányzati szervezetek közötti kapcsolatok káros eredményéhez. Ez a vállalati részvétel összefonódik a kormányzati politikával és politikai szándékkal. Az állami-vállalati bűnözés viszonylag újkeletű fogalom, amely egyre inkább aktuális a globalizált világban. Az is megfigyelhető, hogy a politikai szféra és az üzleti szféra egyre inkább összefonódik. De azt is leszögezhetjük, hogy az állami-vállalati bűnözés, már annak akadémiai felismerése előtt gyakorlattá vált például Magyarországon, lásd a S. Gy.-ügyet.

⁸⁸ A Vj-6/2000/9. számú GVH-ügy iratai alapján.

⁸⁹ Angolul: *state-facilitated corporate crime (state-facilitated cartel)*.

⁹⁰ MICHALOWSKI, R. J. – KRAMER, R. C.: *State-Corporate Crime and Criminological Inquiry*. In PONTELL, H. – GEIS, G. (eds): *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*. Boston, 2007. 200–215. o.

⁹¹ KRAMER, R. C. – MICHALOWSKI, R.: *Toward an integrated theory of state-corporate crime*. Baltimore, MD, 1990.

II.5.5. Esettanulmány: kartellek közvetlen állami beavatkozások nélkül – kartell a biztosítási piacon

Az alábbi eset azt szemlélteti, hogy a GVH hogyan foglalkozik a kartellekkel, ha a résztvevők multinacionális vállalatok. A fenti pénztárgépügy esetében és az alábbi görögdinnyeügy esetében hazai szereplők voltak érintettek. Ez esetben a GVH eljárása nem mindig vezet eredményre, amelynek többek között az az oka, hogy a piac szabályozása kormányzati döntéseken alapul, amely hatással van az egyes ágazatokra. Ha azonban a kartellekben résztvevők külföldi cégek, a GVH fellépése igen szigorú.

A piaci szereplők közös érdekei kartellt teremthetnek. A GVH 2016-ban fennállásának legnagyobb egyedi bírságát szabta ki. Az ügy nagy médiavisszhangot is kapott. A versenytanács a határozatában a biztosítók árkartellezése miatt az Allianzra 5,319 milliárd⁹², a Generali-Providenciára 1,046 milliárd forintos bírságot rótt ki. A Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetségét (GÉMOSZ) 361 millió, három alkuszcéget 13,6–45 millió forintba bírságoltak. A versenytanács szerint a verseny korlátozására alkalmas magatartás tanúsított az Allianz Hungária, a Generali-Providencia, a márkakereskedők országos szövetsége és három alkuszcég azzal, ahogyan megállapodtak 2003–2005-ben a javítói óradíjakról. A versenytanács összesen hat, 2000. október 4. és 2005. augusztus 31. között megkötött megállapodást tartott versenyjogot sértőnek.⁹³

Az eljárás során a GVH megállapította, hogy a fenti cégek a 2002 és 2005 közötti időszakban évente egyeztetéseket folytattak, és megállapodtak a következő év vonatkozásában a casco biztosítási szerződések és a kötelező gépjármű felelősségbiztosítások alapján rendezésre kerülő károk kapcsán alkalmazott javítási óradíjakról. Az éves megállapodások alapján a felek minden évben átlagosan az inflációt meghaladó (10% feletti), egységes javítói óradíjemelésről döntöttek oly módon, hogy a megállapodásokat különböző feltételekkel egészítették ki (pl. a rezióradíjak egy adott területen működő márkakereskedések esetében összhangban legyenek, illetőleg a GÉMOSZ tagjai törekednek arra, hogy a többi biztosító esetében a megállapodások során iránymutatásként használják a piacvezetőkkel kötött megállapodásokat). Miután a GVH megállapította, hogy a szóban forgó megállapodások korlátozzák a versenyt a gépjármű-biztosítási és autójavítási szolgáltatások piacán, megtiltotta a versenyellenes magatartás folytatását, és bírságokat szabott ki az érintett társaságokra.

⁹² A GVH működésének történetében még nem fordult elő, hogy egyetlen cég kapott volna ilyen összegű bírságot.

⁹³ Lásd: Hétmilliárdos brutálbírság biztosítói kartellért. *Index*, 2006. december 21. <https://index.hu/gazdasag/magyar/gvh061221> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)

II.5.5.1. A biztosítási kartell az Európai Unió Bíróságának tükrében

A GVH határozata ellen a biztosítók felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be. Ennek keretében az ügy a Legfelsőbb Bírósághoz került. A Legfelsőbb Bíróság az Európai Unió Bíróságához az EUMSZ 267. cikke alapján előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be. A Legfelsőbb Bíróság arra várt választ az Európai Bíróságtól, hogy a szóban forgó megállapodások a piaci versenyt kizáró, korlátozó vagy torzító célúnak minősülnek-e. Ítéletében a luxemburgi székhelyű legfőbb uniós jogi fórum emlékeztetett arra, hogy az ilyen célú megállapodások – vagyis azok, amelyek jellegüknél fogva károsak a versenyre nézve – tiltottak már anélkül is, hogy szükség lenne a versenyre gyakorolt tényleges, konkrét hatásuk vizsgálatára.

A Bíróság megállapította, hogy a szóban forgó megállapodások két, egymástól független tevékenységet ötvöznek, nevezetesen a sérült gépjárművek javításáért járó díjazást és a gépjármű-biztosítás díját. E tekintetben a Bíróság hangsúlyozta, hogy bár a két tevékenység közötti kapcsolat megteremtése nem jelenti automatikusan azt, hogy a szóban forgó megállapodások versenykorlátozóak, mégis fontos elemet képezhet annak értékelésekor, hogy jellegük miatt ezek a megállapodások károsak a normális verseny megfelelő működésére. Ebben a tekintetben a Bíróság megjegyezte, hogy bár vertikális megállapodásokról van szó, vagyis a nem versengő vállalkozások között, céljuk akár a verseny korlátozása is lehet.⁹⁴

A Bíróság továbbá kijelentette, hogy a jelen esetben a megállapodások célját a két érintett piac fényében kell értékelni. Ebből a szempontból a Bíróság rámutatott, hogy a magyar bíróságnak meg kellett vizsgálnia – tekintettel a vertikális megállapodások összeegyeztethető gazdasági és jogi összefüggéseire –, hogy az egyes megállapodások kellően károsak-e a versenyre az autóbiztosítási piacon annak érdekében, hogy a verseny célzott korlátozásának minősüljön. Ez különösen akkor áll fenn, ha a közvetítőként vagy biztosítási alkuszként eljáró járműkereskedőknek szerepe van. A Bíróság szerint a magyar jogszabályok megkövetelik ezen alkuszok függetlenségét a biztosító társaságoktól.⁹⁵ Ezen túlmenően e megállapodások versenyellenes szándéka akkor is bebizonyosodott, ha a szóban forgó megállapodások megkötése következtében a verseny valószínűleg megszűnik vagy jelentősen gyengül a járműbiztosítási piacon.

A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a magyar bíróságnak figyelembe kellett vennie, hogy ezeket a megállapodásokat a GÉMOSZ határozatai alapján kötötték meg. A Magyar Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy a szóban forgó megállapodások jogellenesek. Ítéletükben arra a következtetésre jutottak, hogy a biztosítótársaságok közvetlenül működtek együtt a GÉMOSZ-szal. A vizsgálat jelentő-

⁹⁴ Lásd: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=135021&text=&dir=&doclang=HU&part=1&occ=first&mode=lst&pageIndex=0&cid=5037779> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)

⁹⁵ Lásd: Uo.

sége a biztosítási piacon nem pusztán az óriási bírság, hanem annak elfogadása, hogy az európai versenyjog felelősséget vállal arra, hogy pontos megállapításokat hozzon létre a tagállamok bíróságai előtt.

II.5.6. Politikai haszonszerzésből fakadó kartellügyek, az állam által kezdeményezett kartellek

Kiválasztottunk egy kartellesetet, amelyben az érintett szereplők társadalmi státusza miatt érdekes fordulatot vett a GVH eljárása. Az akkori kormánypárt tagjai etikátlan eljárásként kezelték a GVH vizsgálatát, amely véleményük szerint a nemzeti értékek megsértésének volt tekinthető. Budai Gyula, a Vidékfejlesztési Minisztérium államtitkára állami támogatást adott a magyar görögdinnye-termelőknek. Az őstermelők nem önként hoztak létre árkartellt, de egy állami szereplő bevonásával mégis élvezhették az előnyöket. A Vidékfejlesztési Minisztérium 2012 nyarán megállapodott a kiskereskedelmi üzlethálózatokkal abban, hogy üzleteikben a görögdinnye különkénti ára nem mehet 99 forint alá. A kormány e „gesztusával” lehetetlen volt az importált, külföldi, olcsó görögdinnye Magyarországon történő eladása.

Egy akkori újságcikk tüpontosan mutat rá a helyzet pikantériájára: ha a versenytárs vállalatok megállapodnak abban, hogy egyikük sem viheti lejjebb egy termék árát, azt kartellezésnek hívják, és a versenyjog a fogyasztók érdekében ezt szigorúan tiltja.⁹⁶

Ebben a konkrét esetben a médiában gyorsan felvetették azt a kérdést, hogy a Versenyhivatal azért indított-e eljárást, hogy elkerülje az uniós szintű vizsgálatokat.

A GVH versenyfelügyeleti eljárást indított az ALDI Hungary Food Co., az Auchan Magyarország Kft., a CBA Commercial Ltd., a Lidl Magyarország Kereskedelmi Bt., a SPAR Magyarország Kereskedelmi Kft. és a TESCO-GLOBAL Áruházak Kft., valamint a Magyar Dinnye Szövetség Közhasznú Egyesület és a Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanács ellen. Az ügyben azt vizsgálták, hogy az eljárás alá vont vállalkozások között létrejött-e megállapodás egyrészt a Magyarországon termesztett görögdinnye 2012. július közepétől alkalmazandó áraiban, másrészt pedig abban, hogy a Magyarországon kívül megtermelt dinnyét nem vagy csak diszkriminatív árazással forgalmazzanak Magyarországon. E magatartások vélelmezhetően megvalósították a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) 11. §-a (2) bekezdésének a) és c) pontjaiban foglalt tényállást, és ezzel megsértették a Tpv. 11. §-ának (1) bekezdésében előírt tilalmat. A vizsgálat kiterjedt továbbá arra is, hogy – a tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt érzékelhető hatás eredményeként – az eljárás alá vontak

⁹⁶ Lásd: Itt az állami kérésre született dinnyekartell. *Index*, 2012. július 19. https://index.hu/gazdasag/magyar/2012/07/19/legalis_kartell_allami_keresre/ (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 02.)

vizsgált magatartása alkalmas lehetett-e az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 101. cikke (1) bekezdése a) és c) pontjának megsértésére.⁹⁷ A GVH határozata kijelenti:

[...] a GVH figyelembe vette a Szakmaközi törvénynek a versenyfelügyeleti eljárás megindulását követően eszközölt módosítását, így azt, hogy a vizsgált magatartás ugyanazon minisztérium szervezésében jött létre, mint amely e módosítás eredményeként jogosulttá vált a magatartásnak a Tpv. 11. §-a (1) bekezdésének tilalma alóli mentesülését megállapítani.⁹⁸

2012 őszén a Parlament módosított egy ún. szakmaközi törvényt. Ezen új jogszabály szerint a mezőgazdasági termékekre vonatkozó kartelleljáráások során a GVH-nak ki kell kérnie a vidékfejlesztési miniszter véleményét a hazai versenyjog alkalmazhatóságáról, és csak ennek az álláspontnak az alapján járhat el. Ez a rendelet egyértelműen sérti az uniós versenyjogot.

II.6. Mintázatok a rendszerváltást követő kartellügyekben

A görögdinnyekartell ügye alapján egyértelműen kimutathatóak az európai és a nemzeti versenyjog lehetőségei és szellemisége. A Vidékfejlesztési Minisztérium a kormánnyal együtt olyan szabályozásokat vezetett be, amelyek továbbra is lehetőséget nyújtanak az árkartellekre a mezőgazdasági termékek területén. Ez egy állam által kezdeményezett állami-vállalati bűnözési forma, állam által kezdeményezett kartell volt (*state-initiated corporate crime/state-initiated cartel*), amely akkor következik be, amikor a kormány alkalmazásában álló vállalatok szervezeti devianciát folytatnak a kormány irányításával vagy hallgatóságos jóváhagyásával.⁹⁹ A koncepció modern formájában a gazdasági bűncselekmények és a politikai bűncselekmények közötti fogalmi fal megszakítására törekszik, hogy új szemléletet hozzon létre, amelyen keresztül megvizsgálhatjuk, hogy a bűncselekmények és a társadalmi sérülések miként jelennek meg gyakran a gazdasági és politikai hatalom kereszteződésében.¹⁰⁰

Gazdasági bűncselekmények esetén a gazdaság és a politika gyakran elválaszthatatlanok egymástól céljaik és ambícióik szempontjából, és rendszeresen együtt-

⁹⁷ Lásd: Gazdasági Versenyhivatal, Antitröszt Iroda, Vj062 _ 2012. https://www.gvh.hu/data/cms994461/Vj062_2012_VV_jo.pdf (Letöltés ideje: 2021. 02. 02.)

⁹⁸ Lásd: Uo. 18. o.

⁹⁹ MICHALOWSKI – KRAMER: *State-Corporate Crime...* 202. o.

¹⁰⁰ Uo. 205. o.

működnek a siker elérése érdekében. A közgazdászoknak politikai szereplőkre van szükségük, akik lehetővé teszik számukra, hogy olyan módon cselekedjenek, amely a lehető legjobb lehetőséget nyújtja számukra a társadalmi körülmények közötti boldoguláshoz; a strukturált jogi keretek megengedhetnek vagy megtilthatnak bizonyos tevékenységeket, de ha a vállalati bűnözés az állam jóváhagyásával zajlik, kevés szabályozó intézmény képes beavatkozni. A politikusok megkövetelik, hogy a közgazdászok gazdagságot, tőkeáttételt és hatalmat biztosítsanak számukra, amelyek által a befektetés összpontosítható és kiszámítható.

Az 1990-es években a magyar kartellügyek az állami szereplők és a szabályozók gondatlansága miatt fejlődtek. A Magyarország uniós csatlakozását követő években a GVH sikeres volt a szolgáltatásokkal foglalkozó óriásvállalatokkal szembeni eljárásai során, ahol súlyos bírságokat szabtak ki a külföldi háttérrel rendelkező vállalkozásokra. A nemzetgazdaság átalakulása után, a 2010-es kormányváltást követően megjelentek az állam által kezdeményezett kartellügyek (*state-initiated cartel cases*).

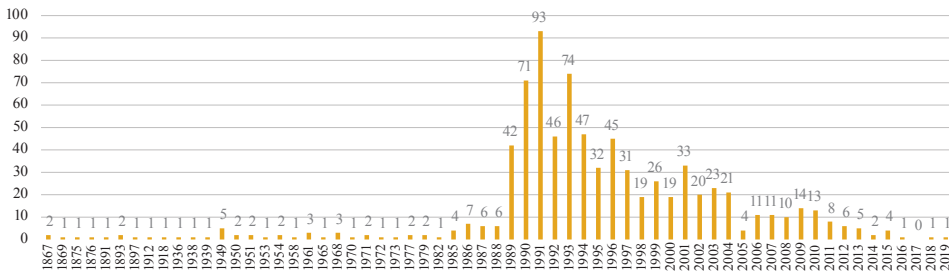
Világosan kijelenthetjük, hogy ezek a vállalati bűncselekmények politikai célokból fakadtak, nem pedig a tőkés gazdaság kriminogén hatása miatt, amelyet 1990-től, a rendszerváltás után, 2010-ig tapasztaltunk. Magyarországon az elmúlt húsz évben az állami gondatlanságból fakadó kartellesetekből az állam által bizonyos piaci szereplők védelme érdekében végrehajtott kartellesestekig jutottunk el.

Az 1990-es években az állami szabályozás okozta a kartellt, lásd a pénztárgép esetét. A 2010 utáni nemzetgazdaság számára kitűzött céloknak köszönhetően az állam maga is tudatosan alakította ki az esetleges kartelleseteket a mezőgazdasági termékek területén.

II.7. Cégszűrés elemzése

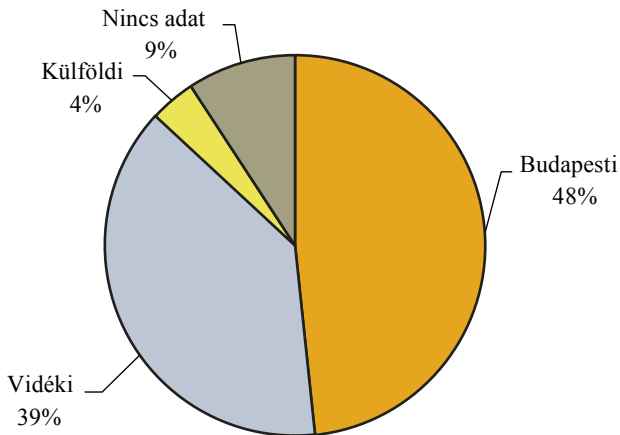
1997 és 2019 között gazdasági versenyt korlátozó megállapodásban összesen több mint 900 vállalkozás volt érintve. Az alábbiakban a vállalkozásokra vonatkozó nyilvánosan fellelhető adatokat (céginformációs portálok, a vállalkozás honlapja, a GVH határozataiba foglalt adatok) elemezzük.

A vállalkozások alapításának évéből kitűnik, hogy a cégek többségét a rendszerváltás éveiben alapították (lásd 4. ábra). Ez is mutatja, amelyről a *III.1. A rendszerváltás hatása a gazdasági és vállalati bűnözésre* című fejezetben írtunk, hogy a piacgazdaságra történő áttéréssel párhuzamosan, a vállalkozás szabadságának bevezetésével dinamikus módon megnőtt a cégek száma hazánkban.

4. ábra. Cégek megszólása az alapítás éve szerint¹⁰¹

Talán nem meglepő, hogy a kartellügyekben érintett vállalatok közel felének székhelye budapesti (lásd. 5. ábra). A külföldi székhelyű cégeket tekintve találtunk németországit, hollandiait, ausztriaiakat, szlovákokat, csehet, franciákat, luxemburgiakat, lengyeleket, svédet, japánt, tajvanit, de még a Koreai Köztársaságból valót is. Ezen adat szemlélteti a globális gazdaság betörését hazánkba.

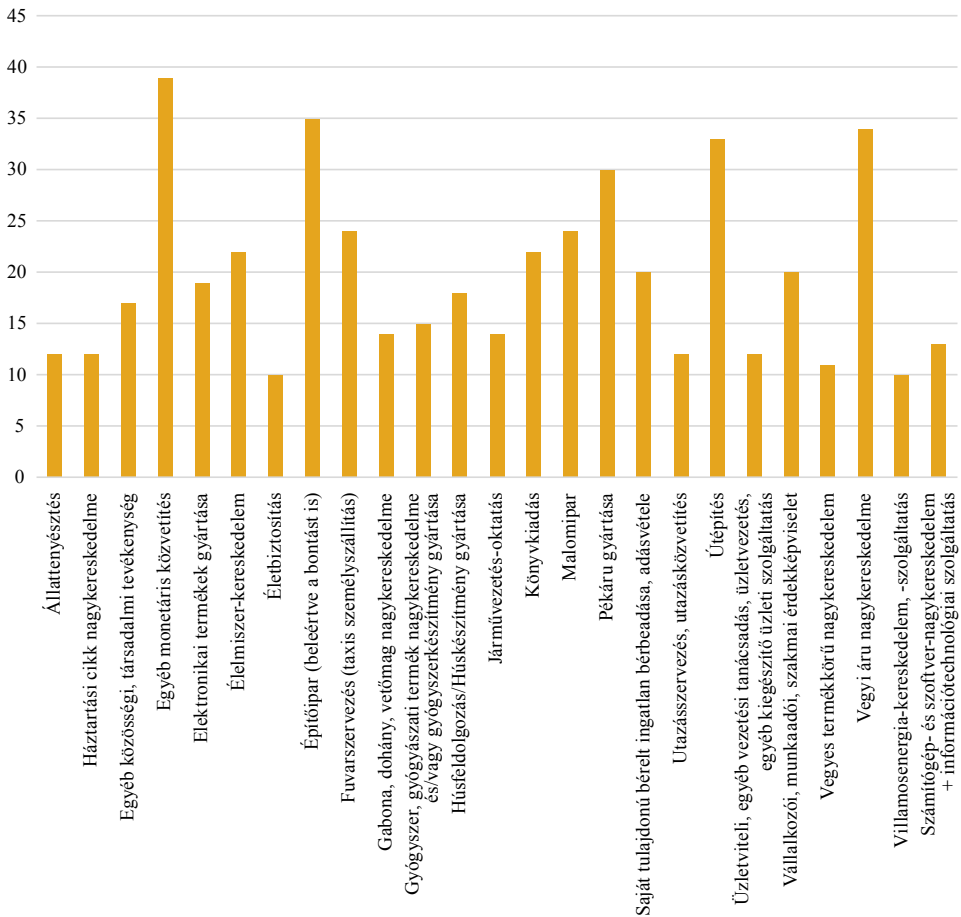

5. ábra. Cégek megszólása székhelyük szerint

A vállalkozások főtevékenységét illetően azt mondhatjuk, hogy a monetáris közvetítés, az építőipar, a fuvarszervezés, a malomipar, a pékáruipar, az útépítés és a vegyi áruk nagykereskedelme volt legtöbb esetben érintve (lásd. 6. ábra). Ezeken kívül számos egyéb területre kiterjedt a GVH tevékenysége, mint például az élelmiszerkereskedelem vagy a könyvkiadás.

¹⁰¹ Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni.

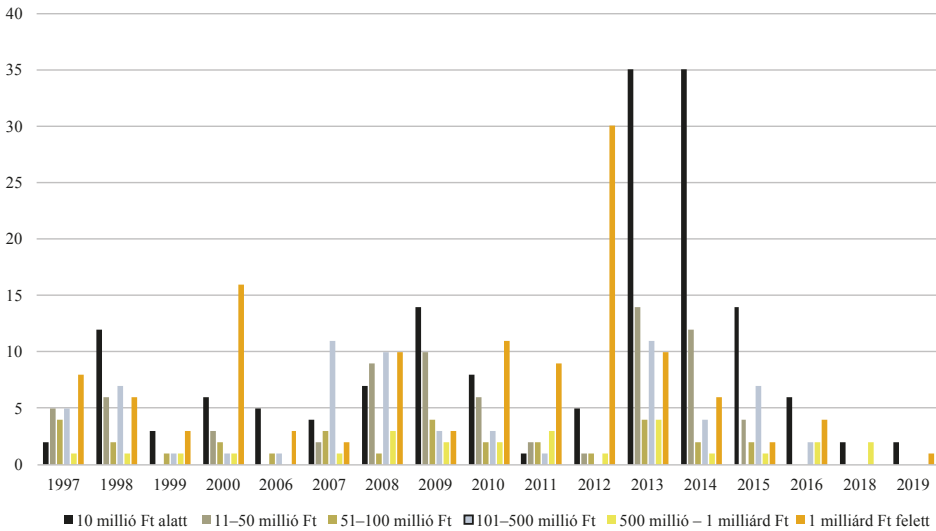

6. ábra. Cégek főtevékenysége¹⁰² (1997–2019)

Ahogy azt a korábbi fejezetben megállapítottuk, a GVH kartellügyekben súlyos összegű bírságokat szabott ki. Ennek kapcsán próbáltuk elemezni a vállalatok jegyzett tőkéjének (lásd 7. ábra) és éves bevételének (lásd 8. ábra) adatait. A jegyzett tőke vonatkozásában megállapítható, hogy a 1990-es éveket jellemző tökehiányos állapot a privatizációt követően dinamikus fejlődésnek indult. Az 7. ábrán látható, hogy a 2000-es évekre már a 15-öt is meghaladta a több mint 1 milliárd forinttal alapított vállalkozások száma.

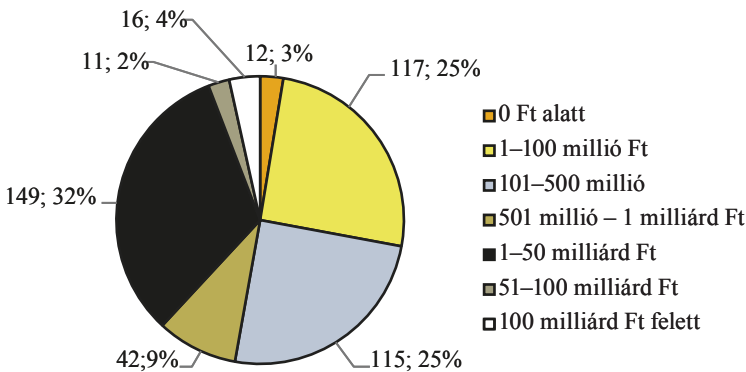
¹⁰²A kutatók által kiemelt egyes főbb ügýtípusok. Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni.

7. ábra. Vállalkozások jegyzett tőkéje¹⁰³ (1997–2019)

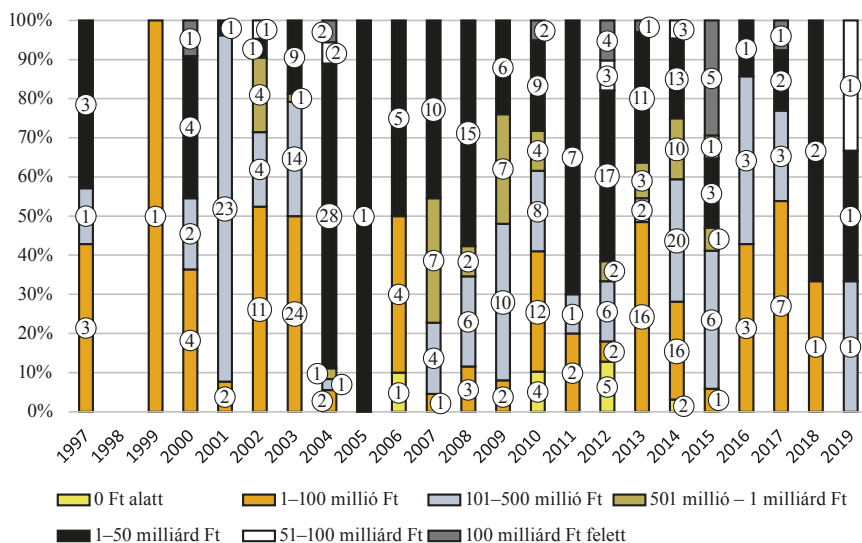
A vállalkozások éves bevételét áttekintve azt mondhatjuk, hogy 1997 és 2019 között összesen 12 olyan cég volt, amely 0 forint vagy az alatti bevételt könyvelt el, és érintve volt kartelleselekményben. A vállalatok többsége az 1 és 500 millió forintos árbevételt realizáló társaságok közül került ki (lásd 8. ábra). 100 milliárd feletti éves nettó árbevételt összesen 16 cég ért el. Sajnos 501 cég esetében nem tudtunk adatot gyűjteni.

8. ábra. Vállalkozások évi összes bevétele¹⁰⁴

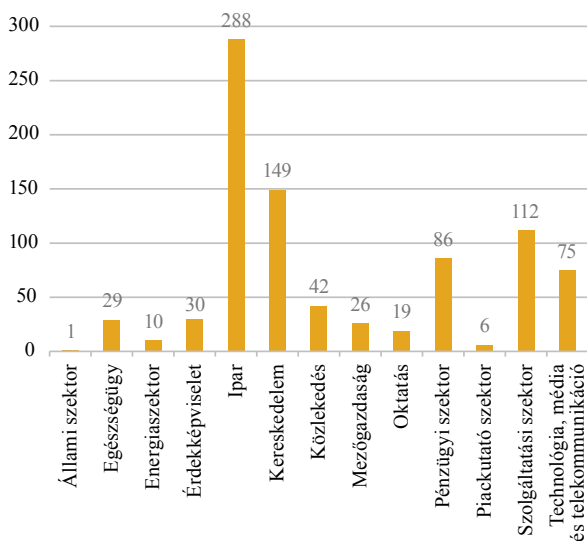
¹⁰³ Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni.

¹⁰⁴ Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni.

9. ábra. Vállalkozások éves bevételének évenkénti bontásában¹⁰⁵

A piaci szektorokat tekintve az ipari, kereskedelmi és szolgáltatási szektor dominált, de jelentős a pénzügyi, a technológiai, a média és telekommunikáció érintettsége is (lásd 10. ábra).

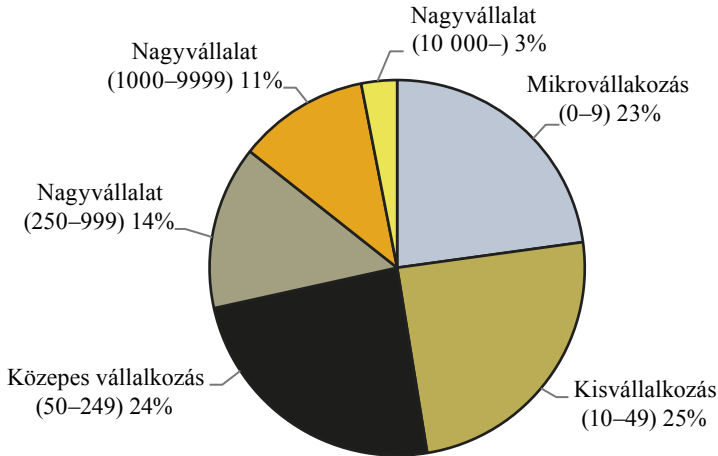

10. ábra. Érintett piaci szektorok összesítve¹⁰⁶ (1997–2019)

¹⁰⁵ Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni.

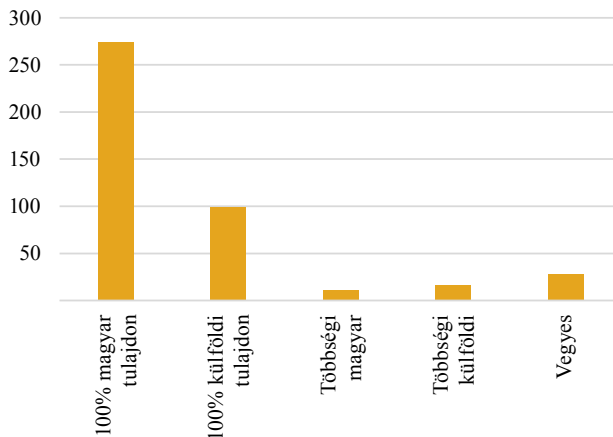
¹⁰⁶ A piaci szektor vonatkozásában egyes szektorokat összevontunk. Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni (N = 78).

Érdekes megnézni, hogy milyen nagyságú vállalatokról van szó. A *11. ábra* azt mutatja, hogy a vállalkozások közel fele mikro- vagy kisvállalkozás, a közepes vállalkozások (50–249 fő foglalkoztatott) aránya egynegyed, az ezer főnél többet foglalkoztatók pedig közel egytized.

11. ábra. Vállalkozások megoszlása a foglalkoztatottak száma szerint¹⁰⁷

A rendelkezésre álló adatok alapján a 100%-ban magyar tulajdonban lévő társaságok voltak az eljárás alá vontak, de közel 100, teljes mértékben külföldi tulajdonú cég is bevonódott kartellcselekményekbe (lásd *12. ábra*).

12. ábra. Vállalkozások külföldi–magyar tulajdonosi arány szerint (1997–2019)

¹⁰⁷ A piaci szektor vonatkozásában egyes szektorokat összevontunk. Az ábra nem tartalmazza azon vállalkozások számát, amelyek esetében nem sikerült adatot fellelni (N = 564).

III. Esettanulmányok a vállalati bűnözés elmúlt 40 évéből hazánkban

---

E fejezetben néhány jellemző és a témánk szempontjából jelentős vállalati bűncselekményekre vonatkozó esettanulmányban dolgoztuk fel a hazai piacgazdaság és bankrendszer dilemmáit.

III.1. A rendszerváltás hatása a gazdasági és vállalati bűnözésre

A kelet-európai rendszerváltásokat követően az informális gazdaság és a vállalati bűnözés fogalma országonként eltérő tudományos magyarázatokat, valamint ezzel akár összhangban sem lévő hatósági fellépéseket eredményezett. Külföldi és hazai viszonylatban egyaránt különböző kontextusteremtő megközelítések születtek az ún. *transitional crime* fogalma alá tartozó tevékenységekről.¹⁰⁸ A rendszerváltást követően átalakuló és újonnan létrejövő vállalatok koordinációjából olyan szervezeti formák mutatkoztak meg, amelyek az informális érvényesülésnek sajátos módjait mutatják meg az elmúlt 40 évben. A korábbi évtizedekben megszületett vállalkozások segítségével elkövetett bűncselekmények a kriminológiai oldalról az adott társadalom összбűnözésének egy speciális részét jelentik, amelyek esetében ugyan sokszor ismétlődő, de mégis rendkívül unikális elkövetési módok jelentek meg. A hálózatokat feltételező normasértő tevékenységek mint бűnözési sajátosságok felmutatnak egy funkcionális szempontú munkamegosztást. Az ilyen együttműködések – tekintet nélkül arra, hogy vállalati vagy gazdasági бűнözésként definiáljuk –, valójában magas fokú konspirációt, foglalkozásnak tekintett hivatásos бűнözést jelentenek.¹⁰⁹

Az utóbbi évtizedekben a kiépülő piacgazdaság rendszerében бűнözői csoportok folyamatosan újraszervezett horizontális közösségeket hoztak létre. A haszonszerzés legális és illegális eszközök felhasználásával olyan elszigeteltségben (konspiráció, erőszak), valamint nemzetközi kapcsolatok mellett történt, hogy az 1990-es évek hajnalától probléma volt a tőkeszegény állam és a beruházásokra érvényes cégek együtt-

---

¹⁰⁸ LOTSPEICH, R.: *Crime in the Transition Economies. Europe-Asia Studies*, 47. (1995) 4., 555–589. o.;

FRANK, N.: *Choosing Between Criminal and Civil Sanctions for Corporate Wrongs*. In HOCHSTEDLER, E. (eds): *Corporations as Criminals*. Beverly Hills, 1984. 85–102. o.

¹⁰⁹ CEJP, M. – SCHEINOST M.: *Organized and Economic Crime: A Common Problem*. In SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 157–178. o.

működése. Magyarország korábbi, a szocialista térségen belül kedvezőnek tűnő bűnügyi helyzete az 1980-as évek közepétől folyamatosan romlott, ám ez a folyamat a rendszerváltás idején jelentősen felgyorsult. A gazdasági bűnözés előfordulási területe, az elkövetés módja és rendszere, ezek változása szerves összefüggést képez a közgazdasági környezet alakulásával és formálódásával. Amikor kialakultak az új vállalkozási formák – szerződéses egységek, jövedelemérdekeltségű szervezetek, kiszövetkezetek, szakcsoportok¹¹⁰ – a társadalom tagjainak jövedelemszintjében hatalmas különbségek keletkeztek, és ekkor kezdődött el a nagy vagyonok felhalmozódása.

Az ország délkeleti régiójában az 1980-as évek közepétől érzékelhető volt az a folyamat, hogy egyes szerződéses üzletvezetők monopolizálták a vendéglátásban a piacot, különböző osztályú vendéglátóegységeket üzemeltettek, így tőkeerősségük révén a szűk keresztmetszetű beszerzési forrásokat – a nyári időszakban sör, üdítő – kisajátították, és esélyt sem biztosítottak a többi üzletnek ilyen áruk beszerzésére. Kialakult egy olyan réteg, amely már az 1980-as évek elejétől tőkeerős. A tőkeerősség alapján az ország déli részében történtek valódi pénzügyi befektetések, főleg vendéglátóegységek „láthatatlan” tulajdonosai kapcsán megteremtve a lehetőséget arra, hogy az útszéli prostitúció mellett a konszenzuálisan jóváhagyott kereteket igénylő bordélyházak üzemeltetése egyaránt rentábilis lehessen.

A fent kifejtett bűnelkövetői réteg nem a későbbi privatizációba kapcsolódott be elsősorban, hanem a szervezett jellegű csempészet, valamint a későbbiekben az üzemanyagokkal történő visszaélések doyenjei lettek. Az 1980-as évek elejétől kezd kialakulni másik területen az a bűnelkövetői réteg, amely később a határmenti megyék szervezett bűnözésének személyi köreiből kapcsolódik. Kiragadott példaként a déli határ menti megyék speciális helyzetéből eredően az 1980-as évektől kezdve a gazdasági bűncselekmények döntő többségét a devizagazdálkodást sértő magatartások tették ki.

A Kádár-kori Magyarországon az illegális valutaváltó tevékenység törvényszerűen divattá vált, hiszen az államilag engedélyezett pénzváltás lehetőségei rendkívül szűkösek maradtak. A valutabeváltó területért folyó harc, a beváltások során alkalmazott erőszakos és csalárd módszerek mind gyakoribbak lettek. A bűnelkövetői réteg másik elkövetési területe a szervezett csempészet volt. Az 1980-as évek gazdasági helyzetéből eredően bizonyos árucikkeket olcsóbban lehetett beszerezni az akkor még egységes Jugoszláviából. A szervezett csempészet ebben az időszakban a tiszta szesz, az alkohol és a cigaretta Magyarországra történő illegális behozatalára és feldolgozására irányult. A jogszabály-szigorítások csak csökkenteni tudták a növekedési ütemet, a bűnüldöző szervek nyílt és operatív tevékenysége főképpen a közvéleményt is izgató ún. nyílt alkoholpiacok visszaszorítására irányult. A rendszerváltás után e bűnelkövetői kör kapcsolódik be esetenként, de ritkán a legális gazdaságba, tevékenységük

¹¹⁰ Tökés R. L.: Hungary: Elites and the Use and Abuse Democratic Institutions. In HIGLEY, J. – LENGYEL Gy.: *Elites after State Socialism. Theories and Analysis*. Boston, 2000. 73. o.

főleg a közgazdasági környezet változása – a Jugoszlávia elleni embargó – kapcsán már a szervezett üzemanyag-csempészetre irányult. A gazdasági átalakulás, az ún. privatizáció ilyen szervezett bűnözésre készen álló elkövetői kör és közgazdasági környezetben fejtette ki kriminológiai hatását. Az államnak a gazdaság világában vállalt feladatai, az intézményi tulajdonosok és a magánvállalkozások kiterjedése határozzák meg a mai modern piacgazdaság tulajdonszerkezetét. A gazdasági reformgondolatok gyakorlati megvalósítása során Közép-Európában a legmesszebbre Magyarország jutott. Az 1990-es években a magántulajdonon alapuló modern piacgazdaság kialakítása példátlan gyorsasággal valósult meg. A privatizáció ütemére jellemző, hogy 1990-ben a bruttó hazai termék, vagyis a GDP 10%-át állította elő a magánszektor, míg 1995-ben már a bruttó össztermék 70%-át.¹¹¹

A magánosítás során olyan közgazdasági kategóriák, privatizációs technikák kerültek bevezetésre, amelynek megértése magas fokú közgazdasági képzettséget igényelt. A közvetlenül az adott szegmensre fókuszáló befektetések, a különféle tőzsdei értékesítések, valamint a nyilvános továbbá zárt körű (tehát meghívásos jellegű) pályázatok a gazdasági cégek feletti kontroll megszerzésének fontos elemei voltak. A bűnüldöző szervek állománya viszont a közgazdasági tevékenységekhez képzettséggel nem rendelkezett, továbbá eleve nem is készült fel a privatizáció várható bünelkövetési hatásainak időbeni észlelésére.

A privatizáció folyamata során a gazdasági társaságokká átalakult állami vállalatok vezetői és egyéb menedzserei különféle gazdasági, tanácsadó és innovációs vállalkozásokat hoztak létre. A főként szellemi termékek létrehozására szolgáló szervezetek eredményességére a leendő új tulajdonosoknak nem volt minden esetben szüksége. Esetenként elegendőnek bizonyult, ha milliós nagyságrendű összegekért a privatizáció alá kerülő nonprofit vagy éppen bevételorientált cégek megmaradtak. Az ún. vagyonátmentés másik formája, amikor igen jelentős költségráfordítással felújítják a privatizálandó szervezetek különböző ingatlanait és eszközeit. A beruházási munkák elvégzése után ezeket viszont az ingatlanhoz kapcsolódó értéken alul, esetenként térítés nélkül, különböző vállalkozások részére, üzemeltetésre átadják. Bünelkövetési viselkedésnek értékelhető, hogy a privatizációs folyamatba bekapcsolt szervezeti keretek között működő igazgatók és felügyelőbizottsági tagok nem pusztán a gazdasági társaságokról szóló szerződéseket sértették meg, hanem akár az adott cég alapító okiratában is szereplő rendelkezéseket.¹¹²

A társaság működésére és üzemeltetésére vonatkozó szerződéseket oly módon sértette meg a rendszerváltás utáni vállalkozói elit, hogy az eszközöket a nyilván-

¹¹¹ BAKSAY G. – BILEK P. – CZAKÓ V. – GÁSPÁR P. – ORBÁN G.: *A privatizáció összehasonlító elemzése a csatlakozó és egyes átalakuló gazdaságokban*. Szerkesztette Tóth Máté. Budapest, 2003. 6. o. http://icegec-memo.hu/hun/kutatasi_projektek/privatization.pdf (Letöltés ideje: 2021. 03. 05.)

¹¹² GORKIC, P.: *Policing Organised Crime: A Paradox of Transition?* In SELIĆ, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 97–116. o.

tartási értékük (könyv szerinti érték) és az értékecselő által meghatározott érték alatt adják el, vagy adott esetben átjátsszák más, informális szempontból is releváns politikai és gazdasági klientúra számára, sok esetben a pályázatok kiírásának mellőzésével.

A már említett okok miatt a privatizációval összefüggésbe hozható, korrupciós jellegű jogsértések – tanácsadói irodák értékecsélései; pályázatok és ehhez kapcsolódó minimálisan meghatározott várható bevételek idő előtti kiszivárogtatása – felderítése szinte megoldhatatlan feladat elé állította a bűnüldöző szerveket.

III.1.2. Korai szárnypróbálgatás: a bélyegzős csalások

A rendszerváltás utáni időszakban a gázolajjal történő visszaéléshez kapcsolódó elkövetési magatartások valójában kiemelkedő tőkebefektetésekből és gyors ütemben megtérülő vagyonelemekből álltak. A magasan képzett, tőkeerős vállalkozói réteg megteremtése, amelynek egy része a későbbiekben pusztán finanszírozóként tűnik fel, azok bizonyos részei a strukturális finanszírozhatóságot alakítják át. A for-profit cégek felhasználásával megvalósított gazdasági bűnözés új megjelenési formákat eredményezett a rendszerváltást követő években. Az 1990-es években drasztikusan átalakuló piaci helyzetben több új cég jelent meg, amelyek ún. TRODAT-bélyegzőket készítettek saját maguk számára, hiszen ezen szövegbélyegzők segítségével lehetségessé váltak a bizományi rendszerben történő átvételek, adásvételek. Szemléletes példák erre az ún. bélyegzős csalássorozatok¹¹³, illetve az olyan, cégekhez kapcsolódó szervezett csempészetek, valamint üzemanyag-forgalmazással kapcsolatos visszaélések, amelyek az állami költségvetés megkárosításában merültek ki. A már említett okok miatt a rendszerváltás időszakában ugrásszerűen megnövekedtek a vagyoni elleni bűncselekmények, különös tekintettel a csalásokra.¹¹⁴ A kialakuló piacgazdaság ellentmondásai, a korábbi tulajdonosi szemlélet hanyatlása, a munkanélküliség megjelenése már összemosza a szervezett bűnözés és a vállalatok révén megvalósított normasértések kategóriáit.¹¹⁵ Az állami tulajdon lebontása, a meglévő készletek megszerzése motiválta az ún. bélyegzős csalások elszaporodását. A szakmai és vagyoni háttérrel nélküli vállalkozók fizetési határidőre, bélyegzővel történő

¹¹³ Az 1990-es évtized elejétől a társulási és vállalkozási törvényi szabályozásoknak köszönhetően legálisan olyan mértékben jöttek létre cégek, amelyeknek a mindennapi ügymenetéhez elengedhetetlenül szükségessé váltak az akkor egyeduralgoló formájú és kialakítású TRODAT típusú szövegbélyegzők. Az ezekkel történő visszaélések bármilyen valódi gazdasági cég hiányában olyan látszólagos finansziális háttérrel mutattak, amelyek óriási divathullámot eredményeztek az 1990-es évek Magyarországon.

¹¹⁴ ROSTA A.: Vagyon elleni bűnözés. In BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KERESZSI K. – LÉVAY M. (szerk): *Kriminológia*. Budapest, 2016. 427–432. o.

¹¹⁵ SÁRKÓZ Y T.: *A hatékonyabb kormányzásért (avagy egy technokrata reménytelen bozótharca az államapparátussal és a politikával szemben)*. Budapest, 1996. 131–151. o.

több 10 milliós nagyságrendű vásárlásokat eszközöltek, főleg a konfekcióiparban, az árut fél áron értékesítették, és a fizetési határidő letelte után tartozásaikat nem egyenlítették ki.

A vállalkozások egy része csak azért jött létre, hogy a fentebb említett gazdasági lehetőséget kihasználja, vagyis azért bírt bélyegzővel és adószámmal, hogy minden eladható árut meg tudjon vásárolni, majd illegális csatornákon tovább értékesítse. E tevékenységre már a korábban más jellegű bűncselekményekért többször elítélt személyek épültek rá oly módon, hogy munkanélküliekkel, hajléktalanokkal vállalkozói engedélyt váltattak ki, és a nevükre vásároltak. Az 1990-es évek első felében megyei szintre lebontva átlagosan 200 millió forint kárt okoztak az elkövetők a bélyegzős csalásokkal.

E bűnelkövetési forma a szervezett bűnözés egyértelmű jegyeit viselte magán, hiszen 10–20 személy szakosodott egy csoportban, szigorúan elosztva a szerepeket, és esetenként olyan konspirációs technikákat alkalmazva, hogy hamis vagy hamisított okmányokat használtak a vásárlásokhoz. A bűnöző csoportban külön személyek végezték a vásárlási helyek feltérképezését, más személy bonyolította a konkrét vásárlást, a szállítást, mások szervezték az értékesítést. A teljes folyamat a különböző költségek finanszírozása és az árbevétel realizálása viszont a csoport főnökének feladata körébe tartozott. Az ilyen jellegű munkamegosztás és konspiráció a későbbiekben a szervezett bűnözéshez kapcsolódó más területen is megfigyelhető.

III.1.3. Az olajügylek vállalati és strukturális jelentősége¹¹⁶

Kialakultak az ország különböző részeinél azok a rétegek, amelyek nemcsak létfenntartásukat tudták fedezni a szervezett jellegű csempészetből, hanem a hálózatot folytonosan újraelakítva milliós, esetenként több 10 millió forintos adózatlan jövedelemhez tudtak jutni. A csempészeti tevékenység úgy érintette a fogyasztókat, hogy nem minőségi árukat kaptak, és esetenként egészségre is ártalmas cikkek kerültek forgalomba. A vásárlók megkárosítására vonatkozó bűncselekmény is számításba vehető. Emellett a jövedéki termékek esetében az illegálisan becsempészett árukról – bizonylat hiányában – nincs nyilvántartás, és ebből fakadóan a költségvetést a jövedéki termék után fizetendő adónemekkel károsították meg. A szervezetszerű illegális cselekmények visszaszorítása érdekében a feketegazdaságban realizált jövedelem felderítése, csökkentése, visszaszorítása a cél.

Lassan kialakult egy olyan bűnözői réteg, amely az üzemanyagok szervezett csempészetében és kereskedelmében volt érdekelt. Továbbá megindult azoknak a

¹¹⁶ Az olajügyleket a szakirodalom feldolgozása mellett a korabeli újságcikkek, valamint a rendszerváltás utáni években aktív rendőri szolgálatot végző nyomozókkal készített interjúk alapján dolgoztuk fel.

különféle lehetséges eszközöknek feltérképezése, amelyekkel az értéktárgyak Jugoszláviába való csempészése zajlott.

Nem volt szempont az üzemanyag minősége, hiszen a megvásárolt terméket Jugoszláviába csempészték, és azok további felhasználása ott történt. A motorikus hajtóanyag egy-egy gépjárműnél való használata lehetővé kívánta tenni, hogy Szegeden az ún. bevásárló jugoszláv állampolgárok nagy száma ellenére is megmutatkozzanak az illegálisan elérhető anyagok.

Az 1991. év végétől körülbelül az 1992. év elejéig egyes magánvállalkozók több 10 millió literes nagyságrendben, akkor még színezetlen HTO-t vásároltak fel és készleteztek a MOL Rt. telepeiről. Az adóbevételek látenssé tétele érdekében a vállalkozások számviteli rendszerében, minimális árréssel fiktíven értékesítették a HTO-t, miközben az importőr és viszonteladó vállalkozásokat veszteségessé tették. Ezt követően a hivatalosan nem ellenőrizhető olajkészletek gázolajként lehettek értékesítve.

Az ország déli megyéi fokozottan veszélyeztetett területnek számítottak az üzemanyag forgalmazásával kapcsolatban, hiszen a Jugoszlávia ellen bevezetett embargó mellett hatottak azok az országos tendenciák is, amelyek az ún. olajbűnügyek feltérképezését Magyarországon lehetővé tették.¹¹⁷

Az ilyen jellegű jogsértések elkövetését kezdetben alapvetően a háztartási tüzelőolaj és a motorikus gázolaj árszínvonala, valamint felhasználásának további jogi szabályozatlansága teszi számunkra érdekessé. A kérdés jelentőségét éppen az adja, hogy az említett termékek közel azonos minőségűek és tulajdonságúak voltak az árszínvonal és az adótartam kivételével.¹¹⁸

A technológiailag szinte azonos ásványolajtermékek nagymérvű árszínvonal és adótartalmi eltéréseinek jogellenes kihasználását 1990-ben úgy kívánták megakadályozni, hogy a HTO-t a belekevert színezőanyaggal könnyen felismerhetővé tegyék. Ez az intézkedés valójában nem gátolta meg ennek a bűncselekménynek a sorozatos és üzletszerű elkövetését, hanem szervezeti kihívásként jelentkezve inkább kialakította az elkövetők közötti munkamegosztást, a különleges kémiai, technológiai eljárások bevezetését.

A demokratikus átalakulás után átszervezett külkereskedelmi politika következményeként tömegesen jelentek meg ásványolajipari termékek importjára szakosodott cégek. Jelentős részben az egykori szocialista érdekszférához tartozó országokból történő beszerzésekhez kértek és kaptak importengedélyt. A mezőgazdasági üzemek megszűnése, valamint a szovjet alakulatok kivonása következtében sok olyan üzemanyag-tároló kapacitás szabadult fel a legtöbb megyében, amelyeket jogellenes célokra bérbe adtak.

¹¹⁷ RÁDI A.: Az Energol-ügy fejleményei: olajágak. *Magyar Narancs*, 2000. május 27. 113–116. o.

¹¹⁸ BUNDULA I. – BALLAI J.: Az olajbiznisz Magyarországon. *Fekete Arany. Magyar Narancs*, 1999. december 2. https://magyarnarancs.hu/belpol/az_olajbiznisz_magyarorszagon_fekete_arany-62072 (Utolsó megtekintés: 2021. 03. 05.)

Az ún. olajügyek felderítése során és a nyomozás kezdeti időszakában egyértelműen tapasztalható volt, hogy az elkövetői kör szakosodott, felosztották a szerepeket, nagyfokú szervezettséget alakítottak ki. A forgalmazás során szigorú konspirációs szabályokat alkalmaztak. A tanúk döntő többsége érdekelt volt az olajüzletben, és vallomást csak arra az adott eseményre vagy cselekményre nézve tett, ahol tetten érték, vagy amit közvetlenül bizonyítani tudott a hatóság. A teljes tevékenységstruktúra jövőbeni bizonyítása érdekében azt a gyakorlatot alakította ki a rendőrség, hogy az első lépcsőben mindig a számlakibocsátók személyét igyekeztek eljárás alá vonni. Innen lehetett hivatalosan beszerezni a tárgyi bizonyítékokat, amelyek jelentős része közokiratnak minősült, így az érintett személyekkel szemben ezután lehetett eredményesen kényszerintézkedéseket bevezetni.¹¹⁹

Egy-egy beismerő vallomás megszerzését követően lehetővé vált a közvetítők, az ún. brókerek személyének megismerése, sőt az illegális forrásból beszerzett olaj tényleges tulajdonosainak felderítése is.¹²⁰ Az ilyen típusú bűncselekmények bizonyítása során azzal szembesültek a nyomozó hatóság tagjai, hogy a számlakibocsátók több közös jellemzővel rendelkeztek. Az üzemanyag forgalmazáshoz szükséges személyi, tárgyi és pénzügyi feltételek kapcsán összefoglalóan elmondható, hogy azok nem voltak biztosítottak. Ebből fakadóan érthető, hogy hivatalosan dokumentált árubeszerzést valójában nem eszközöltek, azaz ténylegesen nem forgalmaztak üzemanyagféléseket. Jellemzően meghatározott literenkénti egységárért számláztak. Az általuk készített számlákon a megrendelő által kért vagy diktált adatok szerepeltek, a forgalmazás és az adó-visszaigénylés szempontjából releváns (liter, egységár, érték, időpont) adatokkal.

Az ügyekből levonható következtetések szerint a számlakibocsátók az okmányok kiállításakor az alábbi elkövetési magatartásokat alkalmazták:

- fantomnévvel és fiktív adószámmal állították ki a számlákat,
- létező vállalkozások nevét, adószámát használták, melyek viszont tényleges olajforgalmazással nem foglalkoztak,
- esetenként felszámolás alatt álló, valós tevékenységet már nem folytató gazdasági szervezetek nevében számláztak,
- hamis okmányok felhasználásával, vagy lopott, de valós személyi igazolványban fényképcserével meghamisított adatokkal dolgoztak (ezekkel az iratokkal jegyezték be cégeket és nevükben írták a számlákat),
- esetenként valós vállalkozás nevének felhasználásával, de fiktív adószám feltüntetésével állították ki az okmányokat.¹²¹

¹¹⁹ CSIKÁSZ B.: Karancsi Tibor: „Iréni nem vette komolyan a fenyegetéseket”. HVG, 2007. június 24. https://hvg.hu/itthon/20070624_karmaniren_karancsi_olajmaffia (Utolsó megtekintés: 2021. március 5.)

¹²⁰ Forrás: Rendőr interjúalany1.

¹²¹ Forrás: Rendőr interjúalany1, 2 és 4.

A számlakibocsátó elkövetői kör magasabb iskolai végzettségének, kvalifikáltságának hiánya elősegítette azt, hogy megfelelő kihallgatási taktika alkalmazása során részben beismerő vallomást tegyenek. E gyanúsítottai kategória a számlakibocsátások után járó pénzeket nem fektette be, hanem luxus életvitelre fordította, a későbbiekben elszegényedve az erőszakos bűncselekmények végrehajtóivá váltak. E bűnelkövetők a „feketegazdaság” szereplőinek azon köréhez tartoztak, akik gazdasági tevékenységüket sem a cégbíróság, sem az adóhivatal felé nem közölték. A nyilvántartási kötelezettségek elmulasztása miatt semmilyen költségvetési befizetési kötelezettségnek nem tettek eleget.

Szerepük azért volt magától értetődő, mert ismeretségi körük, korábbi munkahelyük alapján azokat a végfelhasználókat derítették fel, akik hajlandók voltak a motorikus hajtóanyagot megvásárolni, általában a hivatalos árnál olcsóbban. A potenciális vásárlók felderítése mellett feladatuk volt az egyes olajüzletek technikai és számviteli lebonyolításának megszervezése. Ők határozták meg a szállítások időpontját, egyeztek meg a végfelhasználókkal a vásárolt kőolajtermék mennyisége, egységára tekintetében. Ők vették fel készpénzes közületi számla bemutatásával az áru ellenértékét. E kategória közös jellemzője az volt, hogy nem rendelkeztek az olaj forgalmazásához szükséges személyi, tárgyi és pénzügyi feltételekkel, csupán beékelődtek a számlakiadók, az olaj tényleges tulajdonosai, illetve a végfelhasználók közé. A szervezet csúcán a legszervezettebben, legkonspiráltabban az ún. tettesi kör, az olaj tényleges tulajdonosai helyezkedtek el. E kategóriába azokat csoportosítottuk, akik ténylegesen rendelkeztek a motorikus üzemanyaggal. Jellemző rájuk, hogy a bűncselekmények elkövetésében személyesen csak ritkán vettek részt. Cselekményüket a már említett elkövetői körök bevonásával hajtották végre, a szigorú konspirációs szabályok mellett.¹²²

A példaként kiválasztott Csongrád megyében az 1990-es évek első felében összesen 1200 volt azon vállalkozások száma (Bt., Kft., Kkt.), amelyek külföldi, kizárólag jugoszláv érdekeltségűek voltak. Dokumentált gazdasági tevékenységet a vállalkozások elenyésző hányada folytatott, részint a magyar gazdaságban alapvetően szükséges kapcsolatrendszeri hiányok miatt, másfelől a tőkeszegénység következtében. A vállalkozások tényleges gazdasági tevékenységének fiktívvé válását bizonyítja az a körülmény is, hogy a cégek székhelyüket, telephelyeiket egy-egy adott címre vagy erre szakosodott könyvelőirodák székhelyeire jelentették be. Ennek köszönhetően egy-egy címen esetenként 50–60 vállalkozás is regisztrálásra került. Ennek következtében az említett típusú vállalkozásoknál a jogtalan áfa-visszaigénylések potenciális lehetőségét éppen az állami szervek feltehetően minimális együttműködése szavatolta.¹²³

¹²² Bod T.: Békés megye és az olajügyek. Csak volt a folt. *Magyar Narancs*, 2011. szeptember 3. https://magyarnarancs.hu/belpol/bekes_megye_es_az_olajugyek_csak_volt_a_folt-61764 (Utolsó megtekintés: 2021. 03. 05.)

¹²³ Forrás: Rendőr interjúalany3.

A határ menti megyékben dolgozó rendőrhatóságok az áfa-visszaigénylésre szakosodott cégeket fel tudták térképezni, amelyek saját nyomozati adataik alapján elsősorban jugoszláv tulajdonosokkal és alapítókkal lettek bejegyezve, továbbá az azonos telephelyeken működő könyvelési vállalkozások bevonásával a jogtalan áfa-visszaigényléseket elsősorban magyar elkövetők bonyolították. A jugoszláv politikai helyzet változásának köszönhetően a fentebb említett eredeti tulajdonosok visszaköltöztek az újonnan létrejövő szerb állam területére, miközben a nevükön lévő gazdasági társaságokat minimálisan 5–10 ezer forintért értékesítették olyan személyek számára, akik ezt Magyarországon áfa-visszaigénylésekkel való játékra használták.

A cégátírásnak ennél a típusánál kihasználták azt a körülményt, hogy a tulajdonosi változást a nyilvántartásokban – az adóhatóság és a cégbíróság – rendszerint nem vezették át. Az ilyen jellegű vállalkozások bevonásával indult el az áfa-visszaigénylések jogtalan sorozata, elsősorban azokban a megyékben, amelyek a volt Jugoszláviával voltak határosak.

Kelet-Közép-Európában a rendszerváltásokat követően a vállalati és szervezett bűnözési módszereket rendkívül nehéz volt analitikus módon elválasztani.¹²⁴ Az illegális cselekményekhez kapcsolódó vagyoni többlet, profitháttér, amely megnehezíti a szervezetszerű bűnözés alapjainak felszámolását. A gazdaságban bármilyen ellenőrző szerepet játszó szervezetek közötti kapcsolattartás hiányának feloldása, az együttműködés zavarainak megszüntetése a fő cél.

Az illegális piacok megtartásáért, megszerzéséért – üzemanyag-forgalmazás, szerencsejáték, prostitúció – folyó harc a szervezett bűnözés, a feketegazdaság rendszeréből, felépítéséből adódóan csak erőszakos úton zajlódhat le. A szervezett bűnözéshez kapcsolódó legális vagy illegális gazdasági tevékenység nem működhet az adott gazdasági, társadalmi és közgazdasági környezet teljes mértékű figyelmen kívül hagyásával. Lehetőség nyílik azon kapcsolódási pontok megállapítására, felismerésére, ahol az ilyen jellegű tevékenység valamilyen formában kapcsolódik a legális gazdasági, intézményi rendszerhez.

E kapcsolódási pontok időbeni felismerése alapján lehet látókörbe vonni a szervezett bűnözés gazdasági hátterét, és lehetőséget teremteni a tevékenység feltérképezésére, megadóztatására, esetleg visszaszorítására. Ehhez azonban feltétlenül szükséges azon általános sajátosságok, elkövetési magatartások és a közigazgatási környezet speciális meghatározóinak ismerete, amely befolyásolja mind a legális, mind az illegális gazdaság tevékenységét, kapcsolatrendszerét. A határmenti megyékben az elmúlt időszakban eredményeket hozott az a módszer, hogy a tényleges gazdasági tevékenységet nem folytató, tőkével nem rendelkező vegyes tulajdonú szerb vállalkozások ellenőrzése kapcsán látókörbe kerüljenek azok a külföldi elkövetők, akik állandó vagy

¹²⁴ SELIH, A.: Crime and Crime Control in Transition Countries. In: SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 3–34. o.

eseti jelleggel tartózkodnak Magyarországon, főleg erőszakos jellegű bűncselekmények elkövetése miatt, ittlétük legalizálására történt a vállalkozásaik alapítása.¹²⁵

Ilyen személyek esetében a gazdasági tevékenység szabályainak ellenőrzése vezetett eredményre, hiszen gazdasági tevékenységet nem folytattak, különböző adatszolgáltatási és jelentési kötelezettségeiknek nem tettek eleget, így lehetőség nyílt vállalkozásaik törlésére. E tevékenységben az összes érintett felügyeleti és ellenőrző szerv szoros koordinációja szükséges.

Jellemző, hogy a szervezett bűnözéshez kapcsolódó elkövetői kör egy része kikerül a szervezett gazdaság intézményi rendszerét, nem jelentkezik be az adóhatóság és más ellenőrző szervek részére, így láthatatlan. Ezen személyek körét minden különösebb költségráfordítás nélkül meg lehetne állapítani oly módon, hogy országosan össze kellene hasonlítani az adóalany-nyilvántartást az országos népesség nyilvántartással, és látókörbe kerülnének azon személyek, akik nem rendelkeznek adószámmal.

Ennek két előnye van, részint a továbbiakban adóalanyként figyelemmel lehet kísérni a tevékenységüket, másrésztől viszont a megindított büntetőeljárások következtében tevékenységük inkább a megállapított bűnös magatartások kivédésére irányul. A gazdaságban bármilyen engedélyezési jogosultsággal, ellenőrzési jogkörrel rendelkező hivatalok, illetve a bűnüldöző szervek közötti együttműködés megteremtése a rendszerváltást követő években lassan alakult ki. Az Állami Számvevőszék éves jelentéseiből szemléletesen látszik, hogy a regulációs törekvések és a szakpolitikai irányok összehangolása több évet vett igénybe. A kölcsönös információcsere, amely a szervek adatbázisainak használata mellett a vizsgálati tapasztalatok kicserélésén keresztül esetleg közös vizsgálatok, ellenőrzések bevezetéséig terjedne ki, gyökeresen megváltoztatná a mostani helyzetet.¹²⁶

Az olajügyek egyik tanulsága volt, hogy a pénzügyi ellenőrző szerv meg a kőolajtermékek importját ellenőrző minisztériumtól nem kapta időben az arra vonatkozó információt az engedély kiadása után, hogy mely vállalkozás kapott engedélyt, mely országból, és milyen termékek behozatalát engedélyezték. A Vám- és Pénzügyőrség rendszerint nem közölte az ellenőrző szervekkel, hogy mely vállalkozások mikor, kitől, milyen mennyiségben és értékben vámostattak árut. Az együttműködés zavara azt eredményezte, hogy minden szervezet utólag, a gazdasági események megtörténte után próbálta rekonstruálni az eseményeket és ez alapján felderíteni a potenciális jog sértéseket, vagyis megállapítani az adóhiányt.

A fogyasztóvédelmi főfelügyelőségek nemcsak a vállalkozók által végzett szolgáltatás sajátosságaira tudtak jellemző adatokat szolgáltatni, hanem a megállapításaik alapinformációkat képeztek a bűnüldöző szervek részére is különféle bűncselekmények felderítése, illetve megszakítása céljából. Ilyenek például a vásárlók megkárosítása, az

¹²⁵ YUGOVICH, R.: *Az őszinteség jutalma. Igaz történet.* Pécs, 2010. 199–214. o.

¹²⁶ SEMJÉN A. – SZÁNTÓ Z. – TÓTH I. J.: *Adócsalás és adóigazgatás. Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról.* Budapest, 2001. 16–31. o.

árdrágítás, az engedély nélküli külkereskedelmi tevékenység, az áru hamis megjelölése, a fogyasztó megtévesztése, a rossz minőségű termék forgalomba hozatala. A teljesség igénye nélküli felsorolásból érzékelhető, hogy mind a gazdasági bűnözésben szerepet vállaló nyomozóhatóságoknak, mind a különböző ellenőrző szervezeteknek alapvető érdeke a gazdasági tevékenység volumenét befolyásoló összes információ időbeni megszerzése. Ennek köszönhetően az ellenőrzési rendszerek megváltoztatása és opcionális koordinálása válik célszerűvé.

A számvitelről szóló törvény hatálya alapján a vállalkozóknak a teljesség, a valódiság alapján a jogkövető elveknek kellett megfelelniük. A bizonylati fegyelem előírásait csak abban az esetben lehet ilyen közegben betartani, ha a gazdasági esemény időpontjában a szükséges okmányokat kiállító állami szerv és így a könyvelést naprakész módon ellenőrző állami szerv is érintett. Elvileg így bármely időpontban, külön felszólítás és értesítés nélkül ellenőrizhető lenne egy vállalkozás könyvelése. A jelenleg érvényes adójogszabályok szerint a vállalkozót az ellenőrzés időpontjáról előre értesíteni kell, csak kivételes esetekben lehet azonnali ellenőrzést bevezetni.

Az előzetes értesítés ugyanis lehetőséget nyújt az adócsalással összefüggő bizonyítékok eltüntetésére, a bűncselekményekben szerepet játszó másik üzleti partner, vagyis a tettestárs értesítésére. Kialakult gyakorlat, hogy vagy az ellenőrizendő vállalkozó, vagy könyvelője az értesítést nem veszi át, különböző indokokkal – külföldi üdülés stb. – késlelteti a vizsgálat megindítását. Az adóhatósági eljárási szabályok ilyen jellegű megkötései hátráltatják az adóhiányok felderítését. Esetenként az adócsalás alapos gyanúja miatt elrendelt rendőrségi nyomozások azért eredményesebbek, mert a házkutatások során azon dokumentumok és feljegyzések is a hatósághoz kerülnek, amelyek a nem könyvelt, a feketegazdasággal összefüggő adatokat tartalmazzák, mivel nincs idő a releváns bizonyítékok megsemmisítésére. A feketegazdaság visszaszorítása, az adóhiányok nagyságrendjének megállapítása egy komplex – a tárgyi és személyi bizonyítékokat is felhasználó – vizsgálati rendszerrel lehetséges. Az ellenőrzés jelenlegi rendszerében az adóhatóság csak a tárgyi bizonyítékokat – főkönyvi kivonat, naplófőkönyv, számlák, bevételek, analitikák – tudja teljeskörűen beszerezni. Ez csak részben eredményes, hiszen az okmányokat „meg kell szólaltatni”. Ez már tudatos és nagy gyakorlatot igénylő nyomozati tevékenység. Az utóbbi hiányában a vizsgálatok sebezhetőek, nincsenek feloldva az adóalanyok és a potenciális bűnelkövetők közötti ellentmondások. E hiányt pótolta az adóhatóság bünyügyi igazgatóság szervezeti rendszerének megalakítása, így lehetőség nyílik a költségvetést megkárosító jogsértések eredményesebb felderítésére.

III.1.4. Piaccgazdaság napjainkban

Az elmúlt években a környező országok gazdaságában ugyanúgy, mint Magyarországon is, mélyreható változások indultak be. A tulajdonviszonyok átalakítása, a vállalko-

zások környezeti feltételeinek, a versenyviszonyoknak, a monetáris és pénzügyi szektornak fejlesztése; az állami szerepvállalás átértékelése, egy átfogó nemzetközi gazdasági együttműködésre vonatkozó stratégia kijelölése eredményeképp kialakult piacgazdaság egy-egy ország eltérő sajátosságai mellett. A gazdaság folyamatban lévő átalakulása – a gazdaság átmeneti időszakában szerzett bünygyi tapasztalatok szerint – befolyásolja a bünyözést, melyre a társadalom, a polgárok jogai és érdekei védelmében az állami szerveknek, közöttük az adónyomozói tevékenységnek összehangolt megelőző, felderítő munkájukkal célirányosan kell reagálniuk és hatékony intézkedéseket tenniük. A gazdasági integráció a nemzetközi gazdasági kapcsolatok szélesedése, multinacionális erősödése következtében a gazdasági bünyözés egy része nemzetközivé vált, és szervezetté alakult át.

A fenti megállapítások elsősorban Magyarország azon megyéire (Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék) érvényesek, amelyek a balkáni országokkal határosak, a földrajzi fekvés, az életszínvonalbeli különbségek és egyéb politikai tényezők eredményeképp fokozottabban veszélyeztettek. A nemzetközi együttműködés minden részt vevő ország szempontjából fontos. A gazdasági bünyözés, a feketegazdaság elleni küzdelem eredményességének egyik kulcskérdése a megfelelő társadalmi információs bázis kialakítása, az állampolgárok aktív részvételének a biztosítása. Az operatív információk nem biztosítják a gazdasági bünyözéssel, a feketegazdasággal kapcsolatos információs bázist.

Felértékelődött a rendőri adatgyűjtés, ezen keresztül pedig a személyes észlelés sajátos megnyilvánulása, vagyis a nyugta nélküli vásárlások, a bejelentés nélküli személyek foglalkoztatása, a gyanús meggazdagodások jelzése. A felderítéshez szükséges adatok beszerzése a folyamatosan szűkös információs elvárások mellett is alapvetően interperszonális kapcsolatokon alapul.¹²⁷

A névvel ellátott vagy anonim közérdekű bejelentéseknek a száma a rendszerváltást követő években folyamatosan csökkent. Az ellenőrzés során meg lehetett állapítani, hogy azok döntő többsége releváns információkat nem tartalmazott, vagyis jobbra az indulattal, az esetleges konkurens üzleti partner meghurcolása iránti motivációval magyarázhatóak.¹²⁸

Az állampolgárok bevonásában rejlő lehetőségeket a feketegazdaság elleni küzdelemben még nem használtuk ki, több olyan terület van, ahol érdekeltté lehetne tenni a lakosságot. Ez a terület mindenképp a fogyasztói érdekvédelem.¹²⁹ Az állampolgár mint fogyasztó anyagi erejének beszűkülése miatt elsősorban az alacsony árfekvésű áruk beszerzésében motivált.¹³⁰ A vásárláskor a szolgáltatás igénybevételekor – mivel

¹²⁷ MOLNÁR G.: *A gazdasági büncselekmények*. Budapest, 2006. 422. o.

¹²⁸ 2013. évi CLXV. törvény a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről, lásd: <https://www.ajbh.hu/kozerdeku-bejelentenes-benyujtasa> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)

¹²⁹ SZILOVICS Cs.: *Csalás és jogkövetés az adójogban*. Budapest, 2003.

¹³⁰ FARKAS Á.: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Budapest, 2001. 22–74. o.

nem érdekelt abban, hogy fogyasztását adóalapjából valamilyen mértékben levonja – nem ragaszkodik a számlához, de a termékek vagy a szolgáltatás rossz minősége következtében az érdekeinek sérelmére egyre indulatosabban reagál. Ezt a helyzetet jelenleg nem használjuk ki, hiszen a tömegkommunikációban nem jelennek meg olyan sajtóközlemények, amelyek egyrészt felhívják erre a fogyasztó figyelmét, másrészt egy-egy adott ügy kapcsán jelentkezésre ösztönöznék a sértett vásárlót.¹³¹

Az ország keleti és déli határán lévő megyékben folytatott olajforgalmazással kapcsolatos ügyek egyik nagy eredménye és tanulsága az volt, hogy a sajtóközlemények megjelenése során, amikor a rossz minőségű üzemanyag vásárlóinak jelentkezését kérték, jelentős számú sértett jelentkezett, vállalva a tanúskodást is. Az állampolgárokkal történő személyes kontaktus – az általuk gyanúsnak ítélt eseményről kellő tapintattal történő meghallgatásuk során – több esetben újabb benzinkutakra irányította a bűnüldöző szervek figyelmét. Az állampolgár még abban az esetben is elégedetten távozott, ha egy adott ügyben esetleg a sértett megkárosítását bizonyítani nem tudták, de elégedett volt, mert legalább meghallgatták. A feketegazdaság felszámolásában érdekelt szervek kommunikációs tevékenységük során mindig az adóbevételek csökkenését, az államháztartás hiányának a megszüntetését hangsúlyozzák.

III.2. Az Agrobank hitelpolitikájának útvesztői

A késő Kádár-korszakban a kettős bankrendszer 1985-ös bevezetését követően kereskedelmi hitelezésekre specializálódott, ún. szakosított kisbankok jelentek meg a piacon. A Sárközy Tamás közgazdász nevéhez fűződő jogi nóvum lehetővé tette, hogy a szélesebb gazdálkodási lehetőségeket jelentő közös vállalati formákon¹³² túl a hazai kisvállalatok, illetve családi gazdaságok is hitelekhez jussanak. A kettős bankrendszer révén a hivatalos, ún. állami banki tevékenység monolit egységén túlmenően lehetőség adódott a kisebb volumenű cégek feltőkésítésére, az általános vagyongyarapodás mellett új típusú beruházások eszközlésére.¹³³ A büntetőjogi felelősségre vonás a jogi személyek¹³⁴ és vállalati hátterek univerzumában utólag pusztán reagálni tudott.¹³⁵

A rendszerváltás után a kormány rendeletileg hozta létre az Egzisztencia-hitelkonstrukciót. Ennek lényege az volt, hogy az akkori szigorú kamatfeltételek helyett hosszú lejáratú, 7%-ban maximalizált hiteleket is folyósítottak a magyar bankok.

¹³¹ GÁL I. L.: A gazdasági bűnözés a bűnügyi statisztika tükrében. *Rendészeti Szemle*, 56. (2008) 3., 29–44. o.

¹³² SÁRKÖZY T.: A vállalati jog, mint jogágazat problémájához. *Jogtudományi Közöny*, 34. (1979) 12., 795–805. o.

¹³³ SÁRKÖZY T.: Átalakulások, átváltozások, átrendeződések. *Mozgó Világ*, 43. (2017) 4., 13–31. o.

¹³⁴ SÁRKÖZY T.: Büntetőjogi intézkedések a jogi személyekkel szemben? *Magyar Jog*, 49. (2002) 8., 449–456. o.

¹³⁵ SZIKSZAI B. – SÁRKÖZY T. – KOPETTY L. – DÉRI P. – HARANGI I.: A gazdaságirányítás változásai és a bűnözés. *Belügyi Szemle*, 22. (1984) 8., 25–31. o.

Az újonnan létrejövő, a kereskedelmi hitelezésben saját céljukat megtaláló kisebb pénzintézetek látszólag könnyen adtak túl ezeken a lehetőségeken, hiszen az eredeti forrást, a konstrukció valódi refinanszírozását maga a Magyar Nemzeti Bank (továbbiakban: MNB) látta el. További előnyt jelentett, hogy a kikötött 7%-os kamatból az abszolút többlet, vagyis 4% a folyósítást végző banknál maradt, mindössze a fennmaradó 3%-ot igényelte vissza az eredeti finanszírozó, a magyar állam, hogy ezzel elejét vegyék az esetleg elszabaduló államadósság növekedésének. A korabeli piaci helyzethez mérten aprónak számító kamatok az új magyar vállalkozói, gazdasági elit létrejöttét igyekeztek támogatni.

Az alábbi esettanulmány feldolgozásához különféle típusú, ám szerkezetükben egymást kiegészítő és magyarázó empirikus adatokat használunk, mint a bírósági irattárban lévő büntetőeljárás iratanyag, amelyet az eddigi tudományos és oknyomozó jellegű cikkek tükrében vizsgáltunk meg.

Az alábbiakban a később hírhedtté vált Agrobank-ügyet vesszük górcső alá. Az Antall-kormány kiemelt feladatot szánt az ilyen pénzintézetek számára annak érdekében, hogy a kiépülő piacgazdaságban tőkeerős módon működő cégek létezzenek. Az állam az 1992. évi XXXIII. számon megszületett Pénzügyi törvényt követő évben már olyan bankkonszolidációba kezdett, amelynek keretében az Agrobank részvényeinek egyharmadát megvásárolta. Karsai Juditnak a kelet-európai régióra fókuszáló kutatása szerint a piacgazdaság létrehozása során a fentebb leírt banki gyakorlathoz nagyon hasonló tevékenységet végző kockázati tőkepiaci alapoknak szerepe jelentős, ugyanakkor az állam közvetlen szerepvállalása általában negatív következményekkel járt az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján.¹³⁶ A 2008-as világválságot követően az állami és magántőkével bíró kockázati alapok Karsai szerint továbbra is a: „haveri kapitalizmusból” ismert „szubjektív” elosztásból építkeztek, ahogy ez a rendszerváltás idején is jellegzetes volt. Az Agrobank története szemléletesen példázza ennek a működésmódnak, a haveri kapitalizmusnak a gazdasági élet önfinanszírozó, valamint a politikai elit számára elkerülhetetlen vetületeit. Példázza ezt, hogy a bank fővárosi fiókjából a 1993. év végéig összesen 625 millió forint E-hitelt folyósítottak, amely összeg az egész országra vetített tőkeállomány egynegyedét tette ki. A következő évi tételek önmagukban többszörösét tették ki az előző évekhez képest, mivel csak 1 milliárd forint értékben adtak a magyar állammal kötött keretszerződéseknek megfelelően tőketámogatást a különböző cégeknek.

A hitelek odaitélését a bank belső szabályozása szerint megelőzte a mindenkori ügyfél hitelképességi vizsgálata. A büntetőeljárásban a vádhatóság viszont azt bizonyította, hogy az 1990-es évtized derekára ezek már jelentős részben elmaradtak. Elsősorban az olyan informális jelentőséggel bíró cégek esetében, mint a Cédrus, a Konvenció, illetve a Profikor. A nyomozó hatóság feltárta, hogy ezen cégek számá-

¹³⁶ KARSAI J.: *Furcsa pár. Az állam szerepe a kockázati tőke-piacon Kelet-Európában*. Budapest, 2017. 115. o.

ra adott hitelekkel abban az értelemben előlegezték meg a bank munkatársai, hogy az előterjesztések keltezése rendszerint későbbi volt, mint a hivatalos hitelígérvényekről tanúskodó dokumentumok. A meghamisításos antedatálást sem igénylő banki praktikák arról tanúskodnak, hogy komoly leterheltség mellett dolgozhattak az alkalmazottak, hiszen kizárólag a büntetőeljárás megindulását megelőző évben 1 milliárd értékben folyósítottak hitelek.

A hiteligénylők tőkeerejéről általánosságban elmondható, hogy rendkívül gyenge volt. A felvett pénzek gyakorta kétszer akkora összeget tettek ki, mint az odajáruló vállalkozások teljes tőkéje. A Pénzügyi törvénynek 1993. év végéig hatályban volt az a 38. § (3) bekezdés b) pontja, mely szerint a pénzt felvenni szándékozó saját tőkéjének kétszeresét nem haladhatta volna meg a kérelemben foglalt összeg. Ezért az első években a cégek mint leendő adósok egy másik társaságtól ún. tőketartalékokat vettek át. Ezeket az időleges feltőkésítéseket a büntetőeljárás szerint egyenesen a bank intézte, a cégek közötti koordinációt ilyen értelemben felügyelte.

Szemléletes példa a Konvenció Szövetkezet ügye, amelyet a rendszerváltást követően a Dunakeszi Hűtőipari Rt. tőkeállományának megvásárlása céljából hoztak létre. A szövetkezet saját vagyona 30 ezer forintot tett ki, amikor a magas árfolyam melletti részvényvásárlás miatt hitelkérelemmel fordult a bankhoz. Az Agrobank a hitelanyagok szerint a Konvenció Szövetkezet átmeneti, kvázi-feltőkésítése érdekében a Tanért Kft. tőketartalékából 30 milliót, az Arvit Rt. tőketartalékából pedig további 73 milliót adott át, hogy a hitelfelvételhez szükséges formai követelményeknek megfeleljen.¹³⁷

Jelen fejezetben annak bemutatását kíséreljük meg, hogy egy tulajdonképpeni ténybeli beismerés mellett lefolytatott nyomozás eredményeként az eredetileg hűtlen kezelés bűncselekmény¹³⁸ miatt elrendelt nyomozás minősítése hogyan változott a vádirati minősítés szerinti, gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által üzletszerűen és bünszövetségben – ebből két esetben kötelességszegéssel – elkövetett vesztegetés büntetetté.¹³⁹ Az alábbiakban komplex elemzését adjuk az Agrobankkal szembeni hivatali eljárásoknak. A bank elleni büntetőeljárás megkezdése előtt eljárás folyt az Állami Bankfelügyeletnél, valamint a Magyar Nemzeti Bank Bankfelügyeleti Főosztályánál is. A később indult rendőrségi nyomozást az ügyészség jogi minősítésre vonatkozó álláspontjával együtt tekintjük át. A fejezet alapjául a Fővárosi Törvényszéken I.B.309/1995. szám alatt irattározott nyomozási, bírósági iratok, valamint azok mellékletei szolgáltak. A Fővárosi Törvényszéktől

¹³⁷ Lásd: Újabb MRP-szervezet vásárolhatja meg a cégét. *Magyar Hírlap*, 1993. november 24. 10. o.

¹³⁸ Egykori tényállás: „319. § (1) Akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.”

¹³⁹ Egykori tényállás: „250. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kéréssel vagy elfogadójával egyetért, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

elérhető iratok is hiányosak voltak, mert nem volt fellelhető – a kötet számozására figyelemmel – valamennyi nyomozási irat. A nyomozást az Országos Rendőr-főkapitányság Központi Vizsgálati Osztálya 143/1994. bűnügyi szám alatt 1994. november 14. napján a Btk. 319. § (3) bekezdés c) pontba és a Btk. 256. § (3) bekezdés második fordulatába ütköző hűtlen kezelés¹⁴⁰ büntette és befolyással üzérkedés büntette miatt rendelte el. A Fővárosi Törvényszéken lévő nyomozási iratok számozása alapján feltételezhetően 46 kötet nyomozási irat képezte a vádemelés alapját, melyet több kötet melléklet egészített ki, az iratok közül azonban több kötetnyi hiányzott.

A 28/1991. (II. 21.) Kormányrendelet az Egyszintencia Hitelről és Részletfizetési Kedvezményről 1991. február 21-én jelent meg, és a benne szereplő hitel valójában nem is tekinthető hitelnek. Az Agrobank főként fejlesztési célú beruházási tevékenységet végzett. A rendszerváltást követő években viszont egyáltalán nem volt lehetőség a meglévő szűk kereskedelmi banki hitelezési rendszerben a hosszú távú infrastrukturális projektek finanszírozása. Ezeket a hiteleket a kereskedelmi bankok a jelentős hitelösszeg miatt elsősorban hosszú lejáratú időtartamokra nyújtották. Az első magyar kormány pénzügyi vezetése az ilyen hosszú távú beruházásokban tesztet öltő vállalati működést adta át a kereskedelmi bankoknak.

III.2.1. A bank vezetőinek gyanúsítása

Dr. K. P. első gyanúsított kihallgatására 1994. november 15. napján került sor, amikor az akkori Btk. szerinti 319. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés c) pontja szerint minősülő különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés büntett¹⁴¹ gyanúját közölték. A közölt tényállás lényege szerint dr. K. P. azzal valósította meg a terhére rótt hűtlen kezelést, hogy az Agrobank vezérigazgatójaként mintegy 2,5 milliárd forint fiktív tőkeemléssel nagy összegű, ún. Egyszintencia-hitel (továbbiakban: E-hitel) kibocsátásának feltételeit tette lehetővé. Az E-hitelek kihelyezésekor a szabályszerű folyósítás kereteit

¹⁴⁰ A teljes egykori törvényi tényállás:

„319. §

- (1) Akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.
- (2) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a hűtlen kezelés kisebb vagyoni hátrányt okoz.
- (3) A büntetés büntett miatt
  - a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a hűtlen kezelés nagyobb vagyoni hátrányt,
  - b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a hűtlen kezelés jelentős vagyoni hátrányt,
  - c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a hűtlen kezelés különösen nagy vagyoni hátrányt
  - d) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a hűtlen kezelés különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz.”

¹⁴¹ Egykori tényállás: „319. § (1) Akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.”

figyelman kívül hagyva, azok visszatéríthetőségére nem próbált reálisan jogi garanciákat teremteni. A tényállás szerint közreműködött abban is, hogy az E-hitelekből K. M. (a bank elnöke) vállalkozásai különböző százalékban (10–25%) kapjanak részesedést. A nyomozó hatóság álláspontja szerint a tényállásban megjelölt E-hitelt igénybe vevő két vállalkozásnak ezzel a magatartással 280 millió forint hátrányt okozott.

A dr. K. P. terhére rótt hűtlen kezelés büntetést az követi el, akit idegen vagyron kezelésével bíztak meg, és az ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz. Ha a nyomozó hatóság által közölt történeti tényállást a törvényi tényállással összevetjük, gyorsan levonható az a következtetés, hogy a közölt gyanúsítás téves jogi állásponton alapul. Dr. K. P. a hűtlen kezelést a rábízott vagyron tekintetében tudta volna elkövetni, semmiképpen nem tartozik ebbe a körbe a nyomozó hatóság által megjelölt E-hitelt felvevő gazdasági társaságok vagyona.

A nyomozó hatóság 1994. november 17. napján – folytatólagos gyanúsított ki hallgatása során – dr. K. P.-t 3 rendbeli a Btk. 252. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által üzletszerűen és bünszövetségben vesztegetés büntetettének¹⁴² gyanúja miatt gyanúsítottként hallgatta ki, tekintettel arra, hogy legalább 3 esetben ahhoz kötötte az E-hitel folyósítását, hogy a hitel felvevő társaság, a privatizált társaságnak a részvényeit, az általa megjelölt százalékban és ugyancsak az általa kijelölt cégnek átengedi. Ez a részvények 10–25% + 1%-át érintette. A kihallgatás során védői kérdésre a nyomozó hatóság közölte, hogy dr. K. P. gyanúsítottal szemben mind hűtlen kezelés, mind vesztegetés miatt folytatják a nyomozást. A védő a korábbi gyanúsítás, illetőleg az új gyanúsítás ellen is panaszt jelentett be. Ugyancsak a bűncselekmény minősítésére vonatkozó nyomozó hatósági álláspontokra lehet következtetni az alábbiakból: a dr. K. P. gyanúsított őrizetbe vételéről szóló határozaton bűncselekményként hűtlen kezelés büntette került feltüntetésre.

A büntetőeljárás során az I. rendű vádlottal kapcsolatban a határozat indokolása úgy fogalmazott:

Dr. K. P. alaposan gyanúsítható azzal, hogy az Agrobank Rt. vezérigazgatójaként részt vett mintegy 2,5 milliárd forint értékű fiktív alaptőke emelésben, amellyel lehetőséget teremtett nagy összegű E-hitel kibocsátására. Az E-hitelek kibocsátására a hitelfolyósítás szabályait nagy részben figyelmen kívül hagyta, és így azok visszatérülésre már hitelnyújtáskor sem volt reális esély.¹⁴³

K. M. terheltet, az Agrobank elnökét 1994. november 15. napján Btk. 256. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő üzletszerűen elkövetett befo-

¹⁴² Egykori tényállás: „250. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kérésével vagy elfogadásával egyetért, büntetést követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹⁴³ ORFK Közpon-ti Vizsgálá-ti Osztály 143/1994. számú nyomozási irat. 1. kötet. 377. o.

lyással üzérkedés büntetével¹⁴⁴ gyanúsították meg. A gyanúsítás lényege szerint K. M. azzal követte el a terhére rótt bűncselekményt, hogy az Agrobank Rt.-nél először mintegy 2,5 milliárd forint fiktív tőkeemeléssel megteremtette a feltételeit nagy összegű E-hitel kibocsátásának. Majd ezt követően az Agrobank Rt. vezérigazgatójával, dr. K. P.-vel együttműködve különböző vállalkozásoknak úgy helyeztek ki E-hitelt, hogy a hitelfolyósítás szabályait figyelmen kívül hagyva a hitelösszegekből változó mértékben, általában 10–25%-os részesedést visszakövetelt. A közölt gyanúsítás szerint „a visszakövetelt részesedéseket a saját érdekeltségi köréhez tartozó vállalkozásokba fektette, illetve kívánta befektettetni.”¹⁴⁵ A fenti konstrukcióval ingyenesen jutott részesedéshez az E-hitelek folyósításával. Ugyancsak a terhére rótták, hogy a saját részesedést 7%-os kamat kikötésével biztosította, holott a részesedések törvényes megszerzésével a jegybanki kamatot kellett volna alkalmaznia.

A két kamatkondíció közötti különbséget az MNB-n keresztül a Magyar Államnak kellett viselnie.¹⁴⁶ A terhelt cselekményével a gyanúsításban megjelölt két vállalkozástól 278 millió forint részesedéshez jutott, az E-hitel általa alkalmazott konstrukciójával a Magyar Államnak 61 millió forint vagyoni hátrányt okozott. Az 1994. november 18. napján tartott személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés tárgyában tartott ülésen – a folytatólagos gyanúsított kihallgatásokat követően – az ügyész utalt arra, hogy hűtlen kezelés büntetése a nyomozás tovább folytatódott, az ügyészség azonban a vesztegetés miatt tett indítványt.¹⁴⁷ Az eljáró ügyész kiemelte továbbá, hogy „ettől függetlenül változatlanul fennforogni látja az egyéb bűncselekmények alapos gyanúját”.¹⁴⁸ Az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában tartott ülésen a gyanúsítottak közül dr. K. P. kijelentette, hogy „semmilyen bűncselekményt nem követtünk el”¹⁴⁹. Dr. K. P. a kifogásolt konstrukciót illetően elmondta, hogy arról tájékoztatta a Magyar Nemzeti Bankot és a Pénzügyminisztériumot is. Az ülésen az ügyész – az 1994. november 22. napján kelt kijavító és kiegészítő jegyzőkönyv szerint – kijelentette, hogy: „egyetért azzal, hogy az eljárás kedvezőtlen gazdasági pénzügyi hatásokat válthat ki, jelen eljárásban ezért nem kíván a hűtlen kezelésre vonatkozó nyomozati adatokra hivatkozni”¹⁵⁰.

Az eddig ismertetett iratokból is kiderül, hogy az ügyészségnek nagyon rövid idő alatt kellett kialakítani az eljárás tárgyává tett cselekmény minősítésére vonatkozó álláspontját, hiszen a nyomozás elrendelésétől kezdődően az előzetes letartó-

¹⁴⁴ „256. § (1) Aki arra hivatkozással, hogy hivatalos személyt befolyásol, a maga vagy más részére jogtalan előnyt kér vagy elfogad, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹⁴⁵ ORFK Központi Vizsgáló Osztály 143/1994. számú nyomozási irat. 1. kötet. 144. o.

¹⁴⁶ ORFK Központi Vizsgáló Osztály 143/1994. számú nyomozási irat. 2. kötet. 543. o.

¹⁴⁷ Pesti Központi Kerületi Bíróság, Bk. 2029/1994./3. számú jegyzőkönyv. 3. o.

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ Uo. 4.

¹⁵⁰ Uo.

tatás tárgyában tartott üléséig mindösszesen négy nap állt rendelkezésére. Rögzíthető, hogy 1994. november 18. napján, az ülésen az ügyészség a gyanúsítottak terhére a vesztegetés bűncselekmény megállapíthatósága mellett foglalt állást. A Fővárosi Főügyészség G. 12.894/1994. számú indítványában – e bűncselekmény miatt – kezdeményezte a gyanúsítottak előzetes letartóztatását.

Az indítvány lényege szerint dr. K. P. az Agrobank Rt. vezérigazgatója, K. M. pedig annak elnöke. Az Agrobank Rt. közreműködött az MNB által biztosított E-hitel nyújtásában. A bankban az a gyakorlat került kialakításra, hogy a hitelt kérővel előzetesen megállapodtak abban, hogy a privatizációs pályázat elnyerése után a magánosított cégeknek az Állami Vagyonügynökségtől megszerzett részvényei 10–25% + 1%-át a bank által megjelölt cégek ingyenesen vagy feltűnően aránytalan ellenszolgáltatás mellett engedje át. Előzetes megállapodás hiányában az E-hitelt, a pályázó számára nem biztosították.¹⁵¹

A pályázókat dr. K. P. ugyanazon közvetítői céghez utasította. Ez a tanácsadó cég készítette el a szerződéseket, illetve jelölte meg, hogy melyik az a gazdasági társaság, amelyeknek a részvényhányadot át kell engedni. A tárgyalásokon K. M. tevékenyen részt vett. A gyanúsítottak tevékenysége kiegészítette egymást, ha a K. M. által megjelölt vagyonyhányad átadását a pályázó megtagadta, dr. K. P. a hiteligenyét nem adta ki. Az E-hitel biztosításáról kötött szerződés aláírása után a tanácsadó által megjelölt cég és a pályázatot elnyerő cég kötött szerződést a részvények átengedéséről. A részvények kedvezményezettjei olyan cégek voltak, amelyek korábban gazdasági tevékenységet nem folytattak, tagjai részben K. M. személyzetének tagjai közül kerültek ki. Alapításukhoz az alaptőkét többnyire K. M. biztosította. A társaságok az Agrobank Rt.-vel jogi vagy szervezeti kapcsolatban nem álltak, a szerződésekben a banki kedvezményezettként nem szerepeltek, így a részvények részükre történő átengedése nem jelentett biztosítékot a bank számára, a hitel visszafizetése szempontjából. A gyanúsítottak indítványban írt magatartása annak bizonyítottsága esetén a Btk. 252. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő vesztegetés büntetettének¹⁵² megállapítására alkalmas, melyet dr. K. P. tettesként, K. M. bűnsegédként követett el. A Pesti Központi Kerületi Bíróság 1994. november 18. napján kelt, Bk. 2029/1994./3. számú végzésével a gyanúsítottak előzetes letartóztatására vonatkozó ügyészi indítványt elutasította.¹⁵³

A végzés rögzítette, hogy dr. K. P. a cselekményekkel kapcsolatosan ténybeli beismerő vallomást tett, részletesen nyilatkozott az Agrobank Rt.-nél alkalmazott hitelfolyósítási rendről. Mindkét gyanúsított eddigi magatartása arra utal, hogy az

¹⁵¹ Pesti Központi Kerületi Bíróság Bk. 2029/1994./3. számú jegyzőkönyv. 8. o.

¹⁵² Egykori tényállás: „250. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kérőjével vagy elfogadó-jával egyetért, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹⁵³ Pesti Központi Kerületi Bíróság Bk. 2029/1994./3. számú végzés. 1. o.

általuk tudomással bírt tényekről részletesen nyilatkoztak. Ebből következően a nyomozás, majd később a bírósági eljárás ténylegesen jelentőséggel bíró része nem a cselekmény bizonyítása, a terhelti vallomások cáfolata volt, hanem annak a jogkérdésnek az eldöntése, hogy a terhelték terhére rótt magatartás kimeríti-e a Btk. 252. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő vesztegetés büntettének törvényi tényállását. A vesztegetés bűncselekményhez kapcsolódóan a Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság 1994. november 28. napján kelt, 7. Bkf. 3301/1994.62. számú végzésével a Pesti Központi Kerületi Bíróság előzetes letartóztatásra irányuló ügyészi indítványt elutasító végzését helybenhagyta.

A határozat indokolása szerint dr. K. P. gyanúsított védőjének írásbeli észrevétele szerint dr. K. P.-vel szemben nem állapítható meg az alapos gyanú. A beadvány egyben arra is utal, hogy a vesztegetési bűncselekményekkel kapcsolatos alapos gyanú közlése súlyosan sérti a védekezéshez fűződő alkotmányos jogot, miután a gyanúsítottnak nem volt módja arra, hogy a védekezését előterjeszthesse. Ezzel összefüggésben a Fővárosi Bíróság az alábbiakra mutatott rá: dr. K. P. gyanúsított védője az észrevételeiben jelzett panaszt már előterjesztette a gyanúsított kihallgatásakor. Az iratokban nincs nyoma annak, hogy a panaszt elutasították volna vagy helyt adtak volna neki.¹⁵⁴ A nyomozás során előterjesztett panaszok elbírálása nem tartozik a kényszerintézkedésről dönteni hivatott bíróság hatáskörébe. A beadvány a védekezéshez fűződő jog megsértését az alapos gyanú hiányával összefüggésben taglalta, a bíróság végzésében viszont rámutatott arra, hogy dr. K. P. gyanúsított őrizetbe vételi határozata is utal a felmerült különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés büntettére.¹⁵⁵

A végzés kiemeli, hogy az első gyanúsított kihallgatás során az alapos gyanú tárgya ezzel azonos volt, tartalmazta az E-hitel-folyósítással kapcsolatos két eseményt is. A végzés részleteiben elemzi a gyanúsított kihallgatásakor az alapos gyanú tárgyát, illetőleg dr. K. P. ezzel kapcsolatos nyilatkozatát. Összegzőképpen a másodfokú bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a védekezéshez való jog – a védői állítástól eltérően – nem sérült. Kiemelést igényel a végzés azon megállapítása, miszerint a másodfokú bíróság utal arra, hogy az alapos gyanú tárgyát képező cselekmények jogi minősítésbeli változása nem sérti a védekezés jogát, ha a változott jogszabályba ütköző bűncselekmény megvalósítására utaló tényekkel szemben volt módja a gyanúsítottnak védekeznie, amiként ez a jelen ügyben is történt.

III.2.2. Bankvezér vádlottak

A Fővárosi Főügyészség az előzetes letartóztatás elrendelése után 1994. november 21. napján kelt határozatával dr. K. P. és további vádlottak bejelentett panaszait egyaránt

¹⁵⁴ Fővárosi Bíróság 7. Bkf. 3301/1994./2. számú végzése. 2. o.

¹⁵⁵ Uo. 3. o.

elutasította. Az indoklás rámutatott arra, hogy az első közlést követően az időközben beszerzett adatokra alapozva dr. K. P.-vel közösen legalább 3 rendbeli gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója valósította meg a bűncselekményeket, olyan módon, hogy ez az üzletszerűséget és bűnszövetségben történő vesztegetést egyaránt kimeríti. A Fővárosi Főügyészség határozatában pontosította a gyanúsítás közlését azzal, hogy az E-hiteleket nem az Agrobank bocsátotta ki, hanem kérelemre az Agrobank Rt. helyezte ki valójában az MNB által refinanszírozott hiteleket, amelyekhez pedig az üzletrészek átadását kötötte. Kiemelést érdemel, hogy maga a határozat is utalt arra, hogy a vesztegetés gyanúja a gyanúsított vallomása alapján is megalapozott.¹⁵⁶

A hűtlen kezelés büntette esetében úgy fogalmazott a vádlott, hogy az valósítja meg, aki vagyongazdálkodási szabályokat megszegve vagyoni hátrányt okoz. Az eljárás adatai (MNB-jelentés, revizori jelentés, tanúk vallomása, okirati bizonyítékok)¹⁵⁷ alapján viszont dr. K. P. sem a hitelkérelemnek elbírálásánál, sem az alaptőke emelésénél nem tartotta be a Pénzügyintézetekről szóló törvény¹⁵⁸ rendelkezéseit, sem saját bankja ügyrendjét.¹⁵⁹ A terhelt a vagyongazdálkodási szabályok megszegésével komoly károkat okozott, amelyek pontos mértékéről a teljes eljárás során véleményt és bizonyítékot lehetett gyűjteni.

Mindezekből az állapítható meg, hogy az ügyészség a hűtlen kezelés büntett tekintetében a gyanúsítást némileg pontosította oly módon, hogy a vagyoni hátrányt nem kötötte más társaságokhoz, illetőleg hangsúlyozta, hogy a vagyoni hátrány mértéke nem tisztázott. 1994. november 18. napján az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában tartott ülésen az eljáró ügyész kijelentette, hogy hűtlen kezelés büntette vonatkozásában az eljárás folyamatban van, és hangsúlyozta, hogy az ügyészség az indítványát vesztegetés miatt terjesztette elő.

Az elsőfokú bíróság széles körű bizonyítást folytatott le, több tárgyalási napon kihallgatta a vádlottakat, kihallgatott 68 tanút, számos okiratot ismertetett, s azokról az érintetteket nyilatkoztatta.¹⁶⁰ Az első tárgyalási nap 1996. április 16. napján volt, az ügyészi perbeszéd megtartására 1997. április 7. napján került sor. Azaz a hat hónapos nyomozást követően az elsőfokú bíróság közel egy éven keresztül folytatta le a bizonyítási eljárást. Ennek eredményeként az elsőfokú bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a vádlottak cselekménye nem meríti ki a Btk. 10. §-ban meghatározott társadalomra veszélyesség fogalmát.¹⁶¹ Az elsőfokú felmentő ítélet rögzítette, hogy a „vádlot-

¹⁵⁶ Fővárosi Főügyészség G. 12.894/1994./2,4. határozat. 2. o., 3. bekezdés

¹⁵⁷ Fővárosi Bíróság irattárában, a büntetőeljárás anyagához becsatolt mellékletei.

¹⁵⁸ A pénzügyintézetekről és pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény

¹⁵⁹ Fővárosi Főügyészség G. 12.894/1994./2,4. határozat. 2. o., 4. bekezdés

¹⁶⁰ Legfelsőbb Bíróság Bf. III.170/1998/5. számú ítélet. 3. o.

¹⁶¹ Lásd részletesen: Diós E.: Bankcsődök és bankárpercek. In: VIRÁG Gy. (szerk.): *OKRI Szemle*. 1. kötet. Budapest, 2009. 81–101. o.

tak cselekménye büntetőjogi értelemben egyáltalán nem veszélyes a társadalomra”,¹⁶² továbbá rámutatott arra is, hogy „ha a bíróság nem erre az álláspontra helyezkedett volna, a vádlottakat az ellenük emelt vád alól abból az okból kellett volna felmentenie, mert a vesztegetés törvényi tényállási elemei nem valósultak meg maradéktalanul”.¹⁶³

A vesztegetés tárgya az államhatalmi, igazgatási és igazságszolgáltatási viszonyaiban, valamint a társadalmi és gazdasági életben az ügyek elintézésének szabályszerű, előnnyel történő befolyásolástól mentes, részrehajlás nélküli módja és ezzel kapcsolatban az állami és egyéb szervek (szervezetek) működésébe vetett bizalom. A befolyásolás módja pedig az előny kérése és elfogadása az ügyintéző oldaláról, illetve az előny felajánlása és nyújtása pedig az ügyfél oldaláról. Az előnynek, amely leggyakrabban vagyoni jellegű – az ügyintéző személyes érdekkörében kell megjelenie, egy, az aktuálisnál kedvezőbb állapotot eredményezve. Akkor is így van ez, ha az előnyt nem a maga részére kéri, illetve kapja, hanem reá tekintettel más jut hozzá. Mind a két esetben arról van szó, hogy az ügyintéző valamely, működési körébe tartozó ügyet előnyért intéz, vagy nem intéz el, tehát tevékenységét a szűkebb vagy tágabb körben megjelenő személyes – vagyoni előny esetén egyértelműen – haszonszerzés motiválja. A vádlottak esetében azonban – mint az már korábban részletesen kifejtésre került – erről szó sem volt. A felmentés oka lehetett volna a Btk. 27. §-ban meghatározott tévedés is.

A vádlottak azon tevékenysége, hogy a bank által nyújtott E-hiteleket általában olyan háttérszerződések megkötéséhez kötötték, amelyekben a bankon kívüli cégek a kivásárolt cégből tulajdoni hányadhoz jutnak. A pénzügyintézet működését felügyelő szervek előtt már 1994 májusában – éppen az I. rendű vádlott tájékoztatása alapján – ismertté vált a bank által alkalmazott módszer. Ezt a biztosítéki formát nem ellenezték, illetve kifejezetten „üdvözölték”. Az egyes háttérszerződések ismeretének hiánya ezen a tényen nem változtatott, hiszen a felügyeletet gyakorló szerveknek abban kellett állást foglalniuk, hogy a bank érdekében harmadik cég köthet-e szerződést, a tulajdoni hányad a pénzügyintézetre és az általa nyújtott E-hitelre tekintettel kerülhet-e ezekhez a cégekhez, illetve hogy a bank vagyonának egy részét tarthatja-e bankon kívül. E kérdésekre különféle formákban ígert mondtak. Ennek alapján a vádlottak és velük együtt a bank egész vezetése joggal gondolhatták, hogy helyesen járnak el, amikor a bank érdekeit szem előtt tartva kialakított plusz biztosíték rendszerét alkalmazzák.¹⁶⁴

A Fővárosi Bíróság az 1997. június 10. napján kihirdetett ítéletével a vádlottakat 10 rendbeli, a gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által bünszövetségben, üzletszerűen elkövetett – egy esetben kötelességszegéssel, a II. rendű vádlott által bűnsegédként elkövetett – vesztegetés büntett miatt emelt vád alól felmentette.

¹⁶² Legfelsőbb Bíróság Bf. III.170/1998/5. számú ítélet. 5. o.

¹⁶³ Uo. 6. o.

¹⁶⁴ Fővárosi Bíróság 1. B. 309/1995/73. számú végzése. 120. o.

Az ítélet ellen az ügyész a vádlottak terhére, a bűnösség megállapítása, büntetés kiszabása miatt fellebbezést jelentett be, a fellebbezését a legfőbb ügyészség a BF. 1860/1997. számú átiratával fenntartotta. A fellebbezés lényege szerint az elsőfokú bíróság ítélete részben megalapozatlan, a tényállás hiányos, iratellenes megállapításokat tartalmaz. A legfőbb ügyészség átiratában utalt arra, hogy a Fővárosi Bíróság bűncselekmény hiányában mentette fel a vádlottakat, mivel álláspontja szerint – tekintettel a Btk. 10. §-nak (2) bekezdésére – a vádlottak cselekménye büntetőjogi értelemben egyáltalán nem veszélyes a társadalomra. A legfőbb ügyészség rámutatott arra, hogy a Fővárosi Bíróság jogi okfejtése téves, mivel a társadalom veszélyesség vizsgálatát általánosságban és elsődlegesen tette, hiszen ennek vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha a jogalkalmazó arra a következtetésre jut, hogy a vád tárgyát képező magatartás tényállásszerű.¹⁶⁵ Ezzel szemben a Fővárosi Bíróság arra a jogi álláspont-ra helyezkedett, hogy a vádlottak cselekménye nem diszpozíciószerű, mert a vesztegetés törvényi tényállásának elemei nem valósultak meg maradéktalanul.¹⁶⁶

A legfőbb ügyészség kiemelte, hogy fogalmilag kizárt egy nem tényállásszerű cselekmény társadalomra veszélyességének vizsgálata. Itt utalt arra is, hogy a jogi indokolásból nem derül ki egyértelműen, hogy az elsőfokú bíróság szerint mely tényállási elemek nem valósultak meg, mivel a Fővárosi Bíróság e körben csak arra utal, hogy a vesztegetés során az ügyintézőt vagyoni előny esetén egyértelműen haszon-szerzés motiválja, a vádlottaknál pedig erről szó sem volt.

Az ügyészségi álláspont szerint dr. K. P. mint I. rendű vádlott, általában már az első találkozó alkalmával közölte az E-hitelt igénylőkkel, hogy a hitel nyújtására csak akkor kerülhet sor, ha a privatizált vagyon egy részét térítés nélkül vagy jelképes ellenérték fejében az általa megjelölt cég nevében vagy magánszemély tulajdonába adják. Így a vádlott az Agrobank Rt. vezérigazgatójaként az előnyt a hitelengedélyezési eljárásban, azaz működési körében szándékosan kérte, így cselekménye kimerítette a vesztegetés büntett tényállását.

Az ügyészség, miután a cselekmény tényállásszerűségére vonatkozó jogi álláspontját kifejtette – a Fővárosi Bíróság jogi indokolására figyelemmel –, vizsgálta, hogy a vádlottak a vesztegetés törvényi tényállásának jogi tárgyát cselekményükkel veszélyeztették-e.¹⁶⁷ Az ügyészség arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vádlottak cselekményükkel a jogi tárgyat veszélyeztették, mivel nem az ügyfelek, kérelmezők hitelképességének volt meghatározó jelentősége, hanem hogy ki hajlandó vagyonának egy részét ellenérték nélkül másnak a tulajdonába adni.¹⁶⁸ Az elsőfokú bíróság ítéletében kifejtette azt, amit a formális jogsértés hiányával összefüggésben az ügyészség hangsúlyozott: hogy a különböző szerződések lehet, hogy formálisan megfeleltek a hatályos

¹⁶⁵ Legfőbb Ügyészség BF. 1860/1997. számú átirata. 3–4. o.

¹⁶⁶ Uo. 8. o.

¹⁶⁷ Uo.

¹⁶⁸ Uo. 9. o.

jogszabályoknak, de ténylegesen a bűncselekményből (vesztegetés) származó előny legalizálását szolgálták.¹⁶⁹

Az elsőfokú bíróság ítéletében utalt arra is, hogy a felmentés indoka a tévedés is lehetett volna. A legfőbb ügyészség ezzel összefüggésben kiemelte, hogy e körben a bíróság részletes indokolás nélkül mindösszesen a Btk. 27. §-át jelölte meg. Az indokolásból azonban arra lehet következtetni, hogy a vádlottak cselekményük társadalmi veszélyességében tévedtek. A legfőbb ügyészség hangsúlyozta, hogy a vádlottak a pénzintézet működését felügyelő szerveket csak általánosságban tájékoztatták. Arról a vádlottak egyike sem informálta e szervek vezetőit, hogy a közbejövő, harmadik felet képviselő cégek ellenérték nélkül szerzik meg, illetve kívánják megszerezni a hitelkérők által megvásárolt vagyon egy részét. Erre a büntetőjogi felelősséget részletekre ki nem terjedő tájékoztatásra egyébként is csak 1994 májusában, a vád tárgyát képező cselekmények megvalósítását követően került sor.¹⁷⁰ A vádlottak tudomással bírtak magatartásuknak a büntetőjog által tilalmazott voltáról.

A Legfelsőbb Bíróság Bf. III. 170/1998/5. számú ítéletével a Fővárosi Bíróság I. B. 309/1995/73. számú ítéletét – az ügyészségi álláspontnak megfelelően – megváltoztatta, és a vádlottakat bűnösnek mondta ki 11 rendbeli gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által üzletszerűen és bűnszövetségben – ebből 2 esetben köteleességszegéssel – elkövetett vesztegetés büntetében, melyet a II. rendű vádlott bűnsegédként követett el.¹⁷¹ A bíróság az I. rendű vádlottat főbüntetésként 2 év börtönbüntetésre, a II. rendű vádlottat 1 év 6 hónapi börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását 3 évi próbaidőre felfüggesztette.¹⁷²

A Legfelsőbb Bíróság mint másodfokú bíróság határozata ellen a terheltek védője felülvizsgálati indítványt terjesztett elő. A felülvizsgálat tárgyában tartott nyilvános ülésre – sajtótudósítás szerint – dr. K. P. szürke rabruhában, mint a baracskai fogház kultúrfelelőse jelent meg. Ugyanezen tudósítás szerint dr. K. P. az utolsó szó jogán kijelentette, hogy őket ártatlanul ítélték el. Az I. rendű vádlott szerint nem az ő szégyene volt, hogy rendkívül koszos ruhában állították a bíróság elé.¹⁷³ A Legfelsőbb Bíróság 1999. április 19. napján kihirdetett végzésével a Legfelsőbb Bíróság mint másodfokú bíróság Bf. III.170/1998/5. számú ítéletét hatályában fenntartotta.¹⁷⁴ Ezzel a bírósági döntéssel a terheltek által bizalmi kéznek ne-

¹⁶⁹ Legfőbb Ügyészség BF. 1860/1997. számú átirata. 16. o.

¹⁷⁰ Uo. 19. o.

¹⁷¹ Legfelsőbb Bíróság Bf. III. 170/1998/5. számú ítélet. 1–5. o.

¹⁷² A Legfelsőbb Bíróság a Fővárosi Főügyészség G. 12.894/1994. számú vádirata 10. pontját 10/A., 10/B. alpontra bontotta, így a rendbeliséget ehhez igazította.

¹⁷³ TOROKS M.: Az Agrobank-ügy harmadszor – Az utolsó ítélet előtt. *Magyar Narancs*, 1999. április 15. https://magyarnarancs.hu/belpol/az_agrobank-ugy_harmadszor_az_utolso_itelet_elott-62806?pageld=68 (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 01.)

¹⁷⁴ Uo.

vezett hitelnyújtási konstrukció végérvényesen vesztegetésként vonult be az igazságszolgáltatás történetébe.¹⁷⁵

III.2.3. Az egykori fővárosi főügyész véleménye az ügyről

Dr. Bócz Endre volt fővárosi főügyészként az előzetes letartóztatás kezdeményezését ennyi év távlatából hibának tartja, nem elhallgatva azt, hogy az előzetes letartóztatás előterjesztését megakadályozhatta volna. „[B]ár megtehettem volna – nem tiltottam meg.”¹⁷⁶ Az akkori döntésének okaként a vesztegetési ügyek nyomozási módszertanát jelölte meg, amely valójában egy rögzült rutint jelentett. Az ügyészség korrupciós ügyekben általában a terheltek előzetes letartóztatására tesz indítványt. Ennek indoka az összebeszélés veszélye, a bizonyítás sikerének biztosítása. A konkrét ügyben azonban az okirati bizonyítékok már rendelkezésre álltak, a terheltek pedig ténybeli beismerő vallomást tettek. Az eljárás egészére egyébként jellemző volt, hogy a tényállás megítélésében a vád és a védelem igen közel állt egymáshoz, az ügy jogkérdésben való döntést igényelt.¹⁷⁷

Ilyen előzmények után – dr. Bócz Endre emlékezete szerint – a gyanúsítottakat, köztük a 67 éves II. rendű terhelte megbilincselve vitték az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában tartott ülésre. Az ülés elhúzódott, majd a bíróság az erre irányuló ügyészi indítványt elutasította. Ezt megelőzően a terheltek hosszasan várakoztak a bíróság folyosóján jelentős számú sajtóképviselő jelenlétében. Tovább fokozta a kedélyeket, hogy az indítvány elutasítására ellenére a gyanúsítottakat bilincsben szállították vissza a fogdába. Ez a közbiztonság nyilvánvalóan újabb támadási felületet biztosított, erősítve ezzel az eljárás koncepciósnak titulált jellegét. A közvélemény hangulatát tovább szította, hogy a híradások már arról számoltak be, hogy az igazságügyi miniszter a köztársasági elnök által adott kegyelmet nem jegyezte ellen, így az I. rendű vádlott megkezdte a büntetésének letöltését. Az ügynek ezzel sem lett vége, mivel a sajtót bejárta az I. rendű vádlottról a felülvizsgálat tárgyában tartott ülésen szürke rabruhában készült fotó is. Azóta is felbukkannak időnként az ügyvel kapcsolatos cikkek, tanulmányok, ezzel is fenntartva a folyamatos kételyt a döntés helyességét illetően.¹⁷⁸

A terheltek következetesen végig azt vallották, hogy a bank érdekeit tartották szem előtt, a bank pénzügyi helyzetét kívánták stabilizálni egy olyan megoldás kidolgozásával, amely mind a hitelt nyújtó, mind az azt igénybe vevő fél számára elfo-

¹⁷⁵ Legfelsőbb Bíróság Bfv. X. 16/1999./6. számú végzés. 1. o.

¹⁷⁶ Dr. Bócz E.: Az Agrobank-per – más megvilágításban. *Ügyvédvilág*, 2013. május 23. <https://jogaszvilag.hu/életmod/a-bankarperek-tanulsagai/#footnote> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 01.)

¹⁷⁷ Uo.

¹⁷⁸ Uo.

gadható. A terheltek meggyőződése volt, hogy a bizalmi kéz intézmény kialakításával törvénybe ütköző cselekményt nem követnek el. A jogerős bírósági döntés szembe-sítette őket azzal, hogy a bank helyzetének stabilizálására a plusz biztosíték kikötésével rossz eszközt választottak, mivel valójában egy sajátos vesztegetési konstrukciót hívtak életre.

III.2.4. Az eset összegzése, tanulságok

A rendszerváltás idején megszülető bankok a jelen esettanulmányból levonható következtetések alapján rendkívül nehezen kezelték a hitelezési rizikókat. A pénzüzetek közül az Agrobank kiválasztását egyrészt az indokolta, hogy a céggel szembeni hivatali eljárások komplex képet adnak a szabályozási problémákról; másodsorban a kiemelt médiafigyelemből fakadó nyilvánossági kritériumok pedig szemléltetik a demokratikus berendezkedés kihívásait; harmadrészt a bank vezetőinek stratégiai döntései alapján betekintést nyerhetünk az 1990-es évek sokszor kiszámíthatatlan piaci helyzeteibe és állami, illetve gazdasági szereplők beláthatatlan kockázatokat vállaló tevékenységébe.

A hús évvel ezelőtti banksődök komplex vizsgálatát az indokolja, hogy az elemzésen keresztül ráláthatunk az állami hitelpolitika makroszintű mozgására.

Az 1990-es években a bankok informális hatalmi státuszát gyengítette, hogy a pénzüzetek tőkeellátottsága rendkívül gyenge volt. Az Agrobankkal szembeni eljárás fókuszában álló Egzisztencia-hitelek az új magánvállalkozók megsegítésére szolgáltak, amelyet az igénybe vevő gazdasági szereplők rendszerint arra fordítottak, hogy kivásárolják a számukra értékes állami cégeket vagy azok egyes részeit. A privatizációs folyamatban magánfelhasználású vállalkozásokká transzformálódott egykori állami cégek bevételeiből a hitelkérelmezők több esetben rövid idő alatt vissza tudták volna fizetni a bank számára a kamatokkal együtt a hiteleket. Az Egzisztencia-hitelek kedvező kamatozása, rendkívül hosszú lejáratú kölcsönszerződések voltak, így a pénzüzet által feltőkésíteni szándékozott vállalkozók, gazdasági vezetők nem is gondoltak a hitelek mielőbbi visszafizetésére. Az Egzisztencia-hitelek nyújtásához gyakorlott pénzügyi szakemberekként az Agrobank vezetői feltételül szabták, hogy követett tulajdonosként kerüljenek be azon cégekbe, amelyeket a felvett pénzüsszegekből vásároltak fel a kérelmezők. A korabeli gazdasági életet érintő jogi szabályozás hiányosságai miatt kézenfekvőnek tűnt az Agrobank vezetői számára, hogy saját személyükhöz kapcsolódó cégeken, illetve azok holdingján keresztül jussanak hozzá ezekhez a tulajdonosi jogosítványokhoz.

III.3. A Globex-ügy: az évezredforduló Magyarországnak banki csalása

A rendszerváltás évében először kft.-ként, majd részvénytársasági formában létrejött a Globex-cégháló, amely magas presztízsértékű ingatlanbefektetésekre alapulva fejlesztési beruházásokat valósított meg. A szocreál hangulatú SZOT-üdülők a modern luxust jelképező házakká avanszálódtak annak a Globexnek köszönhetően, amely az évtized második felére már brókerházként kedvező kamatozású lakossági kötvényeket bocsátott ki. A közigazdász végzettségű Vellai Györgyi, illetve a filmipari háttérrel rendelkező Vajda László közösen olyan cégbirodalmat hoztak létre, amely a rendszerváltás után az első látványos és komoly kisbefektetői aggodalmakat keltő módon ment csődbe. Az alábbi esettanulmányban elsősorban az elsőfokú törvényszéki dokumentumok alapján szemléltetjük, hogy az akkori szervezett és gazdasági bűnözés elleni rendőri csúcsszerv, az ORFK SZBEI Gazdaságvédelmi Főosztály miként is látta és láttatta a lakosság számára csúfos kudarccal végződő gazdasági csődöt, amelybe végül a vádlottakon túl több lekötelezett, érintett fél is belebukott.

III.3.1. A Globex indulása a büntetőeljárás anyagai szerint

1989-ben hozta létre a Németországból hazatelepülő Vajda László operatőr és a közigazdász Vellai Györgyi azt a kft.-t, amelyet a rendszerváltást követő időszakban már részvénytársaságként, jelentős tőkeemelések mellett meghatározó céggként működtetett. Az 1990-es évek derekára a különböző ingatlanbefektetések a korszak meghatározó jelentőségű üzletbereinek a törekvéseit szimbolizálták, hiszen a Globex mint jelentős tőkepiaci vállalkozás kifejezetten a luxusingatlanok elterjesztésében volt érdekelt.¹⁷⁹ A rendszerváltást követően a Globex az általános és befektetési bank részvételével kimozdította a szereplőket, hogy a Globex Általános Befektetési Szövetkezetet hozza mozgásba. Az 1990-es években meghatározó vállalkozás a 7 milliárdos mérlegfőösszeg mellett budai ingatlanokkal rendelkezett.

A cég saját ügyfelei számára a főváros elitkörnyékein (Rózsadomb, Duna-part, illetve Gellérthegy) olyan telekportfóliót gyűjtött össze, ahova érdemes luxusingatlanokat építeni. Az új politikai és gazdasági elit számára építendő házak és lakások mögött meghúzódó koncepció lényege, hogy a rendszerváltás hatására évekig magas infláció ellenére a telekárak rendkívül alacsonyak voltak, a már kész lakások piaci

¹⁷⁹ A rendszerváltás után létrejövő tökehiányos vállalkozások saját tőkeerejüket ún. szellemi apportok (speciális tudásformák alkalmazhatósága a piaci viszonyok között) integrálásán túl azzal érték el, hogy saját ingatlanbecslőjükön keresztül különféle minőségű ingatlanokat kapcsoltak a vállalkozáshoz.

kínálatából pedig hiányoztak a jó minőségű, a felső tízezer számára potenciális otthonok. A lakásépítéseket ugyan meglehetősen magas áron végezték, ám csak szemléltető példaként a XII. kerületben, a Kelenhegyi úti lakóparkban egymillió forintért lehetett lakáshoz jutni, noha a piaci árak évekkel később érték utol a Globex által kínált eladási árakat.¹⁸⁰

A Globex Tervező és Beruházó Rt. megalakulását követően a fentieknek köszönhetően a társaság főépítésze egyben igazgatósági tag is lett. Az V. rendű vádlott szintén még a Globex Kft. fennállása során, 1991-ben került kapcsolatba a II. rendű vádlottal, számviteli területen közreműködött a társaságban, majd a Kft. Rt.-vé való átalakulását követően már igazgatósági tagként felügyelte a pénzügyi, számviteli területet. A VI. rendű vádlott a 22-es számú tanúnak, a Globex Általános Befektetési Szövetkezet igazgatótanácsi elnökének hívására került a Befektetési Szövetkezethez, ahol irodavezetőként, illetve pénztárosként dolgozott. A Szövetkezeti Nyugdíjpénztárnak megalakulásától kezdődően igazgatótanácsi tagja volt, majd 1997. december 19. napjától kezdődően az igazgatótanács elnöke lett. A VII. rendű vádlott újsághirdetés útján került 1996-ban a Globex Brókerház Rt.-hez könyvelőnek, majd megalakulásától kezdődően a Szövetkezeti Nyugdíjpénztár könyvelésében is közreműködött. 1997. december 19-én az igazgatótanács tagjává választották.¹⁸¹

III.3.2. A Globex-cégcsoport kialakulása és működése

A Globex-cégcsoport kialakulásának előzményei 1989-re nyúlnak vissza, amikor II. rendű vádlott a 21-es számú tanúval és további két személlyel közösen megalapította a Globex Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.-t. A társaság fő tevékenységi köre az ingatlanfejlesztés volt, e cég keretében valósult meg az egyébként a II. rendű vádlott tulajdonát képező, Budapest II. kerület Völgy utca 16–18. szám alatti ingatlanberuházás.

A vállalkozás sikeres működésének eredményeként a társaságnak rövid időn belül lehetősége nyílt a tevékenységét nagyobb volumenű beruházások megvalósítására alkalmas társasági formában folytatni, ezért 1991. december 31-én a 21-es számú tanú és a II. rendű vádlott 120 000 000 forint alaptőkével létrehozta a Globex Tervező és Beruházó Rt.-t, amely átalakulással jött létre a Globex Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. jogutódjaként. A társaság által folytatni kívánt magas tőkeigényű tevékenység finanszírozására az Globex Tervező és Beruházó Rt. külső források bevonásának lehetőségét kereste. E célból több hitelintézettel is kapcsolatba került, azonban a társaság által megvalósítani célzott ingatlanfejlesztési projektekhez a hitelintézeti szféra sem tudott elégséges forrást biztosítani, ezért az alapítók olyan, több

¹⁸⁰ BENCE O.: Gellért-hegy. Népszabadság, 2000. augusztus 29. 28. o.

¹⁸¹ Fővárosi Bíróság 4. B. 356/2001/284. 16. o.

gazdasági társaságból álló vállalatcsoport létrehozását határozták el, amely saját források bevonásával képes lehet tevékenységének finanszírozására.¹⁸²

Az így létrejövő cégcsoportba tartozott a már említett Globex Tervező és Beruházó Rt., a Globex Brókerház Értékpapír Forgalmazási Rt. (Globex Értékpapír-forgalmazó és Befektetési Rt.), a Pannónia Befektetési Alapkezelő Rt. és a Globex Mix Transbeton Kft. mellett a vállalatcsoport tevékenységét koordináló Globex Holding Vagyonkezelő és Befektetési Rt., amely egyúttal a Globex-csoportba tartozó egyéb társaságok többségének egyszemélyes tulajdonosa is volt, illetve azzá vált. A cégcsoporton belüli munkamegosztásban, a cégcsoport céljainak megvalósításában mindegyik gazdasági társaságnak megvolt a maga sajátos szerepe. Az Állami Bankfelügyelet 1994. február 8-án kelt értesítése alapján a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. tv. 4. § (1) k), m), n) és o) pontja tekintetében a társaságot a pénzügyintézeti tevékenységet is végző jogi személyekről vezetett nyilvántartásba felvette. A részvénytársaság 300 000 000 forint alaptőkével jött létre, az alapítók a II. rendű vádlott, illetve a 21-es számú tanúval voltak 250 000 000 forint, illetve 50 000 000 forint vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával.

Az alapító okirat a társaság igazgatóságának tagjait a II. rendű vádlott mint elnökö-vezérigazgató, 21-es számú tanú és V. rendű vádlott mint gazdasági vezérigazgató-helyettesek személyeiben jelölte ki. Az I. rendű vádlott 1994. május 20-tól került az igazgatóság tagjai közé, egyben a társaság általános vezérigazgató-helyettese lett. 1996 májusában IV. rendű vádlottat az igazgatóság, III. rendű vádlottat pedig a felügyelő bizottság tagjai közé választották.¹⁸³

Az igazgatóság elnöke és a vezérigazgató önállóan, míg az igazgatóság többi tagja és az igazgatóság által feljogosított alkalmazottak közül bármelyik kettő együttesen volt jogosult cégjegyzésre. 1995. május 26-án a Közgyűlés az alaptőke – a társaság jegyzett tőkén felüli vagyona terhére – 3 100 000 000 forintra történő emeléséről határozott, az e tárgyban benyújtott változásbejegyzési kérelmet azonban a cégbíróság elutasította, így az alaptőke-emelés bejegyzésére a Globex Holding Rt. felszámolásának elrendeléséig nem került sor.

1997. október 1-jétől a Globex Holding Rt. egyszemélyes részvénytársaságként működött, egyetlen részvényese a Globex Holding Deutschland AG volt, amelynek képviselőjében II. rendű vádlott járt el. A Globex Holding Rt. a vállalatcsoport irányító funkcióját látta el. Ennek során felkutatta a lehetséges projekteket, mérlegelte azok megvalósítási feltételeit, várható jövedelmezőségét, lebonyolította a beruházásokhoz szükséges engedélyeztetési eljárásokat, ellenőrizte a megvalósítás folyamatát. Az adott projekttől függött, hogy a kivitelezés a Globex Holding Rt. vagy egy önállóan e célra alapított gazdasági társaság, „projektcég” keretein belül valósult meg.

¹⁸² Uo. 41. o.

¹⁸³ Uo. 40–55. o.

A társaság másik fő tevékenységi köre az építőipari beruházások mellett a pénzügyi szolgáltatások nyújtása volt, azonban végső soron ez is az ingatlanfejlesztésekhez kapcsolódott. E körben elsődlegesen a társaság által kibocsátott Globex-1998, illetve Globex-2000 kötvények értékesítéséből származó összegek jelentettek komoly forrást a beruházások kivitelezéséhez. A részvénytársaság – és ezzel az egész vállalatcsoport – tényleges irányítását a szervezeti keretektől függetlenül az I. rendű és a II. rendű vádlottak látták el, döntéseik javarészt az I. rendű vádlott közvetítésével jelentek meg az igazgatóság többi tagja, illetve az alkalmazottak előtt. A központosított irányítás gyakorlását az is elősegítette, hogy egyrészt a vállalatcsoporthoz tartozó gazdasági társaságok, illetve a Szövetkezeti Nyugdíjpénztár székhelye a Budapest XII. kerület Királyhágó tér 8–9. szám alatt, 1997 júliusától kezdődően pedig a Budapest V. kerület Vörösmarty tér 8. szám alatt volt, másrészt a Globex-csoportba tartozó gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek, illetve felügyelő bizottsági tagjainak többsége javarészt ugyanabból az I. és a II. rendű vádlottak által ismert és a cégcsoporthoz kötődő személyi körből került ki.¹⁸⁴

A kérdéses személyi körbe tartozó, az igazgatóság tagjának megválasztott IV. rendű vádlott, illetőleg a felügyelő bizottság tagjai közé választott III. rendű vádlott az előzőekkel összhangban a társaság tényleges irányításában, illetőleg az igazgatóság ellenőrzésében nem vett részt, az ehhez szükséges szakértelemmel nem rendelkezett, e funkcióik ellátását csak az I. rendű vádlott nyomatékos kérésére vállalták, és csupán másodlagosnak tekintették a tényleges munkakörük mögött. A Globex-csoporthoz tartozó egyéb gazdasági társaságoknál betöltött tisztségeik ugyanígy névlegesek voltak. Az V. rendű vádlott a cégcsoport egyes cégeiben igazgatósági tagként szintén nem rendelkezett valódi döntési kompetenciával.

A Globex Brókerház Értékpapír Forgalmazási Rt.-t 1993. szeptember 20-án hozta létre a II. rendű vádlott, majd az Állami Értékpapír Felügyelet 1993 késő őszen hagyta jóvá a társaság üzletszabályzatát, és engedélyezte részére az értékpapír-kereskedelmi és -forgalomba hozatali tevékenység folytatását.

Az részvénytársaságot az alapítók 100 000 000 forint alaptőkével alapították, amelyből a II. rendű vádlott vagyoni hozzájárulása 90 000 000 forint, a 21-es számú tanúnak pedig a vagyoni hozzájárulása 10 000 000 forint volt. A társaság igazgatóságának elnöke – a még a cégbejegyzést megelőzően módosított alapító okirat értelmében – az I. rendű vádlott lett, akit később vezérigazgatónak is megválasztottak. Az igazgatóság elnöke és a vezérigazgató önállóan, míg az igazgatóság tagjai, valamint az igazgatóság által feljogosított alkalmazottak közül bármelyik kettő együttesen volt jogosult cégjegyzésre. 1994. március 23-án a Globex Holding Rt. megszerezte a Globex Brókerház Rt. (GÉB Rt.) valamennyi részvényének tulajdonjogát, így a társaság a továbbiakban egy-személyes részvénytársaságként folytatta működését. 1997. június 16-án a társaság alaptőkéjének 1 100 000 000 forintra történő emelését határozta el, amelyet a cégbíróság

¹⁸⁴ Fővárosi Bíróság 4. B. 356/2001/284. 132. o.

1998. március 17. napján jegyzett be. 1998. február 1-jétől a társaság cégneve GÉB Rt.-re, vagyis Globex Értékpapír-forgalmazó és Befektetési Rt.-re változott. Az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet 1998. február 17. napján kelt 75.008/1998. számú határozatával engedélyezte a GÉB Rt. részére az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapírtőzsdéről szóló 1996. évi XI. tv. 4. §-ában meghatározott befektetési szolgáltatások teljes körének nyújtását.¹⁸⁵

A társaság céljai között szerepelt, hogy széles körű értékpapír-kereskedelmet bonyolítson, értékpapír-kibocsátásokban vegyen részt, illetve hogy működésével elősegítse a vállalatcsoport pénz- és tőkepiaci tevékenységét, befektetési politikáját. Ennek keretében a Globex Brókerház Rt. (GÉB Rt.) forgalmazta a Globex Holding Rt. által kibocsátott Globex 1998 és Globex 2000 kötvényeket, valamint a Pannónia Alapkezelő Rt. által létrehozott Rezidencia I. és Rezidencia II. Ingatlanbefektetési Alap által kibocsátott befektetési jegyeket. Ezen túlmenően a Globex Brókerház Rt. portfóliókezelési és egyéb tőzsdei tevékenységéből származó eredménye forrásként szolgált a cégcsoport elsődleges céljának megvalósításához.

A társaság irányítási struktúráját – a cégcsoportot érintő stratégiai döntések meghozatalában minden esetben részt vevő, de a Globex Brókerház Rt. tevékenységi körét érintő szaktudással nem rendelkező II. rendű vádlott tudtával és hozzájárulásával – teljes mértékben az I. rendű vádlott irányította. Az operatív döntések meghozatalába az igazgatóság egyéb tagjait nem vonta be, a megtartott igazgatósági ülések formálisak voltak, azokon tényleges döntés nem született. A központosított irányítás keretében a Globex Brókerház Rt. által megkötött portfóliókezelési szerződések alapján csak az igazgatóság elnökének szóbeli vagy írásbeli utasítására történhetett ügyletkötés. Ugyancsak formálisan működött a felügyelő bizottság, amely így a törvényben meghatározott funkcióját, az igazgatóság ellenőrzésének feladatát sem volt képes ellátni.

A Pannónia Befektetési Alapkezelő Rt. 1993. október 27-én jött létre. A vállalatcsoport struktúrájában a Pannónia Befektetési Alapkezelő Rt. funkciója az volt, hogy ingatlanbefektetési alapok kialakításával az alapok portfóliójába olyan ingatlanokat szerezzen, amelyeken a cégcsoporthoz tartozó egyéb társaságok – a Globex-csoport alapvető céljának megfelelően – nyereséges ingatlanfejlesztést hajthatnak végre. Az igazgatóság és a felügyelő bizottság működése e társaságnál is formális volt, miként a Tanácsadó Testületé is, amely mindössze egy ülést tartott, így a Pannónia Befektetési Alapkezelő Rt. alapító okiratában meghatározott feladatait sem láthatta el. A befektetési alapkezelő tevékenységét ténylegesen a II. rendű vádlott és az I. rendű vádlott irányította, az így meghozott döntések az I. rendű vádlott mint tanácsadó testületi elnök közvetítésével jutottak el a társaság vezető tisztségviselőihez.¹⁸⁶

Az alapító okirat a társaság igazgatóságának tagjává a tulajdonosokat, valamint a IV. rendű és V. rendű vádlottakat jelölte ki. Az igazgatóság elnöke a II. rendű, míg

¹⁸⁵ Uo. 61. o.

¹⁸⁶ Uo. 74. o.

a felügyelő bizottság egyik tagja az I. rendű vádlott lett. Az igazgatóság elnöke önállóan, míg az igazgatóság többi tagja együttesen volt jogosult cégjegyzésre. A társaság fő tevékenységi köre az építési, épületfenntartási és -karbantartási tevékenységre terjedt ki. A részvénytársaság jogelődje létezése idején, illetve működésének kezdeti időszakában alapvetően megrendelésre végzett építőipari tervezési és kivitelezési tevékenységet. 1993–1994-től a társaság elsődlegesen a Globex-csoport keretein belül kivitelezendő ingatlanberuházások döntő többségének fővállalkozójaként tevékenykedett.

A Globex Tervező és Beruházó Rt. szétválása eredményeképpen 1992. augusztus 26-án 20 000 000 forint törzstőkével létrejövő másik gazdasági társaság a Reálbau Kft. volt. 1993 októberében a társaság egyszemélyes kft.-ként működött tovább, egyetlen tagjává a Globex Tervező és Beruházó Rt. vált, cégneve ezzel egyidejűleg Globex Mix Transbeton Kft.-re változott. A társaság tevékenységi köre a betongyártás volt, e vállalat látta el betonnal a Globex-csoport beruházásában megvalósuló építkezéseket.¹⁸⁷

Az évtized közepére a 20% feletti banki kamatok mellett az értékesítés területén engedményeket kellett tenni, mivel alacsony maradt a lakások iránti kereslet. Az építési árakhoz képest is alacsony eladási árak miatt a cég egyre több költséget fordított marketingre és reklámra, hogy a piacképes érdeklődést kialakítsa. A kettős szorításból az I. és II. rendű vádlottak sajátos előremenekülési módszerrel kívántak kitörni. Ezt oly módon érték el, hogy 1996-ban a cégcsoport tulajdonosai újabb, németországi székhelyű társaság alapítását határozták el, egyfelől külföldi források bevonásával, másfelől pedig a környező országokban történő ingatlanfejlesztési projektek tervezésével. Az így létrejövő társaság és a Globex Holding Rt. egyúttal feladataikat is megosztották egymással. Ennek alapján a továbbiakban az üzleti célú ingatlanfejlesztés – így többek között a Hotel Rózsadomb Rt. keretében megvalósuló szállodaépítés vagy a Rózsakert bevásárlóközpont – az újonnan alapított Globex Holding Deutschland AG feladatkörébe tartozott, míg a Globex Holding Rt. kizárólag a rövidebb megtérülési idejű és kisebb volumenű lakásberuházásokért felelt, köztük a Kútvölgyi Kft. keretében kivitelezett ingatlanprojektért. A németországi székhelyű részvénytársaság megalapításától kezdődően a II. és az I. rendű vádlottak javarészt Németországban tartózkodtak.

III.3.3. A Globex-ügy – bírósági ténymegállapítások

Az I. rendű vádlott bűnösségét az eljárás során nem ismerte el. Vallomása szerint a vádiratban írt, a Lesandro Kft.-vel kötött szerződésekre könyveléstechnikai okokból, a Globex Holding Deutschland AG alaptőke-emelése kapcsán volt szükség. A szerződések aláírására a tulajdonosok utasították, és ő csak a tulajdonosok tájékoztatása

¹⁸⁷ Fővárosi Bíróság 4. B. 356/2001/284. 18. o.

alaján ismerte az ügylet rendeltetését, amely a következő volt: a tőkeemelés során az ahhoz apportként szolgáltatott értékpapírokat a Globex-cégcsoport egyes tagjaitól első lépésben egyetlen Globex-céghez kellett koncentrálni, amely a B-Hill Ingatlanhasznosító Kft. volt. Miután Németországban az alaptőke-emelés bejegyzése megtörtént, akkor az apportként szolgáltatott értékpapírok visszakerültek ahhoz a társasághoz, amely eladta azokat a B-Hill Ingatlanhasznosító Kft.-nek.¹⁸⁸

A fenti ügylet során az apportként szánt értékpapírok eladása nyomán a Globex Brókerház Rt.-nek követelése keletkezett a B-Hill Ingatlanhasznosító Kft.-vel szemben. Az I. rendű vádlott számára ismeretlen okokból a könyvelő azt mondta, hogy ez könyvelési szempontból nem megfelelő, a követelést el kell adni valamilyen más értékpapírré cserébe, és később, miután a Globex Holding Deutschland AG tőkeemelése lezajlott, „vissza kell csinálni” az ügyletet.

A Lessandro Kft.-vel kötött ügyletek kapcsán elmondta, hogy az International Energy Saver Corporation és a Sterling Commercial Bank Ltd. részvényeit nem látta, a 60-as számú tanú azonban arról tájékoztatta, hogy ezek létező részvények, amelyek a páncélszekrényben voltak elhelyezve. Soha nem nézte meg azokat az értékpapírokat, amelyek vonatkozásában szerződést kötött, maximálisan megbízott kollégáiban. A IX. rendű vádlottat nem ismerte, a kérdéses szerződések aláírásánál nem is voltak jelen együttesen, de azt tudta, hogy a IX. rendű vádlott üzleti kapcsolatban állt a Globex Brókerház Rt.-vel.

A Király Korona részvényekre kötött szerződések vonatkozásában úgy nyilatkozott, hogy a Király Korona Rt. a valóságban is létezett, üzleti partnere volt a Globex Holding Rt.-nek, két szerződést kötött a Király Korona Rt.-vel. Az egyikben kölcsönt nyújtott a Király Korona Rt.-nek, amely fedezetül óvadékként letétbe helyezte 33 900 000 forint névértékű saját részvényeit.

A részvények az I. rendű vádlott tudomása szerint a Globex Holding Rt. páncélszekrényében voltak elhelyezve. A másik szerződés alapján – mivel a Király Korona Rt. a kölcsönszerződésből eredő kötelezettségeinek nem tett eleget – a Király Korona részvények a Globex Holding Rt. tulajdonába kerültek, amely a későbbiekben értékesítette azokat. A részvények Globex Holding Rt. általi eladása visszavásárlási jog kikötésével történt. Arra már nem emlékezett, hogy az eladás alkalmával a részvények tényleges átadásra kerültek-e. Az I. rendű vádlott a X. rendű vádlottat ismerte, megismerkedésükre azonban csak az ügyletkötést követően került sor, konkrétan 1997 végén – 1998 elején, amikor az I. rendű munkát keresett. A Globex Holding Rt. munkaviszonyt létesített vele, a bevásárlóközpontokért felelős projektigazgató lett.

A IX. rendű vádlott elmondása szerint 1997-ben régi ismerőse, a X. rendű vádlott közvetítésével került kapcsolatba az I. rendű vádlottal, illetve a Globex-cégcsoporttal, mégpedig olyan módon, hogy egy vonyarcveshegyi csárda megvásárlásához keresett

¹⁸⁸ Uo. 69. o.

valakit, aki hajlandó lenne hitelt nyújtani. Ezután felvette a kapcsolatot az I. rendű vádlottal, aki hajlandónak mutatkozott rá, hogy a Globex Brókerház Rt. megvegye a csárdát úgy, hogy az üzemeltetője a IX. rendű vádlott legyen.

Az ezzel kapcsolatos egyeztetések során az I. rendű vádlott baráti szívettséget kért tőle, nyomozati vallomása szerint azért, hogy a Globex Brókerház Rt. 1997. évi mérlegét pozitívan tudja zárni. Ennek értelmében a IX. rendű vádlottnak részvényekre vonatkozó adásvételi szerződéseket kellett aláírnia, oly módon, hogy egyszerre írta alá a részvények eladására és megvásárlására irányuló szerződést. Összesen 40–50 darab ilyen szerződés készült, mert egy-egy értékpapírügylet kapcsán 8–10 verziót állítottak fel a Globex Brókerház Rt. részéről, ugyanis amikor az I. rendű vádlott elutazott, nélküle nem tudták eldönteni, hogy melyik lesz a megfelelő. Végül ezek közül az egyiket aláírta, a többit pedig megsemmisítették. A szerződéseket eleinte az I. rendű, később V. rendű vádlott írta alá. Az okiratokból ő is kapott példányt, amelyet azonban megsemmisített. A szerződések célját nem értette, de nem is foglalkozott azzal. Tudomása szerint a konkrét adásvétellel érintett részvények valóban léteztek, de azokért ténylegesen nem fizetett, azokat fizikailag nem kapta meg. A fentiek alapján az adásvételi szerződés az ő véleménye szerint is hamis volt. Az aláírt szerződések egyikét sem használta fel semmilyen módon.

A nyomozás során tanúként tett vallomásában a később a IX. rendű vádlottal kapcsolatban elmondta az I. rendű vádlott, hogy 1996-ban vagy 1997-ben ismerkedett meg vele, és miután a IX. rendű vádlott elmondta neki, hogy követelésvásárlással, értékpapírokkal foglalkozik, akkor ennek hatására az I. rendű további kollégáknak mutatta be. Tudomása szerint a IX. rendű vádlott a Technotrade Kft. nevében járt el a követelésvásárlás során. A követelésvásárlással kapcsolatos, a IX. rendű vádlott cége és a Globex Holding Rt. közti konkrét szerződésekről nem tudott, csak hallomásból értesült arról, hogy ezek valamilyen értékpapírral kapcsolatos ügyletek voltak.

III.3.4. A szakértői vélemények megállapításai

Az 1-es számú és a 2-es számú szakértői véleményben foglaltak szerint a Globex-cégcsoport tagjai között intenzív gazdasági tevékenység folyt. Ezen ügyletek jellemzően értékpapírok – így a társaságok részvényei és Rezidencia befektetési jegyek – kölcsönös adásvételéből, illetve egymás tartozásainak átvállalásából álltak. Az is előfordult, hogy a csoport egyik tagja által befogadott számlát a csoport másik tagja rendezte. A cégcsoporton belül ilyen módon összetevődő követelésállományt a 3-as számú szakértő tehát leegyszerűsítő módon, ám a lényegét megragadva nevezte kölcsönnyújtásnak.

A Globex Brókerház Rt. az általa a Lesandro Kft.-től 1997. december 31-i dátumozással ellátott adásvételi szerződés alapján 2 000 000 000 forintért megvásárolt 2 000 000 000 forint névértékű International Energy Saver Corporation részvényt

azonnal rákönyvelte a soproni önkormányzattal szembeni tartozást kimutató számlára. 1998 januárjának végén a részvényeket visszavette a számláról, majd rögtön a Globex Holding Rt. felé biztosított kölcsönök számláján mutatta ki követelésként. Mindezek a tények alátámasztják a 3-as számú szakértőnek abban a vonatkozásban tett megállapítását, hogy az 1997. évi könyvelés az akkori értékpapírban megmutató hiány ellensúlyozására szolgált. A Globex Brókerház Rt. hasonló technikát alkalmazott az 1997. december 31-i keltezésű adásvételi szerződéssel megvásárolt, 1 313 760 000 forint névértékű Sterling Commercial Bank Ltd. részvények kapcsán is, amelyekből még ezen a napon 201 000 000 forint névértékű részvényt a XI. kerületi önkormányzat, 119 000 000 forint névértékű részvényt pedig a XII. kerületi önkormányzat számlájára könyvelt fel.

A fenti könyvelési eljárás a Globex Brókerház Rt. portfóliókezeléssel kapcsolatos eljárásának felel meg. Hasonlóan az International Energy Saver Corporation részvényekhez, 1998 januárjában ezen értékpapírok is visszavételre kerültek az említett számlákról, és a Globex Holding Rt.-nek adott kölcsönök között jelentek meg. A szakértők a rendelkezésükre bocsátott okiratok alapján azt is megállapították, hogy a részvényeket, illetve az azokat kibocsátó gazdasági társaságokat sem a Magyar Nemzeti Bank, sem a Budapesti Értéktőzsde, sem pedig az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet nem ismeri, amely alapján ezek nyilvános forgalmazásáról sem lehetett szó.

Mindezek alapján a Király Korona részvényekre adásvételi szerződést kötő feleknek 1996. december 31-én nem lehetett tudomásuk arról, hogy a cégbíróság a Király Korona Rt. cégbejegyzési kérelmét el fogja utasítani. A szakértők álláspontja szerint, ha jogilag lehetséges ilyen módon a bejegyzés alatt álló részvénytársaság részvényeire adásvételi szerződést kötni, akkor a szerződéseket a számviteli szabályok szerint a nyilvántartásokban rögzíteni kell. A beszerzett okiratok alapján megállapítható, hogy a Sterling Commercial Bank Ltd., illetve az International Energy Saver Corporation részvényeket kibocsátó társaságok nem léteznek.

III.3.5. Az ítélet

Az ORFK Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatósága által a 2000 őszén a Globex-ügyben megindított nyomozást a következő év elején fejezte be, majd a Fővárosi Ügyészség a tárgyévn nyarán meg is vádolta a Globex vezetőit és alkalmazottait. Az elsőfokú eljárás arra fókuszált, hogy a befektetőktől átvett értékpapírokat sajátjukként kezelték, továbbá fiktív szerződéseket kötöttek olyan nem létező értékpapírokra, amelyek papíron való felmutatásával kívánták az említett befektetők bizalmát fenntartani. Az elsőfokú eljárás majdnem öt évet vett igénybe, talán ennek is köszönhetően a II. rendű vádlott ügyvédje, Bánáti János védőbeszédében már szinte a kapitalizmus áldozataiként állí-

totta be a terhelteket.¹⁸⁹ A vádiratban különösen nagy, illetve jelentős és nagyobb értékekre elkövetett sikkasztások szerepeltek.

Az ügyet tárgyaló bíró, Varga Zoltán ítéletének indoklásában szorosan kapcsolódott ezekhez a védői narratívákhoz, olyan enyhe büntetéseket szabott ki, amelyeket a terheltek valójában előzetes letartóztatásuk idején már kitöltöttek. Az I. rendű két év négy hónapra, míg a II. rendű vádlottat egy év nyolc hónapra ítélték, ám az ügyészség fellebbezése alapján a Fővárosi Ítéletábrán folytatódott a büntetőeljárás. A másodfokon eljáró bíró, Nehrer Péter ítéleti indoklásában arra koncentrált, hogy a vádlottak a korabeli piaci helyzetben nem a rentábilis befektetéseket helyezték előtérbe, hanem költségigényes tevékenységük bűnös úton való elleplezését. Az ítéletábra tanácsa még a tárgyalás végén azonnali bilincseléssel járó letartóztatást rendelt el, mivel az I. rendű vádlottat hét, a II. rendűt pedig hat évre ítélte. A Legfelsőbb Bíróság 2009. év elején új eljárásra kötelezte a jogalkalmazókat, így végül a Fővárosi Bíróság 2010. februárjában ítélt. Tóth Éva bírónő indoklása szerint nem lehetséges a vádlottak bűnös tevékenységét bizonyítottság hiányában megítélni, így csak az I. rendű vádlott szembesült letöltendő börtönbüntetéssel. A II. rendű vádlott a számára kiszabott négyéves büntetést az előzetes letartóztatásában már letöltötte, míg az I. rendű hatéves büntetéséből pár hónapot le kellett töltenie 2011. év végéig.¹⁹⁰

III.4. Hitelezési csalások a magyar vállalkozások gyakorlatában

III.4.1. Bevezetés – a tőkeszegény és bizalomhiányos piac

A modern nemzetépítés gazdasági oldalán az állami és profitirányultságú szervezetek többször és visszatérően sajátosan értelmezték a közös, vagyis az állami és magáncélú befektetéseket.¹⁹¹ A XIX. század végétől egészen a 2000-es évekig, vagyis az európai uniós csatlakozásig, az éppen modernizálódó Magyarországon a kereskedelmi bankok szembesültek először a fent említett sajátos bűncselekmény-sorozattal.¹⁹² Nagy számban jöttek létre vállalkozások a rendszerváltást követő tőkeszegény és bizalomhiányos piacon, amelyek potenciális beruházóként és hitelfelvevőként jelentek meg. A piacgazdaság feltételeinek kialakítása során jelentősen erőre kapott a rejtett gazdaság mint a szocialista teljes foglalkoztatottság megszűntével járó informális kapcsolatokból

¹⁸⁹ SZENVEDI Z.: Ismét kérik a globexesek kiadását. *Magyar Nemzet*, 2003. február 25. 17. o.

¹⁹⁰ Lásd: INZELT A.: A gazdasági bűnözés főbb jellemzői Magyarországon a rendszerváltás után. In FAZEKAS M. (szerk.): *Jogi Tanulmányok*. 1. kötet. Budapest, 2010. 429–438. o.

¹⁹¹ KULUNCSICS T.: Csalás hitelnyerés céljából. *Büntető Jog Tára*, 6. (1883) 23., 363–364. o.

¹⁹² SZAKOLCZAI Á.: Hitelezési csalás. *Jogtudományi Közlöny*, 30. (1895) 12., 94–95. o.

építkező kisebb volumenű szereplők tevékenysége.¹⁹³ A rendszerváltás utáni magyar állam befolyásos gazdasági elitjének szelekciója a politikai szférához is kapcsolódó privatizáció alapján jött létre.¹⁹⁴ Az 1990-es években Kornai János meglátásai alapján a fekete- és szürkegazdaság kezdeti években történő megizmosodását¹⁹⁵ követően a kormányzatok saját gazdaságpolitikájuk részévé tették az új cégek feltökésítését.¹⁹⁶ Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a vállalatok stabilitása lehetővé tette, hogy a rövid lejáratú kereskedelmi, illetve a hosszabb távú beruházási hiteleket szakszerűen el lehessen különíteni.

Az előbbi két típus sajátos elegyének számított, a hitelezés speciális területének, amikor a vállalkozások számára forgóeszközök, valamint áru beszerzése érdekében hiteleket nyújtottak. Az ezeket igénybe vevő cégeknél a hitelek fedezetéül maguk a beszerzendő eszközök vagy az áruféleségek szolgáltak. Visszatérő problémaként jelentkezett, hogy ezen hiteleket felvevő cégek fizetéseképtelenné váltak, így azok végelszámolása vagy felszámolása kezdődött meg. A különböző bankok mint hitelezők minden jogszerű eszközt igénybe próbáltak venni, hogy a kihelyezett összeget minél nagyobb arányban visszazerezzék. Felmerült a gyanú több banknál a hitel felvételt követően csődöt jelentő cégek miatt, hogy a végelszámolás során a fedezet eltüntetése tervezetten zajlik.

Ezt a speciális gazdasági, vállalati bűnelkövetést feltételező tényállás a hazai jogrendben az 1987. évi III. törvény emelte be a hatályos Büntető Törvénykönyvbe a vagyon elleni bűncselekmények tárgykörét gazdagítva. A rendszerváltást követően az 1994. évi IX. törvénnyel ez a büntetőjogi tényállás átkerült a gazdasági bűncselekmények közé.¹⁹⁷ A szűk egy évtizedes joggyakorlat alapján a tényállás elemeit úgy módosították, hogy a korábban benne szereplő csalárd módon való elkövetési magatartás kikerült belőle, ennek köszönhetően lehetővé vált jogdogmatikai szempontból az elkövetés eshetőlegesen szándékkal való elkövetése. A büntetési tételt 3-ról 5 évre felemelték. A fenti szempontok arra engednek következtetni, hogy az 1987. január 1-jével bevezetett kétszintű bankrendszerben a pozíciót kereső és találó kereskedelmi bankok hitelezési gyakorlatát kívánták kiemelten védeni.¹⁹⁸ Büntetőügyekre szakosodott ügyvédek rendszeresen jártak el ilyen ügyekben, ezekben jellemzően azokat a magyar bankokat képviselték, amelyek képviselője során a követeléskezelés idején a bűncselekmények gyanúját ők maguk fedezték fel. Kizárólag a feljelentések megté-

¹⁹³ LACKÓ M.: *Egy rázós szektor: rejtett gazdaság és hatásai a poszt-szocialista országokban háztartási áramfelhasználásra épülő becslések alapján*. Budapest, 2000. 33. o.

¹⁹⁴ CSITE A. – KOVÁCH I.: *A privatizáció. Új gazdasági elit és a vállalati tulajdon*. In: KOVÁCH I. (szerk.): *Hatalom és társadalmi változás. A poszt-szocializmus vége*. Szociológiai tanulmányok. Budapest, 2002. 27. o.

¹⁹⁵ KORNAI J.: *Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében*. Budapest, 1989. 20–35. o.

¹⁹⁶ LÉVAY M.: *Penal Policy, Crime and Political Change*. In: SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 117–153. o.

¹⁹⁷ KOLLÁR ZS.: *A finanszírozási csalások kriminalisztikája*. Budapest, 2008. 8–12. o.

¹⁹⁸ MADAI S.: *A csalás büntetőjogi értékelése*. Budapest, 2011. 20. o.

tele helyett az ilyen típusú ügyek megjelenésekor még inkább az egyes ügyek büntetőjogi tisztázásával, illetve azok kezelésével bízták meg őket.

III.4.2. A váderedményes bizonyíthatóság kérdése

Az elmúlt évtizedekben hazánkban a finanszírozási csalások váderedményes bizonyíthatósága a gépjárműekkel kapcsolatban elkövetett cselekmények esetén valósult meg. Az ettől független eszközökre és ingóságokra történő hitelfelvételek esetében a nyomozó hatóság kevés alkalommal járt sikerrel. A rendszerváltást követően az autós lízingszerződéseken keresztül történő visszaélések elszaporodását nem pusztán az új gazdasági szabályozások segítették elő, hanem az a törvényi rendezés, hogy a gépkocsikra elkövetett ilyen típusú bűncselekmények külön törvényi tényállásként szerepeltek.

Az 1990-es évektől egészen az európai uniós csatlakozásunkig terjedő időszakban az egyik legismertebb és leginkább gyakoribb módszer úgy foglalható össze, hogy az eljárás alá vont személyek adott esetben a valóságban nem is léteztek. Több, hitelek nyújtó bankfiókot pedig párhuzamosan kerestek meg. Egy-egy értéktárgyra alapuló többszörösen és párhuzamosan történő meghitelezés alapját az adta, hogy ezek az eszközök nem rendelkeztek központilag szabályozott nyilvántartással, így nem voltak ellenőrizhetőek az erre épülő csalások. A szocialista világrendszer bukása után az európai és nemzetközi keretszabályozásokhoz való csatlakozással a 2010-es évek Magyarországon már felszámolódtak az ilyen típusú elkövetések.¹⁹⁹ A funkcióját veszített technikák azonban új típusú tilalmazott magatartásokat szültek, amelyek főként a legálisan működő cégek nevében eszköz- és egyéb forgótőkére fókuszáló hitelfelvételekben kulminálódtak.

A rendőri nyomozások a banki hitelezési és csődeljárások gyakorlata alapján a következő meglátásokat alakították ki: a vállalkozások számára forgóeszközök, illetve áru beszerzése érdekében nyújtanak hitelt, és a hitel fedezetét maga az eszköz vagy az áru jelenti. Előfordulhat azonban, hogy a hitelt igénylő cég fizetéseképtelenné válik, és végelszámolását vagy felszámolását rendelik el. Ebben az esetben a bank mint hitelező minden jogszerű eszközt igénybe vesz annak érdekében, hogy a kihelyezett hitelt a lehető legnagyobb arányban visszakapja.²⁰⁰ Vannak azonban olyan esetek, amikor a végelszámolás vagy felszámolás során a fedezet olyan módon tűnik el, amely bűncselekmény gyanújának lehetőségét veti fel. Ezekben az esetekben az ügyvédi irodák – a sértett bankok képviselőitében – feljelentést tesznek a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságnál.

¹⁹⁹ Dr. HOLÉ K.: *Europol és jogállam. Biztonságunk ára*. Budapest, 2008. 154–163. o.

²⁰⁰ MOLNÁR G.: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest, 2009. 537 o.

III.4.3. Az esettanulmány módszertana és az elkövetők módszerei

A kutatás az egyes büntetőeljárások hivatalos iratainak elemzésére, valamint az ügyekben járatos szakértőkkel készült interjúk anyagaira alapul.²⁰¹ A végelszámolások és felszámolások során elkövetett vélelmezett jogsértések egyik fő oka az, hogy maguk a bankok nem megfelelő alapossgggal jártak el, és lehetőséget biztosítottak a jogi környezet alapos ismeretével rendelkező magasan képzett elkövetőknek arra, hogy a jogszerűség látszatát fenntartva, vagy annak megszgyéjén mozogva szerezzék meg a bedólt hitelek fedezetét nyújtó értékeket. A bankok olyan mértékben óvatlanok voltak ezekben az ügyekben, hogy fennáll annak a lehetősége, hogy akár a hitelek kihelyezésénél, akár a követelések elsődleges kezelésénél a részük-ről eljáró munkatársak vonatkozásában is a visszaélések gyanúja merülhet fel.

Az ügyvédi irodák segítségével összehangolt informális hálózat olyan profi és felkészült módon működött, hogy a bűncselekmény legtöbbször nem volt megállapítható. Hosszadalmas jogi procedúra végén, a vagyon teljes kimentése után kerülhetett csak sor a hitelezők igényeinek kielégítésére. Mindezek mellett a korlátozott információk alapján is nyilvánvaló az, hogy a cégek vagyonának kimentése során a jól ismert bűncselekményeket – körbeszámlázás, fiktív cégeladás, fiktív számlázás, visszadátumozott szerződések – előszeretettel és alapos ismeretekkel használják. Teszik ezt olyan bonyolult és átláthatatlan módon, mely a felderítést nagyban akadályozza. Szakértői interjú készültek az Ügyvéd interjúalany1-gyel, valamint a vele szakmai kapcsolatban álló Ügyvéd interjúalany2-vel,²⁰² amelyek alapján megismerhetjük a fedezetelvonásos ügyeket, illetve a csődbűncselekményeket, vagyis a hitelezési csalásokat.

Az említett, védőként dolgozó személyek több pénzintézetrel is kapcsolatban álltak, vagyis széles körben tettek szert formális és informális ismeretségre felszámoló cégek munkatársai között is. Olyan ügyekkel is kapcsolatba kerültek, ahol a felszámolás során rendkívül gyakran találkoztak olyan cégekkel, valamint ezekben dolgozó személyekkel, akik az eszköz- és forgóhiteleket igénybe vevő cégektől az érintett bankokon át egészen a felszámolóig terjedő hálózatnak a tagjai voltak. Vizsgálatunk az e cégekre, személyekre, bankokra és eszközökre vonatkozó forgóhitelezési láncolatokra irányult. Az alábbi elemzés során minden szereplő vonatkozásában fiktív rövidítést alkalmazunk.

III.4.4. Az esetek szövevényes láncolata és a központi figura, a T. Kft.

A szakértői interjúalanyok – egymástól függetlenül – számoltak be arról, hogy munkájuk során, hitelezési csalásos ügyekben gyakran találkoztak a T. Kft. felszámoló

²⁰¹ A szakértői interjúk 2019 és 2020 között készültek, amelyeket jelenleg állományban lévő, illetve nyugdíjazott, gazdaságvédelmi területen dolgozó rendőrszolgálatokkal, valamint ilyen ügypéccsokkal foglalkozó védőügyvédekkel készítettünk.

²⁰² Az interjúalanyok anonimitásának megőrzése érdekében nevüket nem közöljük, ehelyett valamennyi interjúalanyt foglalkozása megjelölésével és egy számmal azonosítunk be.

céggel, amelyben egy F. R. nevű személy szintén érintett volt. A cég és az eljáró személy feltűnését az említett ügyekben sajátos indikátorként értelmezték, hiszen joggal valószínűsítették a felszámolásokkal kapcsolatban, hogy különféle bűncselekmények elkövetése is megvalósult. A hatóság felé a későbbiekben tett feljelentések alapján kiderült számukra, hogy a 2000-es évek közepétől több megyében párhuzamosan zajló csődeljárások során visszatérő felszámoló cégeként jelentkezett a T. Kft., továbbá ennek egyik alkalmazottja, az F. R. nevű személy. A különböző hatáskörű és illetékességű rendőri szervek a Btk. 297 § (1) bekezdés alapján tartozás fedezetének elvonása²⁰³ miatt indították meg a nyomozásokat.²⁰⁴ Az országos szinten, több megyében párhuzamosan történő visszaéléseket több esetben feltárták, viszont a lefolytatott eljárások során tapasztalt problémák miatt a védőügyvédek tevékenysége még aktívabbá vált. A fenti szervezett és gazdasági bűnözésre szakosodott rendőri szervezetet arról kívánták meggyőzni az érdekelt felek, hogy az ő informális pozíciójukból kiindulva kezdeményezzenek több megyei hatósággal, valamint sértett feleket képviselő ügyvédi irodákkal olyan összehangolt együttműködést, amelyek a büntetőeljárások sikeres befejezését eredményezhetik.²⁰⁵ A T. Kft. – az alább bemutatott illegális hálózati működése alapján – rendszerint megkapta azokat a nagy összegű, eszközökkel és termékkel rendelkező végelszámolásokat vagy felszámolás alá eső cégeket, amelyekből az említett végelszámoló a cég vagyont legális keretrendszerbe ágyazva próbálta átmenteni olyan vállalkozásokba, melyek mögött valójában továbbra is a T. Kft.-ban érdekelt személyek álltak.

Az egész országra kiterjedő nyomozások kezdeti nehézségei miatt megvalósult egy rendkívül fókuszált szervezeti figyelem a szereplők részéről, ennek köszönhetően pedig lehetővé vált érvényes és átfogó következtetések megtétele.²⁰⁶

III.4.4.1. Első eset

A 2010-ben nyomozást rendeltek el, mert a B. iroda D. E. védője saját leterheltsége miatt S. J. ügyvédet ajánlotta be a D. Bank Zrt. számára.²⁰⁷ A cég meghatalmazottjaként eljárva az utóbbi személy feljelentést tett a Btk. 297. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő tartozás fedezetének elvonása büntett gyanúja miatt. A feljelentésben foglaltak szerint a D. Bank Zrt. jogelődje, az E. Bank Nyrt. a 2000-es évek

²⁰³ „297. § (1) Aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetétől szolgáló vagyont elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

²⁰⁴ GAL I. L. – SINKU P.: Dinamikus és statikus pénzmosás – egy új tényállás kritikai elemzése. *Magyar Jog*, 55. (2008) 3., 129–139. o.

²⁰⁵ Forrás: Rendőr interjúalany3.

²⁰⁶ Lásd: TÓTH M.: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, 2002.

²⁰⁷ A büntetőeljárásokban érintett gazdasági szereplők fiktív névre történő átnevezésével tesszük lehetővé az interjúban szereplők védelmét, ugyanakkor biztosítjuk az olvasó számára az áttekinthetőséget.

derekán kötött magas összegű hitelszerződéseket. Ezek kiutalását a TG. Zrt. úgy kapta meg, hogy a hitelek visszafizetésére reális eséllyel a gazdasági társaság a pénzügyintézet felé már a kezdetekben sem rendelkezhetett. A kihelyezett hiteleket kezesség, keretbiztosítéki jelzálogszerződések, valamint keretbiztosítéki ingó zálogszerződések biztosították. 2009-ben a bank felmondta ezeket a hiteleket, amikor a TG. Zrt. egyben saját magára nézve érvényes felszámolását is elrendelte. A D. Bank Zrt. bejelentette 900 millió euró összegben saját hitelezői igényét. A felszámoló tájékoztatása szerint a részére átadott zárómérlegben a társaság tárgyi eszközöket nem szerepeltetett, vagyis a biztosítékul szolgáló eszközök kikerültek a TG. Zrt. tulajdonából, így a hitelező a zálogjogát érvényesíteni nem tudta.

A nyomozás során megállapították, hogy a gazdasági társaság korábbi ügyvezetője F. R., a bank által nyújtott hitelek fedezetéül felajánlott egy, a cég egy másik megyében található telephelyén lévő, 12 millió forint értékű 60 tonnás hídmérleget, annak ellenére, hogy annak tulajdonjogával nem a TG. Zrt., hanem a GH Leasing Zrt. rendelkezett. Mindezek alapján F. R.-t gyanúsítottként hallgatták ki a Btk. 318. § (1) bekezdésébe ütköző és az (5) bekezdés a) pontja szerint minősülő csalás²⁰⁸ büntett elkövetésének megalapozott gyanúja miatt.

F. R. szerepének a pontos meghatározását először nehezítette, hogy büntetlen előéletű személyként hivatkoztak rá, azonban korábban büntetve volt közokirat-hamisítás, számvitel rendjének megsértése és adócsalás miatt. Ezekben az ügyekben pedig különböző nyomozó hatóságok ugyanilyen tényállások alapján keresték. A nyilvántartás adatai alapján F. R. számos céghez köthetően, több tartozás fedezetének elmulasztása, csődbűncselekmény, sikkasztás miatt elrendelt büntetőeljárásban szerepelt tanúként, illetve több közokirat-hamisítás, csődbűncselekmény, csalás, tartozás fedezetének elmulasztása miatt elrendelt eljárásban szerepelt gyanúsítottként. A 2010-es évek elején elfogatóparancsot is kiadtak ellene.²⁰⁹

²⁰⁸ „318. §

- (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el.
  - (2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha a csalás kisebb kárt okoz, vagy a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó csalást a) bünszövetségben, b) közveszély színhelyén, c) üzletszerűen, követik el.
- [A 318. § (3) bekezdését az 1987: III. törvény 42. §-ának (2) bekezdése hatályon kívül helyezte.]
- (4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a csalás nagyobb kárt okoz, b) a kisebb kárt okozó csalást a (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott módon követik el.
  - (5) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a csalás jelentős kárt okoz, b) a nagyobb kárt okozó csalást a (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott módon követik el.
  - (6) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a csalás különösen nagy kárt okoz, b) a jelentős kárt okozó csalást a (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott módon, követik el.
  - (7) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a) a csalás különösen jelentős kárt okoz, b) a különösen nagy kárt okozó csalást a (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott módon, követik el.”

²⁰⁹ Forrás: Rendőr interjúalany1.

Gyanúsítottként kívánták továbbá kihallgatni T. M.-t, aki a TG. Zrt. vezérigazgatója volt 2008-ban, és ennek során értékesítette a gazdálkodó jelzálogjoggal megterhelt árukészletét. T. M. hollétét az eljárás során nem sikerült megállapítani, ellene az eljárást távollétében folytatták le. A nyomozás során keletkezett iratokat 2011. év végén vádemelési javaslattal küldték meg az ügyészség részére, a vádemelés viszont hosszú ideig elmaradt. A D. Bank Zrt. feljelentései mellett a hazánkban szintén széles körű hitel- és kereskedelmi politikát folytató R. Bank Zrt. is a Btk. 297. § (1) bekezdésébe ütköző tartozás fedezetének elvonása büntett miatt több alkalommal fordult a fővárosi rendőrség szerveihez. Az általuk tett feljelentés adatai szerint a R. Bank Zrt. 2009-ben két forgóeszközhitel-szerződést kötött a MFK. Zrt.-vel. A hitelszerződések biztosítékát képezte a gazdasági társaság teljes vagyonán, ingó dolgokon és készleteken alapított keretbiztosítéki jelzálogjog. A hitelfelvetelek után két évvel opciós szerződés keretében vételi jogot alapítottak a MFK. Zrt. tulajdonában lévő nyomdaipari gépekre. A hitelszerződések 2011-ben lejártak anélkül, hogy a társaság eleget tett volna a hitel-visszafizetési kötelezettségének. A következő tárgyévben egy megyei törvényszék Gazdasági Kollégiuma elrendelte az MFK. Zrt. felszámolását, melynek végrehajtására a T. Kft.-t jelölte ki. A felszámoló cég képviselőjében eljáró dr. M. M. felszámoló biztos levélben úgy tájékoztatta a R. Bank Zrt.-t, hogy tulajdonjogát nem tudják elfogadni, azt részben vitatják a birtokba adás megtörténtének hiányára hivatkozással. A pénzügyi sértetti feljelentése alapján a hatóságok felé megközelítőleg 600 millió forint értékben fogalmaztak meg vagyoni hátrányt.²¹⁰

A R. Bank Zrt. a MFK. Zrt. székhelyén lévő gépek és berendezések leltározásával és állapotfelmérésével megbízott cég képviselője 2012 tavaszán jelent meg a székhelyen, ahol azt tapasztalta, hogy három tehergépjárművel kb. 22 000 kilogramm nyomdai papírt szállítanak el a MÉH-be. M. B. kérdésére a helyszínen lévő K. F. felszámoló azt a közlést adta, hogy hivatalosan senkinek sem adtak engedélyt a papírok elszállítására, így a történet tisztázása érdekében értesítették a rendőrséget. K. F. úgy döntött 2012 tavaszán, hogy ismeretlen tettes ellen lopás büntett miatt feljelentést tesz. Ennek hatására a bejelentés szerint illetékes rendőrkapitányság nyomozást rendelt el lopás bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt. Az eljáró hatóság a T. Kft. által benyújtott iratok alapján nem látta egyértelműnek azt, hogy a hivatalos irat kinek pontosan milyen tulajdonát fedi le, mivel a bank által még a korábban is működő céggel kötött szerződések zálogjogának esedékes érvényét kellett tisztázni.²¹¹

Ebben a konkrét büntetőeljárásban kiderült, hogy a végelszámolással kapcsolatosan többszörös probléma elé nézett az R. Bank Zrt. Azok a gépek, melyek még az említett vállalkozás működése során a bank tulajdonába kerültek, fizikailag a felszámolt cégnél maradtak, csakúgy, mint azon termékek és egyéb eszközök, melyek egyébiránt

²¹⁰ Forrás: Rendőr interjúalany4.

²¹¹ Forrás: Rendőr interjúalany6.

a hitel fedezetét jelentették. Az ügyel kapcsolatosan a T. Kft. által kijelölt K. F.-t, a megbízó az általa tett feljelentést követően visszahívta, ám az új felszámoló mindenféle együttműködéstől elzárkózott, ő egyébként a vállalkozás egyik tulajdonosa is volt. Mivel pedig a felszámoló, aki birtokon belül volt, nem volt hajlandó biztosítani a bank azon jogát, hogy a saját tulajdonát, illetve a hitele fedezetét legalább leltározhassa (biztonsági őrséggel lezárta a telepet), ezért a bank attól tartott, hogy a felszámolás során ezen tárgyak eltűnhetnek. Ennek megakadályozása érdekében a kerület jegyzőjénél birtokvédelmet kezdeményeztek, amelyről határozat is született. Ezt azonban a T. Kft. képviselői nem voltak hajlandók átvenni, ezzel a kézbesítési vélelem beálltának bekövetkezte miatt hetekre el tudták húzni a birtokba adás időpontját. A felszámoló tehát az együttműködés helyett mindent megtett azért, hogy a tulajdonos és hitelező bank képviselőjét az eszközök közelébe engedje.

III.4.4.2. Második eset

Az R. Bank Zrt. a kiválasztott ügyek között több esetben felmerült az C.M. Kft., az M.C. Kft. és a Jobb Kft. részére nyújtott hiteleknel. A gazdasági társaságok képviseletében K. P. 2009 telén keretbiztosítéki jelzálogszerződést kötött az R. Bank Zrt.-vel, valamint keretbiztosítéki jelzálogjogot alapítottak a cégek a Hegyvidék kerületben található raktárhelyiségekben tárolt készletekre. K. P. az említett három gazdasági cég nevében összesen megközelítőleg 300 millió forint hitelt vett fel, amelynek visszafizetésére nem került sor. Időközben megindították a gazdasági társaságok végelszámolását, melynek lefolytatására a bíróság mindhárom gazdálkodó esetében a MFK. Zrt. felszámolásához hasonlóan a T. Kft.-t jelölte ki. A nyomozást a tartozás fedezetének elvonása bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt folytatta le és fejezte be ismeretlen tettes ellen a nyomozó hatóság.²¹²

A nyomozás során beszerzett adatok szerint a cégcsoport könyvelését B. M. végezte, aki tanúként elmondta, hogy 2010-ben a cégekből 140 millió forintnyi összeg ment ki 5 darab számlán keresztül a S. Zrt. és a TT. Kft. részére. Említésre méltó, hogy a S. Zrt. vezérigazgatója az az R. L., aki egyébként más cégei kapcsán kapcsolatban állt a T. Kft.-vel. Szintén meg kell említeni, hogy egy B. D. nevű személy ebben az ügyben az R. Bank Zrt.-t több alkalommal megkereste a T. Kft. nevében mint fizetésképtelenségi szakértő. A cégnyilvántartás szerint B. D. volt egyébként a TT. Kft. ügyvezetője.²¹³

B. D. észak-magyarországi vállalkozó a 2010-es években szintén büntetlen előéletűnek minősült, noha korábbi büntetése miatt hatályban lévő hátrányos jogkövetkezmények még fenn álltak vele szemben. Korábban elítélték hűtlen kezelés és szám-

²¹² Forrás: Védőügyvéd2.

²¹³ Forrás: Védőügyvéd1.

vitel rendjének megsértése miatt. A nyilvántartás adatai alapján B. D. számos céghez köthetően, több tartozás fedezetének elvonása, csalás, hűtlen kezelés miatt elrendelt büntetőeljárásban szerepelt tanúként, mely szinte minden esetben a felszámolói munkájához kapcsolódott.²¹⁴

A rendelkezésre álló adatok szerint a cég korábbi ügyvezetője, K. P. a cég készleteiben álló vagyont két cégbe kimentette, majd ezután a cég fizetéseképtelenné vált. Érdekes módon a felszámoló pontosan az a cég lett, melyben a vagyonkimentés kedvezményezettjei érintettek. Egyértelműen felmerül annak a gyanúja, hogy K. P. még a végelszámolás előtt összejátszott azon személyekkel, akik ahhoz a T. Kft.-hez kötődtek, amely később a fizetéseképtelen cégek végelszámolását lefolytatta. Ez egyértelműen felveti annak a lehetőségét, hogy a felszámoló cég irányítottan kapta meg mindhárom K. P.-hez köthető cég végelszámolását.

III.4.4.3. Harmadik eset

Egy másik rendőrkapitányság gazdaságvédelmi osztálya ugyanebben az évben, vagyis 2010-ben eljárást indított lopás bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt ismeretlen tettes ellen. A rendelkezésre álló adatok szerint a feljelentést követő évben, vagyis 2011-ben megközelítőleg ötezer tonna étkezési búza tűnt el a TB. Zrt. által közraktározásba vett étkezési búzából, melyet az AB. Kft. helyezett el ott. A búza a TR. Bank Zrt. tulajdona volt, összértéke meghaladta a négyszázmillió forintot. Az ügy háttéréről megállapítható, hogy az AB. Kft. 2011 második felétől egyértelműen fizetéseképtelenné vált, ezért előbb elrendelték a végelszámolást, majd a felszámolását.²¹⁵

A cégnek milliárdos összegű hitele volt különböző pénzügyi intézetek felé, amelynek fedezete többek között maga a termény is volt. Közvetlenül a végelszámolás előtt zavaros, nem egyszer, megkérdőjelezhető pénzügyi manőverekkel a hitelek fedezete eltűnt, minden lehetséges értéket kivontak a cégből. Ebben nyilvánvalóan részt vett az AB. Kft. mögött álló cégcsoport tulajdonosi köre is, köztük P. D. Á., a GyA. Zrt. vezérigazgatója is. A hitelezőkkel a cégtulajdonosi csoport megbízása alapján a kapcsolatot F. R. tartotta. P. D. Á. a fővárosban élő jogász, akit korábban elítélték számvitel rendjének megsértése miatt. Az adatbázisban szereplő információk alapján P. D. Á. több esetben sértettként szerepelt vagyon elleni bűncselekmények miatt folytatott eljárásokban.²¹⁶ Meg kell jegyezni, hogy P. D. Á. érdekelt a F. R. által vezetett Híd-csoportban is, továbbá gyanúsított volt egy 2009-ben indított eljárásban, amelyben megközelítőleg 8 milliárd forint sikkasztás történt. A bűncselek-

²¹⁴ Forrás: Rendőr interjúalany4.

²¹⁵ Forrás: Rendőr interjúalany6.

²¹⁶ Forrás: Rendőr interjúalany6.

mény elkövetése során a DX. Kft. három banktól vett fel hitelt, ám a hitel fedezetét képező műtrágya eltűnt.²¹⁷

III.4.4.4. Negyedik eset

Egy dunántúli rendőr-főkapitányságon elrendeltek egy feljelentéskiegészítést az NT. nevű cég feljelentése alapján, eszerint az RP. Zrt. felszámolására kijelölt PE. Kft. megbízásából T. B. felszámolóbiztos járt el. T. B. a hitelezők számára nem adott át semmilyen vagyontárgyat, azt azonban lehetővé tette számukra, hogy a felszámolás alatt álló gazdasági társaság által átadott ingóságokat megtekintsék. A feljelentő észlelte, hogy az egyik nagy értékű nyomdagépet időközben egy sokkal rosszabb minőségűre és alacsonyabb értékűre cserélték, amin a márkanévet is átirták. A feljelentő ezt jelezte a felszámoló felé, aki ígéretet tett a helyzet tisztázására és az eredeti gép visszaszerzésére.²¹⁸

Az RP. Zrt. részére a feljelentő NT. cég különféle nyomdagépeket adott lízingbe, azonban a lízingdíj nem fizetése miatt 2011. szeptember 2-án a szerződés felmondásra került. Az RP. Zrt., illetve annak felszámolója a nyomdagépekkel nem tudott elszámolni. Az okozott kár 250 000 euró.

III.4.5. A működési mechanizmusok, az információk áramlásának útja és az esetekből levonható következtetések

Az ügyek adatainak ismerete és az ügyvéd interjúalanyok által előadottak szerint megállapítható, hogy az esetleges bűncselekmények megtörténte előtt egy általános forгатókönyv alapján zajlóhattak az események, amelyek az ügyek részletei alapján egy lehetséges szervezett elkövetési módszert vetnek fel. A működési sorhoz a T.-Kft.-re volt szükséges, amely cég, miután megkapta a még nagy értékű, eszközökkel és termékekkel rendelkező vég- vagy felszámolás alá eső cégeket, egy látszólag legális üzleti ügymenet során mint fel- vagy végelszámoló átmentette a cég vagyonát más vállalkozásokba. Ez utóbbiak mögött valójában a T. Kft.-ben érdekelt személyek vagy maga F. R. álltak, sok esetben együttműködve az érintett vállalkozások tulajdonosaival. Az üzletek bár kétesek és rosszhiszeműséget feltételeznek, jogilag nehezen megfoghatóak. Mivel annak az esélye igen kicsi, hogy a T. Kft. véletlenül kaphatja meg pontosan azon cégek végelszámolását vagy felszámolását, amelyekben a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges készpénz vagy eszköz- és áruvagyon van, ezért az ügyvéd interjúalanyok a rendelkezésre álló információ alapján megkísérelték feltárni azokat a személyi kapcsolódásokat, amelyek egy ilyen szervezett elkövetéshez feltét-

²¹⁷ Forrás: Rendőr interjúalany2.

²¹⁸ Forrás: Rendőr interjúalany1.

lenül szükségesek. Ennek alapján megállapítható, hogy a T. Kft. mögött nagy valószínűséggel F. R. állhat. F. R. az online térben is fellelhető adatok szerint baráti kapcsolatot ápolt a kelet-magyarországi térség egyik legvagyonosabb és legbefolyásosabb emberével, V. H.-val, aki az elmúlt húsz évben tucatnyi alkalommal merült fel gazdasági bűncselekményekkel érintett ügyek kapcsán. V. H. számos céghez köthetően több sikkasztás, magánokirat-hamisítás, zsarolás, csalás, adócsalás miatt elrendelt büntetőeljárásban szerepelt tanúként. 2001-ben egy másik megyei rendőrkapitányság hallgatta ki gyanúsítottként csalás miatt, továbbá többrendbeli adócsalás miatt is folyt ellene eljárás.²¹⁹

F. R. és a T. Kft. viszonyát igazolja, hogy F. R. egyrésztől a felszámoló cég és a hitelező bank közötti tárgyalásokon rendszeresen megjelent mint a T. Kft. képviselője, másrészt pedig neve egyre-másra felmerült valamilyen formában olyan felszámolásokkal kapcsolatban, melyben a T. Kft. is érintett. F. R. egyik fő kapcsolata a T. Kft. felé az felszámoló volt, aki a cég tulajdonosa volt, miközben a MFK. Zrt. felszámolójaként is eljár.²²⁰

Szintén felmerült az ügyekkel kapcsolatosan egy dr. K. B. nevű ügyvéd személye is, aki korábban kapcsolatban állt F. R. köreivel. Dr. K. B. neve felmerült egy másik R. Bank Zrt.-s ügylet kapcsán is, amikor kiderült, hogy a felszámoló és a hitelező bank vitájában ügyvédi irodája mindkét fél vonatkozásában érintett volt. Szintén dr. K. B. ügyvédi irodája járt el védőként abban az ügyben, amelyben D. P. a 7,7 milliárd forintos sikkasztás kapcsán gyanúsított volt.²²¹

Dr. K. B. ügyvédként dolgozott a 2010-es évek elején a Kereskedelmi és Hitelbankok Szakszövetkezetének, innen pedig megbízható forrásból tudott információkra szert tenni, amelyek az F. R.-hez kötődő csoport számára értékesek lehetnek. A bankok képviselői egyeztettek egymással, melynek adatai alapján nem volt kizárt, hogy dr. K. B. kiválaszthatta azokat a cégeket, melyek bedőlése esetén a már jól ismert forgatókönyv alapján a bűncselekmények végrehajthatóak voltak. Ehhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a felszámoló bíró a T. Kft.-t jelölje ki a felszámolás végrehajtására. Ezzel kapcsolatban – tekintettel arra, hogy a véletlenszerű választás osztja ki a felszámolókat. Az Ügyvéd interjúalany3 felvetette annak lehetőségét, hogy ez irányítottan történt.

Dr. K. B. a rendőrségi adatbázis szerint számos céghez köthetően több sikkasztás, csalás, magánokirat-hamisítás és zártörés miatt elrendelt büntetőeljárásban szerepelt tanúként, és a dél-magyarországi rendőrkapitányság 2007-ben gyanúsítottként hallgatta ki egy sikkasztás miatt elrendelt eljárásban. Ittas járművezetés miatt el is ítélték.²²²

²¹⁹ Forrás: Rendőr interjúalany3.

²²⁰ Forrás: Ügyvéd interjúalany2.

²²¹ Forrás: Rendőr interjúalany1.

²²² Forrás: Rendőr interjúalany2.

Megállapíthatjuk, hogy a fent leírt cégek által működtetett kör informális hálózatot alkotva tette lehetővé, hogy a végelszámolás vagy felszámolás során a cégek vagyonát saját kezükbe átjuttassák, megkárosítva ezzel a hitelezőket. Ezt azonban olyan profi és felkészült módon tették meg, hogy a legtöbb esetben a bűncselekmény nem volt megállapítható. A hosszadalmas jogi procedúra végén, a vagyon teljes kiementése után kerülhetett csak sor a hitelezők igényeinek kielégítésére.

IV. A vállalati bűnözés kontrollja és megelőzésének kérdései

Ambrose Bierce úgy határozza meg a vállalat fogalmát, mint egy „ötletes eszközt, amely egyéni nyereséget termel, az egyéni felelősség nélkül”.²²³

A szervezeti bűnözés kontrolljának egyik kihívása abból adódik, hogy a vállalati vezetők többnyire elkülönülnek a törvényeket sértő határozatoktól, így néha lehetetlennek tűnik bizonyítani a szándékukat. Vannak olyan esetek is, amikor egy bank elleni nyomozás negatív hatással lenne a gazdaságra, ezért problémás a vizsgálat elrendelése és lefolytatása.^{224, 225} A szervezeti keretek közötti elkövetésből fakadó problémák a fentiekben is bemutatott felelősségi kérdések, hiszen beszélhetünk objektív felelősségről, helyettesítő felelősségről, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről, melyet hazánkban a 2001. évi CIV. törvény szabályoz, a különböző compliance típusú eszközökről, John Braithwaite szabályozási piramisában szereplő rezponzív szabályozásról vagy éppen a „whistleblower”, vagyis a közérdekű bejelentők által kiderült esetek sorsáról és kezeléséről. A vállalatok jogi felelőssége azt jelenti, hogy egy vállalat milyen mértékben felel az alkalmazottak tevékenységéért. Az angolszász jog alapvetően két fajtáját különbözteti meg a vállalati felelősségnek. Az objektív felelősség, mely kötelező felelősséget ró a cégre abban az esetben, ha a munkavállaló tevékenysége kárt, sérülést vagy halált okoz, abban az esetben is, ha a cselekmény nem volt szándékos. Ezt használják arra, hogy megakadályozzák a cselekmény újbóli előfordulását. Például, ha egy étterem lejárt ételeket kínál. A séfet lehet, hogy az vezeti, hogy a tulajdonos kedvében járjon, így ahelyett, hogy eldobja, elkészíti az ételt a lejárt termékből, és ezzel a vendégeket gyomorrontásnak, egyéb betegségeknek vagy akár halálnak is kiteszi. A séf nem akart semmit illegálisan csinálni, ha azonban végül egy vendég megbetegszik, akkor az étterem tulajdonosa a felelős a séf tevékenységéért. A helyettesítő felelősség pedig azt jelenti, hogy munkáltató felelős a munkavállaló tevékenységéért, amikor a munkavállaló gondatlan módon jár el. Például, ha egy munkavállaló, aki munkaebéd közben alkoholt

---

²²³ GOBERT, J. J. – PUNCH, M.: Policing Companies: Dilemmas of Regulation. In GOBERT, J. J. – PUNCH, M. (eds): *Rethinking Corporate Crime (Law in Context)*. Cambridge, 2003. 284. o.

²²⁴ Lásd: HENNING, P. J.: Elizabeth Warren Wants to Make It Easier to Prosecute Executives. *The New York Times*, 2019. április 22. <https://www.nytimes.com/2019/04/22/business/dealbook/elizabeth-warren-finance-executives.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)

²²⁵ UHL, A.: Punishing white-collar offenders. Theory and function. *Archiwum Kryminologii*, 42. (2020) 2., 27–47. o.

fogyaszt, és az ebédet követően autóba ül, és balesetet okoz, a munkáltató felelősséggel tartozik az alkalmazott által okozott károkért, sérülésekért vagy halálért. Ez akkor is igaz, ha a munkáltató nem tudta, hogy a munkatársa ivott a munkaideje alatt.

Hazánkban 2001-ben fogadták el, és 2004. május 1-jétől hatályos a jogi személyek büntetőjogi felelősségét szabályozó joganyag. A felelősségre vonás alapja, hogy a bűncselekményt a jogi személy szerve vagy képviselője a jogi személy érdekében kövesse el, vagy a szervezet nevében eljáró olyan személy, aki döntéshozatali hatáskörrel rendelkezik. A szervezet felelősségének megállapítása nem zárja ki ugyanazon bűncselekmény miatt egy természetes személy felelősségre vonását, tettesként, felbujtóként vagy bűnsegédként (ún. felelősségkumuláció). Hazánkban is egy természetes személy magatartása alapozza meg a szervezet felelősségét. Szükséges, hogy az elkövetés a jogi személy javára előny szerzését célozza vagy eredményezze, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával kövessék el. Továbbá, hogy a bűncselekményt a jogi személy vezető tisztségviselője vagy a képviseletre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetve tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelőbizottságának tagja, illetve ezek megbízottja a jogi személy tevékenységi körében kövesse el, valamint hogy a jogi személy tagja vagy alkalmazottja a jogi személy tevékenységi körében kövesse el cselekményét, és a vezető tisztségviselő, a cégvezető, illetve a felügyelőbizottság irányítási vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna (lásd 2001. évi CIV. törvény 2. §). E szabályozás is az indirekt felelősségre vonási modellt alkalmazza, vagyis a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonására akkor kerülhet sor, ha egy természetes személy felelősségre vonása is megtörténik [lásd 2001. évi CIV. törvény 3. § (1) bekezdés]. Ez esetben a jogi személlyel szemben az alábbi intézkedéseket lehet alkalmazni: a jogi személy megszüntetése, a jogi személy tevékenységének korlátozása vagy pénzbírság kiszabása.

A compliance típusú eszközök használata egyre elterjedtebb az üzleti életben. A fogalom magában foglalja, hogy a cégeknél a szabályoknak való megfelelés igénye mind a belső normák, mind a belső döntések és a tranzakciók szintjén is megtalálható. A vállalati bűnözés a szabályozással szembeni engedetlenség vagy éppen a szabályok figyelmen kívül hagyása (*non compliance*). A compliance szabályozásnak alapvetően két típusát különböztetjük meg: az ún. *ruled based*, vagyis a konkrét szabályok alapján mederben és keretek közé rendezett piaci magatartások, vagy az ún. *principal based*, vagyis az elvek mentén felépített piaci szabályrendszer, ami alapvetően deregulatív. A megfelelési stratégiák alapja az, hogy sokkal fontosabb, hogy a vállalat orvosolja a veszélyes és kriminogén körülményeket, mint az, hogy a társaságot büntetik a múltbeli bűncselekmények miatt. Bár a megfelelésorientált szabályozás mind a szabályozók, mind a szabályozottak számára vonzó lehet, kevésbé egyértelmű, hogy az áldozatok vagy a lakosság érdekében is ez áll. Leszögezhetjük ugyanakkor azt is, hogy a megfelelés és az elrettentés nem összeegyeztethetetlen, és hogy az elsősorban az egyiken alapuló stratégia nem zárja ki a másikat. Ez egyértelműen egy összetett terület, és

a szabályozás minősége és jellege sok változótól függ. Például a kormányok politikai akarata, az ügynökségek erőforrásai és hatásköre, a szabályozott ipar irányításának szabályainak megfelelősége, az ágazati ellenőrző szerv hitelessége az ipar szemében.

Magyarországon a szervezeti bűnözés elsődleges kontrolleszköze a különböző közigazgatási szabályozó szervek munkája, így a piacfelügyeleti eszközök (pl. fogyasztóvédelem, versenyfelügyelet), pénzügyi felügyelet, biztosítási felügyelet és az üzleti etika. A másodlagos szabályozók a büntetőjogi eszközök (nemzetközi és belső büntetőjogi normák), ultima ratio jelleggel.

Uhl szerint Európában az általános megelőzésnek egy kifejezett formája alakult ki, ennek alapján a büntetőjogi szankció olyan üzenetet közvetít a jogkövető állampolgároknak, amely megerősíti a jogi norma megbecsülését és a bizalmat a jogrendben. A fehérgalléros bűnözés esetén ez hatékony megoldásként szolgálhat: generális prevenció hiányában még az egyébként jogkövető egyének is úgy érezhetnék, hogy a korrupcióval teli piacon való megmaradás egyetlen eszköze az illegális módszerekhez fordulás – a fehérgalléros bűnözők büntetése azonban segíthet ennek elkerülésében, megerősíti a jogkövető piaci magatartások helyességét (ez leginkább az olyan nehezen ellenőrizhető területeken fontos, mint az adózás). Az elitbűnözés büntetése egyébként megerősíti az állam büntetőhatalmának legitimitását (az elit sem marad büntetlen), emellett felhívja a társadalom figyelmét egy egyébként kevésbé vizsgált problémára.²²⁶

V. Következtetések és javaslatok

A monográfiában bemutatott esettanulmányok jól példázzák a vállalati bűnözés sokszínűségét és kitettségét az adott gazdasági, szabályozási és politikai folyamatoknak.

A politikai elit ritkán jár el a gazdasági elit támogatása nélkül, oly módon, hogy az mindkét fél érdekét szolgálja.²²⁷ Ezen állítást támasztja alá például a görögdinnyekartell esete vagy éppen a Globex-ügy. Az önérdék és a rögeszmés dominancia tükrében a kormány elitje képes növelni az erőforrásokat, elnyomni az ellenállást és megerősíteni az elnyomást az állami-vállalati bűnözés révén, miközben a vállalati elit kihasználhatja a kedvező piaci feltételeket, a korlátozott versenyt és az olcsó üzletet (lásd: pénztárgépek karbantartása).

Ezen kölcsönös előnyök és a hatalom fenntartása biztosítja az állami-vállalati bűnözés voltát és folyamatos meglétét. Az állami-vállalati bűncselekmények további kutatása potenciálisan segítene bennünket abban, hogy a trendek azonosításával, a felelősök pontos meghatározásával és a közvélemény figyelmének e jelenségre irányításával csökkentjük e cselekmények volumenét.

A szabályozási törvények sokkal kevésbé súlyos szankciókat és büntetéseket eredményeznek, ezért lehetőséget nyújtanak a fehérgalléros bűnözőknek a komolyabb büntetések elkerülésére.

Örökös kérdés és dilemma, hogy milyen eszközökkel lehet hatékonyan fellépni a vállalati bűnözés ellen: ágazati ellenőrző szerveken keresztül, ágazati szabályozással vagy büntetőjogi eszközökkel?

Megállapítható, hogy a médiában gyakrabban kapnak szerepet azon esetek, amikor a bűncselekményt valamely nagyvállalat követi el. Ilyenkor rendszerint megindul egy társadalmi értekezés a hasonló ügyek megelőzésének mikéntjéről. A kutatás szerint ezzel a kérdéssel kapcsolatban három álláspont bontakozik ki: az első megközelítés, hogy a tettét relatívvá teszik a szabadpiac tekintetében; a második, hogy jobban alkalmazott állami szabályozást várnak el; a harmadik pedig a büntető törvények súlyosbítását követelik.

Történelmileg a büntető igazságszolgáltatás tagjainak kevés tapasztalatuk volt a vállalati bűnözés üldözésében. A büntetőeljárás a természetes személyek által elkövetett bűncselekményekre fókuszál.

Feltehető az a kérdés, hogy a törvénynek kellene-e szabályoznia ezeket a vállalatokat, de néhány közgazdász véleménye az, hogy nem feltétlenül kellene beleavatkozni a

---

²²⁷ GOBERT – PUNCH: Policing Companies... 283–305. o.

kormányoknak a vállalatok életébe. Az 1980-as években volt az ún. szabályozásmentesítés (például Margaret Thatcher) azért, hogy stimulálják a vállalkozószellemet. Nagyon sokszor a szabályozásmentesítés előtt úgy tűnt, hogy ezek a szabályok akadályt jelentenek abban, hogy valakinek sikeres legyen a teljesítménye a vállalkozásában.²²⁸

Sokan úgy vélik, hogy nem is annyira különbözőek a szabályozási törvények, mint a büntető normák, ettől függetlenül, a végrehajtásukban, az eljárások módjában, az igénybe vehető eljárási cselekményekben, továbbá bizonyítási eszközökben igenis található különbség. A vállalati bűnözésnek olyan a természete, hogy általában az alatt történik, ahogy a vállalat törvényes üzleti életét folytatja, és egy belső ügynök által szokott rá fény derülni. Amikor egy vállalaton belül történik egy jogsértés, az első kérdés általában az, hogy értesítsék-e erről a rendőrséget. A vállalatok általában vonakodnak attól, hogy jelentsék a rendőrségnek a vállalati bűncselekményeket, még akkor is, ha ők ezeknek az áldozatai. Nyilván a vállalatok is el akarják kerülni a felesleges figyelmet, amiből még hátrányuk is származhat, például a vásárlók számának csökkenése vagy a kellemetlenül nagy médiafigyelem. A jelen kötetben elemzett eseteket nézve kijelenthetjük, hogy hatékony fellépés abban az esetben történt, ha számos ágazati ellenőrző szerv, valamint a büntető igazságszolgáltatás szereplői együttműködtek, segítették egymás munkáját információáramlással és tudásanyag-átadással. Például a Globex-ügy esetében a nyomozó hatóságon kívül az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet adatai voltak jelentősek. Az ún. olajügyekben fogyasztóvédelmi főfelügyelőségek, az adóhatóság és a nyomozati szervek kölcsönös információcseréjével lettek eredményesek. A fentiek alapján megállapítható, hogy a különböző szervezetek (ágazati és büntető igazságszolgáltatási) folyamatos információcseréje, a szervezetek adatbázisainak használata, a vizsgálati tapasztalatok kicserélésén keresztül az esetleges közös vizsgálatok, ellenőrzések bevezetéséig számos lépést lehetne tenni a vállalati bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében.

Összességében leszögezhetjük, hogy a vállalati bűnözéssel szembeni hatékony fellépés eszköze az együttműködés erősítése az ellenőrző hatóságok, a büntető igazságszolgáltatási szervek, valamint az üzleti szektor képviselői között, amely csak is holisztikus szemléletben képzelhető el.

²²⁸ A kérdőív akár részben, akár egészben történő másolása és felhasználása a szerzők előzetes engedélyéhez kötött.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk kifejezni köszönetünket a kutatás megvalósításában nyújtott segítségéért valamennyi interjúalanyunk, hogy részt vettek a kutatásban, időt és energiát szántak ránk, az akták feldolgozásában közreműködő joghallgatóknak, valamint Laczkovich Dorottyának, Szepcsik Reginának és Zséli Tímeának az általuk nyújtott segítségért és támogatásért.

Felhasznált irodalom

Szakirodalom

- ADLER, F. – MUELLER, G. O. W. – LAUFER, W. S.: *Kriminológia*. Budapest, 2002.
- AGNEW, R.: A revised strain theory of delinquency. *Social Forces*, 64. (1985) 1., 151–167. o.
- AGNEW, R.: Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30. (1992) 47–88. o.
- AULETTE, J. R. – MICHALOWSKI, R.: Fire in Hamlet. A Case Study of State-Corporate Crime. In TUNNELL, K. D. (eds): *Political Crime in Contemporary America. A Critical Approach*. New York, 1993. 171–206. o.
- BAKSAY G. – BILEK P. – CZAKÓ V. – GÁSPÁR P. – ORBÁN G.: *A privatizáció összehasonlító elemzése a csatlakozó és egyes átalakuló gazdaságokban*. Szerkesztette Tóth Máté. Budapest, 2003. 6. o. http://icegec-memo.hu/hun/kutatasi_projektek/privatization.pdf (Letöltés ideje: 2021. 03. 05.)
- BARABÁS A. T. – IRK F.: Gazdaság, bűnözés, gazdasági bűnözés, szervezett bűnözés, szervezett gazdasági bűnözés I. rész. *Kriminológiai Tanulmányok*, 38. (2001) 60–66. o.
- BENCE O.: Gellért-hegy. *Népszabadság*, 2000. augusztus 29. 28. o.
- BENSON, M. L.: Denying the guilty mind: Accounting for involvement in a white-collar crime. *Criminology*, 23. (1985) 4., 583–607. o.
- BENSON, M. L. – SIMPSON, S. S.: *White-Collar Crime: An Opportunity Perspective*. New York, 2009.
- DR. BÓCZ E.: Az Agrobank-per – más megvilágításban. *Ügyvédvilág*, 2013. május 23. <https://jogaszvilag.hu/eletmod/a-bankarperek-tanulsagai/#footnote> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)
- BOD T.: Békés megye és az olajügyek. Csak volt a folt. *Magyar Narancs*, 2011. szeptember 3. https://magyarnarancs.hu/belpol/bekes_megye_es_az_olajugyek_csak_volt_a_folt-61764 (Utolsó megtekintés: 2021. 03. 05.)
- BUNDULA I. – BALLAI J.: Az olajbiznisz Magyarországon. Fekete Arany. *Magyar Narancs*, 1999. december 2. https://magyarnarancs.hu/belpol/az_olajbiznisz_magyarorszagon_fekete_arany-62072 (Utolsó megtekintés: 2021. 03. 05.)
- CEJP, M. – SCHEINOST, M.: Organized and Economic Crime: A Common Problem. In SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 157–178. o.

- CLARKE, R. V. – CORNISH, D. B.: Modeling offenders' decisions. *Crime and Justice*, 6. (1985) 147–185. o.
- CLINARD, M. B. – YEAGER, P. C.: *Corporate Crime*. New York, 1980.
- CRESSEY, D. R.: *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Glencoe, IL, 1953.
- CSIKÁSZ B.: Karancsi Tibor: „Iréen nem vette komolyan a fenyegetéseket”. *HVG*, 2007. június 24. https://hvg.hu/itthon/20070624_karmaniren_karancsi_olajmaffia (Utolsó megtekintés: 2021. március 5.)
- CSITE A. – KOVÁCH I.: A privatizáció. Új gazdasági elit és a vállalati tulajdon. In KOVÁCH I. (szerk.): *Hatalom és társadalmi változás. A poszt szocializmus vége. Szociológiai tanulmányok*. Budapest, 2002. 10–43. o.
- DABNEY, D.: Neutralization and deviance in the workplace: Theft of supplies and medicines by hospital nurses. *Deviant Behavior*, 16. (1995) 313–331. o.
- DIÓS E.: Bankcsődök és bankárpercek. In VIRÁG Gy. (szerk.): *OKRI Szemle*. 1. kötet. Budapest, 2009. 81–100. o.
- DURKHEIM, É.: *A társadalmi tények magyarázatához*. Budapest, 1978.
- ERMANN, M. D. – LUDMAN, R. J.: *Corporate and governmental deviance*. 6th ed. New York, 2002.
- FARKAS Á.: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Budapest, 2001. 22–74. o.
- FRANK, N.: Choosing Between Criminal and Civil Sanctions for Corporate Wrongs. In HOCHSTEDLER, E. (eds): *Corporations as Criminals*. Beverly Hills, 1984. 85–102. o.
- FRIEDRICH, D. O.: *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society*. Belmont, 1996.
- GÁL I. L.: A gazdasági bűnözés a bűnügyi statisztika tükrében. *Rendészeti Szemle*, 56. (2008) 3., 29–44. o.
- GÁL I. L. – SINKU P.: Dinamikus és statikus pénzmosás – egy új tényállás kritikai elemzése. *Magyar Jog*, 55. (2008) 3., 129–139. o.
- GEIS, G.: White Collar Crime: The Heavy Electrical Equipment Antitrust Cases of 1961. In ERMANN M. D. – LUNDMAN R. J. (eds): *Corporate and Governmental Deviance: Problems of Organizational Behavior in Contemporary Society*. New York, 139–156. o.
- GERBER, J. – JENSEN, E. L. – FRITSCH, E. J.: Politics and white-collar crime: Explaining government intervention in the savings and loan scandal. *Critical Criminology*, 7. (1996) 2., 59–73. o.
- GOBERT, J. J. – PUNCH, M.: Policing Companies: Dilemmas of Regulation. In GOBERT, J. J. – PUNCH, M. (eds): *Rethinking Corporate Crime (Law in Context)*. Cambridge, 2003. 283–305. o.
- GORKIC, P.: Policing Organised Crime: A Paradox of Transition? In SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 97–116. o.

- GYÓRY CS. – INZELT É.: Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés. In BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KEREZSI K. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, 2016. 450–490. o.
- HELMKAMP, J. – BALL, R. – TOWNSEND, K.: *Definitional Dilemma: Can and Should There Be a Universal Definition of White Collar Crime? Proceedings of the Academic Workshop*. Morgantown, 1996.
- HENNING, P. J.: Elizabeth Warren Wants to Make It Easier to Prosecute Executives. *The New York Times*, 2019. április 22. <https://www.nytimes.com/2019/04/22/business/dealbook/elizabeth-warren-finance-executives.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)
- HIRSCHI, T.: *Causes of delinquency*. Berkeley, 1969.
- HOLÉ K.: *Europol és jogállam. Biztonságunk ára*. Budapest, 2008.
- INZELT A.: A gazdasági bűnözés főbb jellemzői Magyarországon a rendszerváltás után. In FAZEKAS M. (szerk.): *Jogi Tanulmányok*. 1. Budapest, 2010. 429–438. o.
- INZELT É.: Theoretical and empirical approaches towards a better understanding of corporate crime in Hungary. *Archiwum Kryminologii*, 41. (2019) 1., 31–64. o.
- INZELT É.: White-collar crime during the political and economic transition in Hungary. *US–China Law Review*, 8. (2011) 4., 352–379. o.
- INZELT É.: White Collar Crime in Countries of Transition. The Lesson of Hungary. In ERP, J. VAN – HUISMAN, W. – VANDE WALLE, G. (eds): *The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe*. London, 2015. 182–197. o.
- JASPERS, J. D.: Leniency in exchange for cartel confessions. *European Journal of Criminology*, 17. (2019) 1., 106–124. o.
- JÁVOR I. – JANCICS D.: The Role of Power in Organizational Corruption. An Empirical Study. *Administration & Society*, 48. (2016) 5., 527–558. o.
- KARSAI J.: *Furcsa pár. Az állam szerepe a kockázatitőke-piacon Kelet-Európában*. Budapest, 2017.
- KOLLÁR ZS.: *A finanszírozási csalások kriminalisztikája*. Budapest, 2008.
- KORINEK L.: A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. *Rendészeti Szemle*, 57. (2009) 7–8., 39–57. o.
- KORNAI J.: *Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében*. Budapest, 1989.
- KRAMER, R. C. – MICHALOWSKI, R.: *Toward an integrated theory of state-corporate crime*. Baltimore, MD, 1990.
- KULUNCSICS T.: Csalás hitelnyerés céljából. *Büntető Jog Tára*, 6. (1883) 23., 363–364. o.
- LACKÓ M.: *Egy rázós szektor: rejtett gazdaság és hatásai a poszt-szocialista országokban háztartási áramfelhasználásra épülő becslések alapján*. Budapest, 2000.
- LÉVAY M.: A gazdasági bűnözés jogi kontrollja Magyarországon a rendszerváltozás óta. In RÓTH E. (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professzor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Miskolc, 2012. 103–121. o.

- LÉVAY M.: Penal Policy, Crime and Political Change. In SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 117–153. o.
- LOTSPEICH, R.: Crime in the Transition Economies. *Europe–Asia Studies*, 47. (1995) 4., 555–589. o.
- MADAI S.: *A család büntetőjogi értékelése*. Budapest, 2011.
- MAROSÁN Gy.: A gazdasági döntés evolúciós elméletének néhány kérdése. A döntési helyzet meta- és utóértékelése, mint a döntés alapeleme. *Köz-Gazdaság*, 6. (2011) 1., 107–122. o. http://kozgazdasagtudomany.unicorvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kozgazdasagtudomanyi_kar/files/Koz_gazdasag/VI_evfolyam_1.szam_2011_februar/Marosan_Gyoergy_A_gazdasagi_doentes_evolutios_elmeletenek_nehany_kerdese.pdf (Letöltés ideje: 2021. 03. 05.)
- MATZA, D.: *Delinquency and drift*. New York, 1964.
- MCGRATH, J.: How White-Collar Crime works? <https://money.howstuffworks.com/white-collar-crime3.htm> (Utolsó megtekintés 2021. 02.08.)
- MERTON, R. K.: *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Budapest, 2002.
- MESSNER, S. – ROSENFELD, R.: *Crime and the American dream* (4th ed.). Belmont, CA, 2007.
- MICHALOWSKI, R. J. – KRAMER, R. C.: State-Corporate Crime and Criminological Inquiry. In PONTELL, H. – GEIS, G. (eds): *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*. Boston, 2007. 200–215. o.
- MOLNÁR G.: *A gazdasági bűncselekmények*. Budapest, 2006.
- MOLNÁR G.: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest, 2009.
- PAYNE, B. K.: *White-collar Crime. The Essentials*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC – Melbourne, 2013.
- PENN, M.: History of White-Collar Crime: Developments and Examples. <https://study.com/academy/lesson/history-of-white-collar-crime-developments-examples.html> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)
- PIQUERO, N. L. – EXUM, M. L. – SIMPSON, S. S.: Intergrating the desire-for-control and rational choice theory in a corporate crime context. *Justice Quarterly*, 22. (2005) 2., 252–280. o.
- PUNCH M.: Suite Violence: Why managers murder and corporations kill. *Crime, Law & Social Change*, 33. (2000) 243–280. o.
- PUSZTAI L.: Gazdasági ciklus és bűnözés (posztumusz mű). In IRK F. (szerk.): *A bűnözés jövője. Emlékkönyv Pusztai László tiszteletére halála első évfordulóján*. Budapest, 1997. 63–82. o.
- RÁDI A.: Az Energol-ügy fejleményei: olajágak. *Magyar Narancs*, 2000. május 27., 113–116. o.
- RANDALL, D. M.: Commitment and the Organization: *The Organization Man* Revisited. *The Academy of Management Review*, 12. (1987) 3., 460–471. o.

- ROSTA A.: Vagyon elleni bűnözés. In BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KEREZSI K. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, 2016. 427–432. o.
- SÁRKÖZY T.: *A hatékonyabb kormányzásért (avagy egy technokrata reménytelen bozótharca az államapparátussal és a politikával szemben)*. Budapest, 1996.
- SÁRKÖZY T.: A vállalati jog, mint jogágazat problémájához. *Jogtudományi Közlöny*, 34. (1979) 12., 795–805. o.
- SÁRKÖZY T.: Átalakulások, átváltozások, átrendeződések. *Mozgó Világ*, 43. (2017) 4., 13–31. o.
- SÁRKÖZY T.: Büntetőjogi intézkedések a jogi személyekkel szemben? *Magyar Jog*, 49. (2002) 8., 449–456. o.
- SELIH, A.: Crime and Crime Control in Transition Countries. In SELIH, A. – ZAVRSNIK, A. (eds): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, 2012. 3–34. o.
- SEMJÉN A. – SZÁNTÓ Z. – TÓTH I. J.: *Adócsalás és adóigazgatás. Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról*. Budapest, 2001.
- SUTHERLAND, E. H.: *Principles of criminology*. 3rd ed. Philadelphia, 1939.
- SUTHERLAND, E. H.: *The White Collar Crime*. New York, 1949.
- SUTHERLAND, E. H.: White-Collar-Criminality. *Sociological Review*, 5. (1940) February, 7. o.
- SYKES, G. M. – MATZA, D.: Techniques of neutralization. *American Sociological Review*, 22. (1957) 664–670. o.
- SZAKOLCZAI Á.: Hitelezési csalás. *Jogtudományi Közlöny*, 30. (1895) 12., 94–95. o.
- SZENVEDI Z.: Ismét kéri a globexesek kiadását. *Magyar Nemzet*, 2003. február 25. 17. o.
- SZIKSZAI B. – SÁRKÖZY T. – KOPETTY L. – DÉRI P. – HARANGI I.: A gazdaságirányítás változásai és a bűnözés. *Belügyi Szemle*, 22. (1984) 8., 25–31. o.
- SZILOVICS Cs.: *Csalás és jogkövetés az adójogban*. Budapest, 2003.
- TILLMAN, R. – PONTELL, H.: Organizations and fraud in the savings and loan industry. *Social Forces*, 73. (1995) 4., 1439–1463. o.
- TORKOS M.: Az Agrobank-ügy harmadszor – Az utolsó ítélet előtt. *Magyar Narancs*, 1999. április 15. https://magyarnarancs.hu/belpol/az_agrobank-ugy_harmadszor_az_utolso_itelet_elott-62806?pagelId=68 (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)
- TÓTH M.: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, 2002.
- TÓTH M.: Piacgazdaság és büntetőjog. In LÉVAY, M. (szerk.): *A piacgazdaság kiépülése és a gazdasági bűnözés*. Budapest, 1995. 4–35. o.
- TÖKÉS, R. L.: Elites and the Use and Abuse Democratic Institutions – Hungary. In HIGLEY, J. – LENGYEL, Gy.: *Elites after State Socialism. Theories and Analysis*. Boston, 2000. 85–95. o.
- UHL, A.: Punishing white-collar offenders. Theory and function. *Archivum Kryminologii*, 12. (2020) 2., 27–47. o.

- VAUGHAN, D.: Beyond macro-and micro-levels of analysis, organizations, and the cultural fix. In PONTELL, H. N. – GEIS, G. (eds): *International Handbook of white-collar and corporate crime*. New York, 2007. 3–24. o.
- WEISBURD, W. – WARRING, E.: *White Collar Crime and Criminal Careers*. Cambridge, 2001.
- WHYTE, W. H.: *The Organization Man*. New York, 1956.
- YUGOVICH, R.: *Az őszinteség jutalma. Igaz történet*. Pécs, 2010.

Magyar bírósági és egyéb határozatok, vélemények

- Fővárosi Bíróság 7. Bkf. 3301/1994./2. számú végzése
- Fővárosi Bíróság 1. B. 309/1995/73. számú végzése
- Fővárosi Bíróság 4. B. 356/2001/284. 69. o.
- Fővárosi Főügyészség G. 12.894/1994./2. és 4. határozata
- Legfelsőbb Bíróság Bf. III.170/1998/5. számú ítélet
- Legfelsőbb Bíróság Bfv. X. 16/1999./6. számú végzés
- Legfőbb Ügyészség BF. 1860/1997. számú átirata
- ORFK Központi Vizsgálati Osztály 143/1994. számú nyomozási irat. 1. és 2. kötet
- Pesti Központi Kerületi Bíróság Bk. 2029/1994./3. számú végzés
- Vj-6/2000/9. számú GVH-ügy iratai
- Vj-69/2008. számú GVH-ügy iratai
- Vj/8/2012. számú GVH-ügy iratai
- Vj-62/2012. számú GVH-ügy iratai
- Vj/28/2013. számú GVH-ügy iratai

Nemzeti és nemzetközi szervezetek jelentései, publikációi

- A Bíróság ítélete, Európai Unió Bírósága, 2013. március 14. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=135021&text=&dir=&doclang=HU&part=1&occ=first&mode=lst&pageIndex=0&cid=5037779> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)
- A gazdasági bűnözés konstans veszélyt jelent. 2018. évi felmérés a globális és magyar gazdasági bűnözésről és visszaélésekről. PwC, 2018. https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/gazdasagibunozes_hu_18.pdf (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)
- A GVH éves Országgyűlési beszámoló. https://www.gvh.hu/gvh/orszaggyulesi_beszamolok/2321_hu_orszaggyulesi_beszamolok (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 15.)

- Commission Decision: Case AT. 39816. *Upstream gas supplies in Central and Eastern Europe*. Commission decision of 24 May 2018. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39816 (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 12.)
- Europol: Economic Crime. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)
- Éves jelentés. A Magyar Nemzeti Bank 2019. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2019-hun-vegleges.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)
- Fighting fraud: A never-ending battle. PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey. PwC, 2020. <https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecs-2020/pdf/global-economic-crime-and-fraud-survey-2020.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 02. 10.)
- ICN Network Group on Cartels. *Defining Hard Core Cartels Conduct, Effective Institutions, Effective Penalties*. European Communities ICN, 2005.
- OECD (2019). Number No.: OECD/LEGAL/0294 – *Recommendation of the Council concerning Effective Action against Hard Core Cartels*. Third report on the implementation the 1998 recommendation, Annex 1. Section 1.A.2.a.

További források

- CHARLES PONZI (1882–1949) (biography). <https://www.biography.com/crime-figure/charles-ponzi> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)
- Gazdasági Versenyhivatal (weboldal). <http://gvh.hu/> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)
- Hétmilliárdos brutálbírság biztosítói kartellért. *Index*, 2006. december 21. <https://index.hu/gazdasag/magyar/gvh061221> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 10.)
- Ítt az állami kérésre születtett dinnyekartell. *Index*, 2012. július 19. https://index.hu/gazdasag/magyar/2012/07/19/legalis_kartell_allami_keresre/ (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 02.)
- Ponzi Scheme definition. *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/terms/p/ponzische.asp> (Utolsó megtekintés: 2021. 02. 08.)
- Újabb MRP-szervezet vásárolhatja meg a cégét. *Magyar Hírlap*, 1993. november 24. 10. o.

Mellékletek

GVH aktakutatási kérdőív²²⁹

1. Ki(k) a kérelem benyújtó(i)?
2. Mikor indult a versenyfelügyeleti eljárás?
3. Mikor zárult/Mikor hozta meg a döntését a versenyfelügyeleti tanács?
4. Ki(k) az eljárás alá vont cég(ek)?
5. Ki(k) a cég(ek) jogi képviselői? Mi az ügyvédi iroda neve?
6. Kik az eljáró tanács tagjai?
7. Milyen törvényre (pontos törvényhely megjelölése) hivatkozva kezdeményezi az eljárást?
8. Mettől meddig tart a jogsértő időszak?
9. A jogsértési tényállás rövid ismertetése (5–6 mondat)!
10. Volt-e, voltak-e előzményei a jelen eljárásnak?
11. Milyen eljárási cselekményeket fogantatosított a versenyhatóság?
12. Az eljáró versenytanács határozatában mire kötelezi a feleket?
13. Volt-e bírság? Ha igen, mekkora összegű?
14. Az eljáró versenytanács mit engedélyez az eljárásban érintett felek számára?
15. Volt-e utóvizsgálat? Ha igen, milyen eredménnyel?
16. Ha megszüntették az eljárást, milyen indoklással?

---

²²⁹ A kérdőív akár részben, akár egészben történő másolása és felhasználása a szerzők előzetes engedélyéhez kötött.

A GVH által lefolytatott, a gazdasági versenyt korlátozó megállapodásban érintett vállalkozások adataira vonatkozó kérdőív²³⁰

1. Ügyszám
2. A GVH-s eljárás alapja
3. Érintett cégek
4. Székhelye
5. Alapítás éve
6. Főtevékenysége
7. Jegyzett tőkéje
8. Tulajdonosok
9. Piaci szektor
10. Foglalkoztatottak száma abban az évben, amikor a GVH-s eljárás zajlott
11. Külföldi–magyar tulajdoni arány
12. Éves árbevétel abban az évben, amikor a GVH-s eljárás folyt

---

²³⁰ A kérdőív akár részben, akár egészben történő másolása és felhasználása a szerzők előzetes engedélyéhez kötött.

A kötet összefoglalja a vállalati bűnözés témájának alapvető ismereteit, továbbá a szervezeti bűnözés kialakulására és működésére vonatkozó főbb kriminológiai elméleteket. Ismerteti ugyanakkor, hogy milyen komplex összefüggések és kölcsönhatások észlelhetők a magyar vállalati bűnözés és a magyar piacgazdaság működése között. Elemzi a vállalati bűnözés magyarországi sajátosságait, méreteit és trendjeit. A vállalati bűnözés egy meghatározó területét, a kartellcselekményeket is vizsgálja empirikus kutatási eredmények alapján, továbbá esettanulmányok bemutatásával.

Alapvető érdekünk, hogy megértsük, milyen tényezők játszanak szerepet a szervezeti és fehérgalléros bűncselekmények kialakulásában – különösen azért, mert e cselekmények tetemes morális kárt okoznak a társadalomban, rombolják az intézményekbe vetett állampolgári bizalmat, és aláássák a közbizalmat is. A kötet kísérletet tesz arra, hogy a vállalati bűnözésre vonatkozó mélyebb összefüggések révén felvázolja az elkövetés főbb okait és körülményeit, valamint ugyanezen ismeretek birtokában hatékony megelőzési és büntetési gyakorlatokat javasoljon.

ISBN 978-963-489-320-2

9 789648 932027

